

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

*1909. évi folyam * III. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1909.

TARTALOM.

Harsányi István. A sárospataki lengyel biblia s ujonnan fölfedezett har-	Lap
madik töredéke. (Harmadik, befejező közlemény, két melléklettel.) ...	193
Dr. Vértessy Jenő. A Magyar Nemzeti Múzeum sugókönyvei ...	211
Zsák I. Adolf. A római Ottoboni-könyvtár hazai vonatkozásai. (Első köz-	244
lemény.) ...	244
Tárcaza. Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára	252
állapotáról az 1909. év II. negyedében... ..	252
A budapesti m. kir. tud. egyetem könyvtára 1907-ben	255
Szakirodalom. Szalay Imre. Tájékoztató múzeumok és könyvtárak épí-	272
tésére s berendezésére. Ism. 2. — E. Morel, Bibliothèques. Ism.	272
<i>dr. Gulyás Pál</i>	272
Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung. XXX. 14—16.,	277
18., 19., 21., 24—26. La bibliofília. XI. 1—2., 3—4. Le bibliographie	277
moderne. XII. 70—72. Revue des bibliothèques. XVIII. 10—12. XIX.	277
1—4., 5—6. The library journal. XXXIV. 4., 5., 6. Zentralblatt für	277
Bibliothekswesen. XXVI. 4., 5., 6... ..	277
Horváth Ignác. A magyar bibliografiai irodalom az 1909. év II. negyedében	282
Vegyes közlemények. Laubmann György †. (Σ.) — Válasz. (<i>Supka Géza.</i>) —	284
Viszónválás. (<i>Gl.</i>) — A felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum új igaz-	284
gatója. — A VI. könyvtári szaktanfolyam	284
Változások a magyarországi nyomdáknál 1909. július-augusztus	288
Melléklet. A hazai hírlapirodalom 1908-ban	1—20

A SÁROSPATAKI LENGYEL BIBLIA S UJONNAN FÖLFEDEZETT HARMADIK TÖREDEKE.

HARSÁNYI ISTVÁNTÓL.

(Harmadik, befejező közlemény, két hasonmás-melléklettel.)

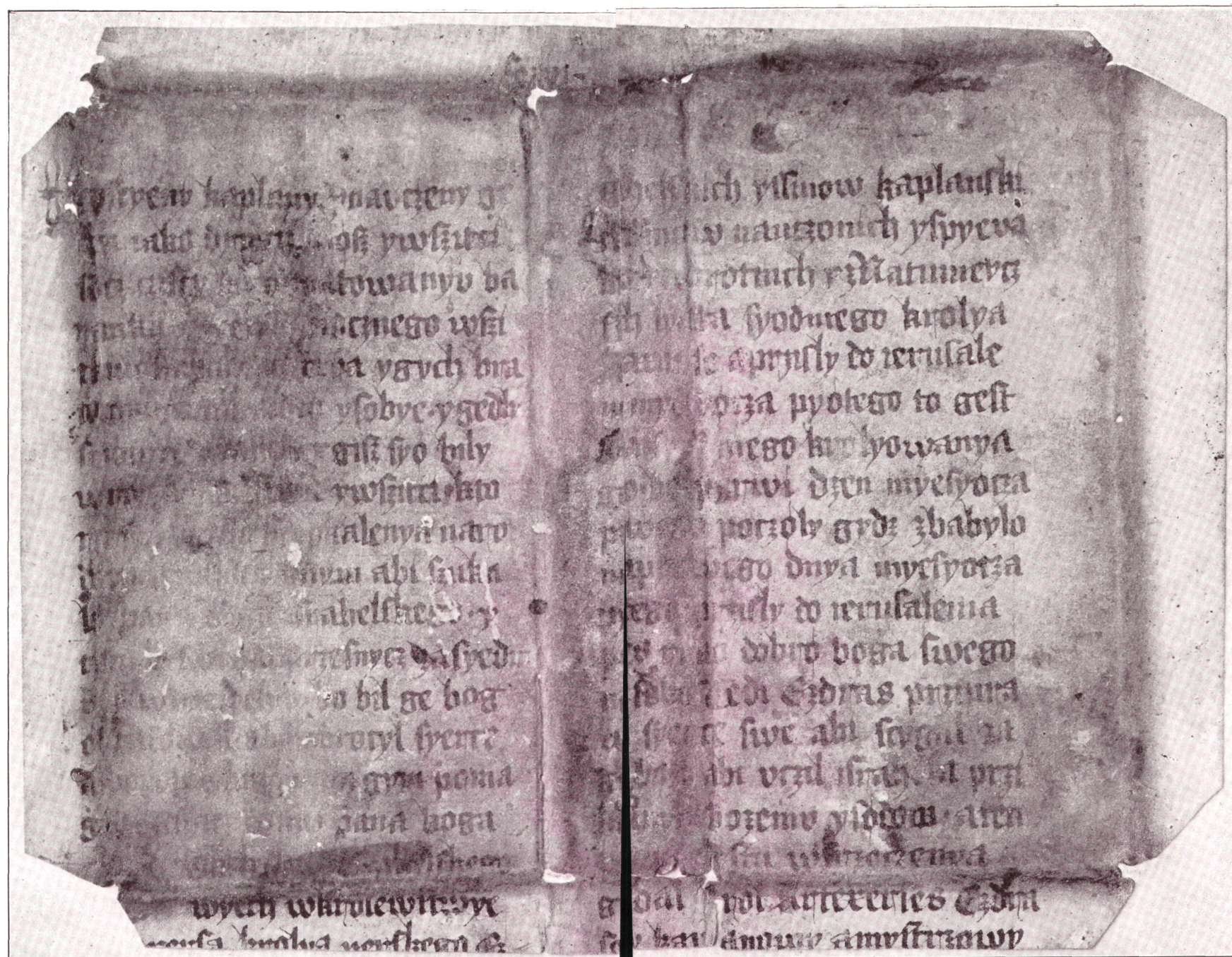
3. A kódex története iratásától a mai napig.

A sárospataki lengyel bibliát Hedvig, Nagy Lajos magyar király († 1382) leánya, II. Jagelló Ulászló lengyel király (1386—1434) első felesége kezdte fordíttatni 1390-ben († 1399) s ugyan-ezen Jagello Ulászló negyedik felesége: Zsófia folytatta a fordíttatást s alatta végezték azt be 1455 május 6-án.

Hedvig, mint magyar király-leány, vallásos szellemben neveltetett s mikor szívvel, lélekkel lengyel királynévé lett, a pogány litvánok közt a kereszténység apostolává lett. A történetírók, mint láttuk, följegyezték róla, hogy kívánságára a Csehországból (1394-ben) Krakkóba vitetett papok nemzeti (lengyel) nyelven tartották az istentiszteletet.

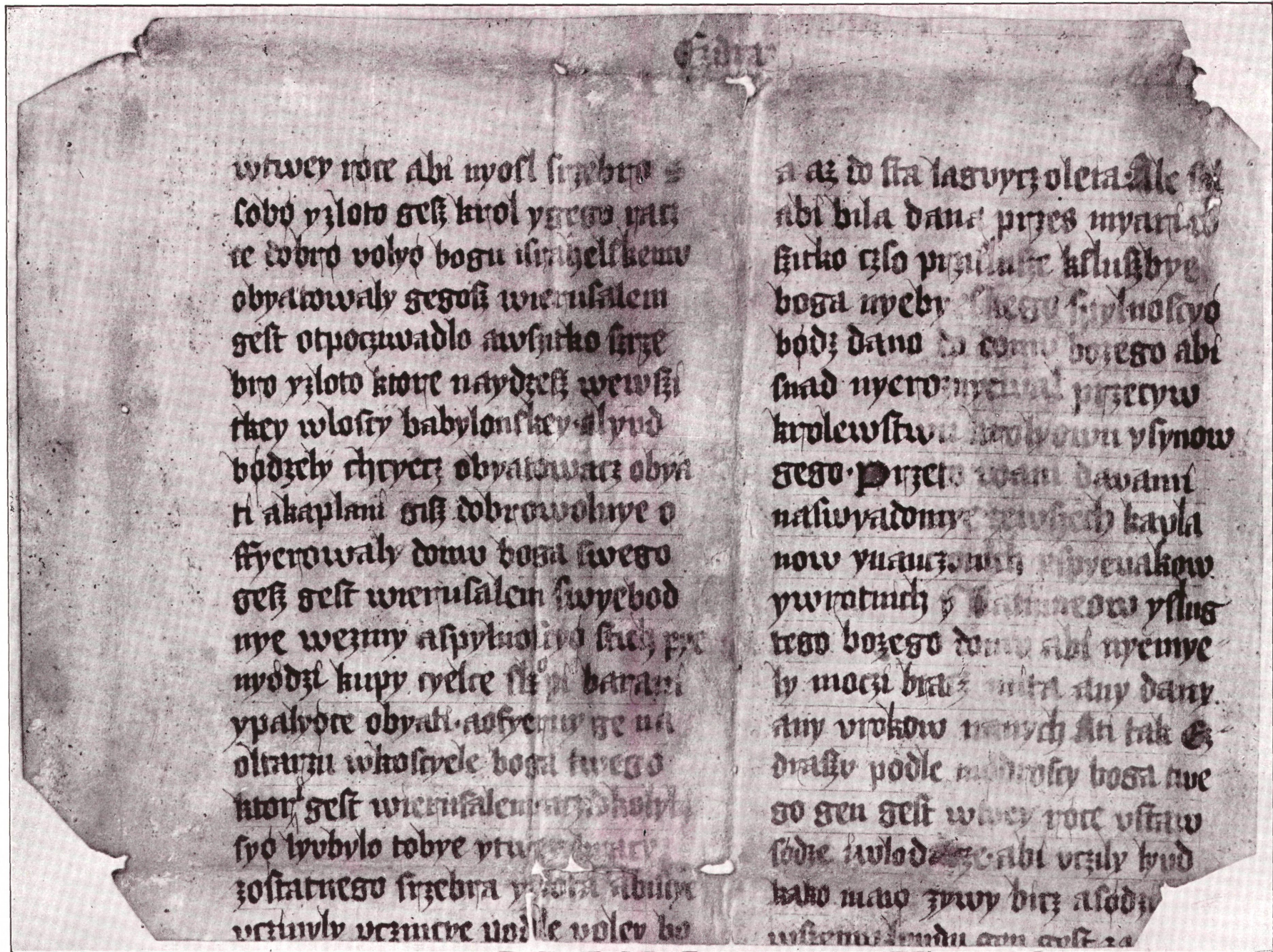
Długoss († 1480), a legrégebb lengyel krónikairó, a kinek kéziratos munkáját a későbbi történetírók (Miechowita, Turnovius, Regenvolscius stb.) forrásul használták, azt mondja Hedvigről, hogy ez a mélységes alázatosságú, Istent végtelenül szerető s a földi hiábavalóságokat kerülő királyné, lelkét és gondolkozását kizárólag az imáknak és szentkönyveknek, t. i. az ó- és új-testamentomnak és más latinból lengyelre fordított szentiratoknak olvasgatására szentelte.

Długoss följegyzését azonban a későbbi írók nem egyenlőképen fogták föl és magyarázták. Voltak olyanok, a kik az «ó- és új-testamentom könyvei» kifejezést úgy értették, hogy az ó- és új-testamentomnak csak *egyes könyveit* fordíttatta le és nem az egész bibliát, s azokat olvasgatta. (Dobrowski; az 1849-iki Vallás-erkölesi Almanach «K» jegyű írója, Malecki stb.) Mások meg

A sárospataki lengyel biblia ujonnan felfedezett töredékének a lapja.

A sárospataki lengyel biblia újonnan fölfedezett töredékének b lapja.

úgy magyarázták Dlugoss adatát, hogy Hedvig a *teljes bibliát*, az ó- és új-testamentomot egészen lefordította. (Miechowita, Kortholtus, Turnovius, Regenvolscius, Broughthon, Wiszniewski.)

Most már az a kérdés, hogy melyik magyarázat a helyes? Mert Dlugoss adatát — miután nem mondja meg világosan, hogy az egész bibliát, az ó- és új-testamentomot lengyelre fordította — tényleg mindkétféleképen lehet magyarázni.

Szerintem az első a helyes. Mert tényleg igazolt magyarázat az, a mely szerint lehetetlen feltenni, hogy Hedvignek már úgy az ó- mint az új-testamentom összes könyvei meg lettek volna lengyel fordításban. Azt történeti tényként állapíthatjuk meg, hogy 1390-ben a bibliának lengyel nyelvre való fordítását elrendelte s a fordításhoz azonnal hozzá is foghatott a megbízott egyén s egyes könyvek lefordítottak: de, hogy Hedvignek oly hirtelen és oly korán (1399 július 17.) bekövetkezett haláláig a Szentírás a maga egészében, teljesen le lett volna fordítva lengyel nyelvre, azt a következő okok miatt nem lehet feltételezni:

1. a XIV. századból nemcsak a szláv népek, de a többiek sem tudnak a teljes bibliai szöveget felölelő nemzeti nyelvű fordítást felmutatni. (Dobrowski.) Nem igen lehetett tehát lengyelre sem lefordítva az egész biblia.

2. Az ilyen terjedelmes és nagy gondot igénylő nehéz munka keresztülvitelét (mint a régi bibliafordítások története, s így például a magyaroké is bizonyítja) rendesen a legbecsesebb, legkedveltebb és legszebb részletek vagy egyes könyvek lefordítása szokta megelőzni. (Malecki.)

3. Ha már Hedvig az egész Szentírást tényleg lefordította volna lengyel nyelvre, akkor miért rendelte volna el annak újból való lefordítását Zsófia királyné, ugyanazon Jagelló Ulászló negyedik és utolsó felesége? Hiszen Hedvig után (a kinek sem leánya, sem nőrokona nem maradt) a fordítás a királyi család birtokában maradt és bizonyosan Zsófiáé lett. (Malecki.)

A kódex előtáblájának belső oldalán olvasható s már ismeretes feljegyzések egybehangzólag állítják, hogy a Zsófia részére készült bibliafordítás 1455-ben fejeztetett be. Zsófia 1422-ben lett Jagelló Ulászló felesége s igen valószínű, hogy a Hedvig által megkezdett, de korai halála (1399.) miatt be nem fejezett

munkát Zsófia, a ki a történetírók feljegyzései szerint szintén igen vallásos nő volt, folytattatta és azt 1455-ben be is fejezték. Hogy az ó-testamentomot fejezték-e be akkor, vagy az újat is, azt nem lehet biztosan megállapítani, mert Turnovius nem mondja meg munkájában, hogy melyik helyről írta ki az általa közölt jegyzetet. Hogy egy ilyen jegyzet eredetileg a Jób könyvének a végén (Lasitzki) lett volna, azt nem tartom valószínűnek; hanem igen valószínű, hogy a zsoltárok végéről (az 1562-ik évben ez volt az utolsó könyv, mely a kötési táblákba befért) való. Lehet különben, hogy oda is az ó- vagy épen az újszövetség végéről került. Én igen valószínűnek tartom, hogy Zsófia idejében 1455-ben az újszövetséget is befejezték. (Befejeztettek a szövetség könyvei...) Erről azonban írásos emlékeink nincsenek.

Kétségtelen tényként lehet megállapítani, hogy Zsófia idejében, mikor a fordítást 1455-ben május 6-án befejezték, a fordító: *Jaszowici András* (krakkói egyetemi tanár, korczyni parochus); a másoló pedig *Radoszyei Péter* korczyni jegyző volt, a ki a munka befejezésekor az utolsó lapra odaírta a fordítató királyné, a fordító és a saját nevét az év, hó és nap megemlékezésével.

Hogy a biblia fordításával az első tervező: Hedvig kit bízott meg, ki volt a leíró, s melyik könyvig haladt, azt adatok hiányában nem lehet megállapítani. Voltak ugyan tudósok, (Friese, Riger K. Gy.), a kik azt állították, hogy Jaszowici András Hedvig idejében fordította a bibliát, de ez mint indokolás nélküli pusztá feltevés, nem fogadható el. Lasitzki, Turnovius, Regenvolscius egybehangzóan állítják, hogy Jaszowici András Zsófia meghagyása folytán fordított s adatuk teljesen megbízhatónak bizonyult.

Hogy a sárospataki biblia fordításában több fordító vett részt és pedig nem egyszerre, egyidejűleg, hanem egymásután, bizonyos időközök elmúltával, az bizonyosra vehető. A másolást sem egy ember végezte, hanem (mint láttuk) többen írták, de nem egyszerre, hanem bizonyos időközökben, egymásután.

Malecki szerint a sárospataki kódex 96-ik levelétől a végéig terjedő részt az ötödik író írta, a ki nem más, mint Radoszyei Péter. Az azelőtt levő rész pedig (1—95. levél) már régebbi idő munkája. Ő ugyanis az első három írónak és különösen az első-

nek munkáját a kódex utolsó részénél (96—185. l.) *néhány évtizeddel korábbinak tartja*. Visszamegy az szerinte egész Hedvig korába. Én Malecki e nézetét helyesnek találom. Neki az a meggyőződése, hogy nemcsak az írás változott, de a fordítók is változtak. A biblia első részének más volt a fordítója, illetőleg mások voltak a fordítói, mint Jaszowici András, a ki intelligencia és szerzői avatottság dolgában hasonlíthatatlanul felette áll az első fordítónak.

Ama kérdés eldöntésére nézve különben, hogy a kódex első fele a Hedvig korából való-e, kétségtelenül igen fontos Hankának ama fölfedezése, hogy a sárospataki biblia annak a cseh bibliának fordítása (mondhatnánk úgy is, hogy átírása), a melyet «leskowici biblia» név alatt a drezdai kir. könyvtárban őriznek. Ezt Malecki is hangsúlyozza, a ki nyelvészeti összehasonlítások és egybevetések alapján meggyőződött, hogy a sárospataki kódex eleje ama cseh biblia szólásformáinak és fordulatainak annyira szószerinti és szolgálai — nem fordítása, hanem inkább *lengyelesítése* (polonizálása), hogy a lengyel szövegben imitt-amott előforduló értelmetlenségeket csak úgy tudta megfejtetni, ha azokat a cseh fordítás szövegével összehasonlította.¹

A Dzialynski-féle Nyelvemlékben magam is összehasonlítottam s összeolvastam a sárospataki kódex (Paralipomenon I. 16. fejezet) szövegét a vele párhuzamosan nyomtatott leskowici kódex megfelelő szövegével, s néhány vers gondos összehasonlítása után — a lengyel nyelv ismerete nélkül is — pusztán szemléletileg (némelyik szónál csak 1—2 betű eltérés van a leírásban) meggyőződést szereztem, hogy kódexünk tényleg a cseh bibliából van fordítva, helyesebben, miután a lengyel nyelv a cseh nyelvvel közeli rokonságban áll, annak átírása, lengyelesítése. Kétségtelen tény tehát, hogy kódexünk a cseh bibliától függ.

Sőt bizonyos az is, Malecki szerint is, hogy az utolsó, t. i. az ötödik íróra eső rész (96—185. levél) szintén eme cseh biblia alapján készült lengyel fordítás. Azt azonban már beismeri Malecki, hogy az utolsó résznél a szavak és kifejezések

¹ Malecki id. m. III. szakasz. Állításának igazolására egy sereg példát hoz föl, a melyek kétségtelenül igazolják, hogy igen sok cseh szó egyszerűen lengyelesen van átírva.

megválasztásában már bizonyos függetlenség található; bizonyos szabad mozgás az anyanyelven (lengyel) való fogalmazásban; de azért számtalan bizonyítékot sorolhatna fel arra, hogy a sárospataki lengyel kódex szerzői ezeket a részeket is vagy egyenesen a *csehből* és nem a latinból (Vulgata) fordították le, vagy pedig fordíthatták ugyan a latinból is, de a cseh szöveget folytonosan segítségül hívták.¹

Malecki azt mondja, hogy ama cseh bibliából való fordítás a Prágában levő (első) töredék is, a mely már az 1562-ben bekötött rész tartalmán túl esik, de e töredéknél a fordítás szó szerintiése már korántsem oly nagy, hogy benne eredeti cseh szavak fordulnának elő, vagy a fordítás hűsége, mint ez a kódex elejének ismeretlen fordítójánál történt, az értelem rovására esnék.

Vizsgálódásunk eredményeül tehát megállapíthatjuk, hogy nem lehet külön a Hedvig és külön a Zsófia királyné bibliájáról beszélni, mint más-más példányokról (a mint Tschepius gondolta), s hogy tehát Zsófia ugyanannak a bibliának a továbbfordítását rendelte el, a melynek fordítását Hedvig kezdette meg; vagyis csak egy *közös* bibliáról lehet szó, a mely nem más, mint a sárospataki kódex.

E lengyel biblia fordítását tehát megkezdték 1390-ben (Kortholtus, Broughon, Regenvolscius, Miechowita: 1390 körül) a Hedvig királyné parancsára és költségén; azonban a fordítás nehéz munkája az ő korán bekövetkezett halála (1399.) miatt félbeszakadt. Jagelló Ulászlónak második felesége, Cilley Anna grófnő (Nagy Kázmér unokája; feleségül vette 1401-ben, † 1416-ban) elnémetesedett nő volt s nem is volt herezegnöhöz illő neveltetése; ő tehát nem gondolt a Hedvig által megkezdett bibliafordítás folytatására; harmadik felesége pedig: Erzsébet (von Pileza, Grabowska özvegye; feleségül vette 1417-ben, † 1420-ban) már élemedett koránál fogva sem gondolt a Hedvig tervének megvalósítására.² Jagelló Ulászló negyedik és utolsó felesége, a Hedvighez hasonló, szintén kegyes és vallásos lelkü-

¹ Malecki erre példakul a cseh hónap-neveket hozza föl, a melyeket a fordító meghagyott változtatás nélkül úgy, a hogy azok a cseh bibliában voltak.

² Allgemeine Encyclopädie (Gruber-Hoffmann). Leipzig. 1837. 17. Theil 145. lap. V. ö. Malecki id. m. III. szakasz.

letű Zsófia (kiewi orosz hercegnő, a ki a schismatikus egyházhoz tartozott, de Ulászlóval való egybekelésekor (1422.) elhagyta felekezetét s római katholikussá lett, újra megkereszteltetvén magát; egyidejűleg Sonka nevét Zsófiára változtatta)¹ azonban már megbizta Jaszowici András krakkói hittudóst (hogy mindjárt 1422-ben-e vagy később, bizonytalan), hogy a bibliának lengyel nyelvre való fordítását, a mit már Hedvig megkezdett, folytassa és végezze be,² ami 1455-ben Korezyn várában meg is történt. De hogy a teljes Szentírást csakugyan befejezte-e ez a Jaszowici András, azt a tudósok nem tudják megállapítani, mert Lasitzki, Turnovius és Regenvolscius záradékfeljegyzései erre nézve nem szolgáltatnak biztos adatokat. Csak sejteni lehet, hogy az új-testamentom is meg volt. Annyi mindenestre bizonyosra vehető, hogy — miután a Prágában levő Dániel-töredék világosan igazolja, hogy a negyedik nagy próféta könyve is meg volt — az *ő-testamentom készen volt egészen*.

A kódex tehát Zsófia királyné birtokában volt, egészen 1461-ben bekövetkezett haláláig.³ Az ő halála után, az ő hagra-

¹ Dlugoss: Hist. Polonica. Tom. I. p. 446. Malecki id. m. III. szakasz.

² Malecki szerint a kódexet (közelebről annak két első részét, vagyis az 1—44. leveleket) Hedvig idejében kezdték írni, tehát már 1399 előtt, a mely évben ez a királyné élete virágában elhalt. További részeit később írták; nevezetesen közepét [a 4-ik (48—95. lev.), vagy talán a 3-ik (45—47. lev.) író részét] mindjárt az 1422-ik év, azaz Jagellónak Zsófiával való egybekelése után kezdték meg, épen az akkor fiatal asszony számára; és midőn ez a munka előttünk ismeretlen okok miatt ezuttal ismét megakadt, a mű befejezésére már csak Zsófiának özvegy korában kerülhetett a sor, t. i. 1450—1455. évek közötti időben. Malecki, tekintettel arra, hogy a kódex befejezése a Zsófia nevéhez fűződik, bár az eleje szerinte is viszszaülök a Hedvig korába, elnevezte *Zsófia királyné bibliájának*, (ld. m. III. szakasz.) Szerintem ez az elnevezés nem hű és így nem helyes, mert nemcsak a Zsófia királyné bibliája volt ez [maga Malecki az első részett (1—44. levél) Hedvigének tartja], hanem a Hedvigé is. Igazi, helyes elnevezése tehát: *A Hedvig és Zsófia királynék bibliája* lenne.

³ Malecki szerint még az a körülmény sem értéktelen, hogy a kódexet Korezynban írták. Ugyanis Dlugossra hivatkozva, megállapítja, hogy Zsófia, férje halála után épen Korezyn várában tartózkodott legtöbbit. 1446-ban a zászlós urak, a király választás ügyében gyűlést is hirdettek Korezyn újvárosba *ut in praesentia reginae facilius decretum in Kolo (gyűlés) coeptum stabilatur*. Id. m. III. szakasz.

tékával együtt a következő királynénak: Erzsébet ausztriai főhercegnőnek, Albrecht császár leányának, Jagelló Kázmér feleségének birtokába mehetett át, a ki 1454-ben ment férjhez a lengyel királyhoz; Erzsébet halála után (1505.) pedig a *királyi család ereklyéihez*, vagy a *királyi könyvtárhoz* tartozhatott az 1512-ik évig, a mikor I. Zsigmond királynak Zápolya Borbálával való egybekelése (1512.) után a *Zápolya Borbála* († 1515.) birtokába juthatott.

Malecki úgy ítél, hogy a kódex első lapjának kezdőbetűje az 1508—1512. évek között festetett ki s ugyanakkor festették emez első lap aljára az ausztriai czimert is, nyilván azért, mert a kódex közvetlenül az ausztriai házból való Erzsébet királyné emlékeül maradt meg. A kódex első lapját, ha a festés 1512 után történt, Zápolya Borbála eszközölte, mint annak tulajdonosa, ha pedig előbb történt a kifestés, akkor a királyi család valamelyik tagja gondoskodhatott arról.

Borbála korai halála (1515.) után Zsigmond 1518-ban Bona Sforzat (milanói hercegnő) vette feleségül s a biblia így valószínűleg Bona († 1558.) birtokába jutott.¹

Hogy a Jagelló királyi család birtokából hogy jutott ez a nagybecsű családi ereklye idegen kezekre, s hogy 1562-ben mikép került a *Crotoscius* lengyel mágnás család birtokába, azt biztosan maga Malecki sem volt képes kideríteni, pedig a kódex ezen korbeli sorsára vonatkozó adatok után szorgalmasan kutatott. Adatait azonban, a melyek szerinte az igazsághoz közel járhatnak, röviden a következőkben sorolom fel:

Bona királyné (I. Zsigmond özvegye, Zsigmond Ágost anyja), mikor 1556-ban kiszökött Lengyelországból, titkon magával vitte a varsói kastély összes kincseit és drágaságait (még a függönyöket is letépette) azokkal a családi ereklyékkal együtt, melyeket mint királyné birt, természetesen oly feltétel alatt, hogy azok ő utána a későbbi uralkodók feleségeire szálljanak át. Ezek között az ereklyék között kétségtelenül ősrégi írásos emlékek is voltak, melyeket a Jagelló-ház becses kincsekül őrzött; így pl. az a latin, lengyel és német nyelvű zsoltár, a mely hajdan a Hedvig királynéé volt (1396.) s a melyet jelenleg a szent Flórián

¹ Malecki id. m. III. szakasz.

apátság (Linz mellett) könyvtárában őriznek és bizonyára azok közt volt *a mi sárospataki lengyel bibliánk is*. A Hedvig zsoldárjának e korbeli sorsa már ismeretes, mert Bona (vagy valamilyik hü udvaroncza) eladta azt potom áron valamilyik honfitársának, a ki ilyen régiségekkel kereskedett. Ez bizonyosan még 1556 folyamán történhetett, mert ama régiségkereskedő 1557-ben már eladja hét soldóért egy Siess Bertalan nevű embernek.¹ A szent Flórián-kolostor tehát vagy ettől a Siess B. nevű egyéntől, vagy másvalakitől kapta, a kié t. i. Siess után volt. *Ugyanez történhetett a Hedvig-Zsófia lengyel bibliájával is*. Ezt azonban már nem Siess vásárolta meg, hanem *Szarffenberger Miklós* krakkói nyomdász, talán épen ugyanattól a lengyel régiségkereskedőtől, a kitől Siess B. a Hedvig zsoldárját megvette. Ez a nyomdász aztán, miután a kódex szövegét egy Leopolda János nevű krakkói lelkésszel átjavíttatta, 1561-ben kinyomatta. Ez volt a lengyelek legelső nyomtatott bibliája.

Malecki, eme nézetének igazolására a következőket sorolja fel: Az 1561-ben megjelent Leopolda-féle bibliának az elején, a Zsigmond Ágost lengyel királynak szóló dedikációban ezek olvashatók: «De az, a ki e bibliát fordította, épen ellentéte volt annak, a ki felgyújtotta az efezusi Diana templomát, mert ez gonosz dologból akart hirnevet szerezni, amaz pedig üdvösből sem akarta azt, mert nem örökítette meg nevét a bibliában, a miért is annak immár ismeretlenül kell maradnia. És bárhogy is a maga neve nélkül hagyta, én mégis, *mikor kezemhez került*, tudván azt, hogy az emberek mennyire szomjuhozták azt, valamint óhajtván is (a mint ez kötelességem is), hogy Királyi Felséged uralma alatt lengyel biblia legyen a világon: gondoskodtam arról, hogy azt valakivel átjavíttassam és ráakadtam Leopolda János papra, a krakkói iskola mesterére, a ki e munkát magára vállalván, úgy hajtotta azt végre, hogy buzgósága és szorgalma Királyi Felségednél dicséretet nyerend»...

Majd hivatkozik Malecki ugyane bibliának I. C. L. (Jan Ksiadz Leopolda = Leopolda János pap) által írt előszavára, melyben a következők is olvashatók: «A mi ennek a Szentírás-

¹ Ezt bizonyítja a zsoldárkódex első lapján olvasható eme feljegyzés: «Bartholomaeus Siess me possidet anno 1557. Emptus ab Italico septem solid. Psalterium istud 16 psalmis excedit reliqua exemplaria».

nak a mi lengyel nyelvünkre való fordítását illeti, arról bizonyára tudhatod és gondolhatod, hogy nem csekély szorgalommal és nem kis idő alatt fordítottatott. Mondjam, hogy a zsidó biblia szerint van fordítva? Tudd meg, hogy nem... Mivelhogy szent Hieronymus (a ki a teljes bibliát lefordította) annyira jártas volt a zsidó nyelvben, hogy ha zsidónak születik sem lehetett volna jártasabb; már megadtuk szent Hieronymus fordításának azt a hitelt, hogy ő a zsidó szerint híven fordította le latin nyelvre, mi pedig *e szerint fordítottuk le*, a mennyire a lengyel nyelv elbirta»... stb. Ez idézetekre Malecki ezt jegyzi meg: «Látjuk, hogy Leopolda korántsem tulajdonítja magának az egész munkát, hanem mint *társfordító* szólal meg, mindig többes számban (fordítottuk!) vagy szenvedő alakban (fordítottatott) fejezvé ki magát. Hogy kicsoda volt az a másik? azt Leopolda nem jelzi, de Szarffenberger szavaiból következik: először is az, hogy ama fordító kiletét nem tudta: másodsor pedig az, hogy az a valaki (a társfordító) *a távol multté volt* (mi már tudjuk, hogy Jaszwici András és fordító elődje Hedvig idejében) *nem pedig kortárs.*¹

És Malecki, bár elismeri, hogy különös az, miszerint nem látták volna meg Szarffenbergerék kódexünkben a fordítóról: Jaszwici András papról szóló jegyzetet (az korántsem dönti meg a dolgot, mert hiszen a nyomdász, különféle okokból egyet-mást szándékosan is elhallgathatott), de mégis legkevésbé sem kétkli, *hogy mindazt*, a mit Szarffenbergerék az idézett helyeken mondanak: *a mi ereklyénkre, a sárospataki kódexre, a Hedvig-Zsófia bibliájára kell vonatkoztatni.*² Megerősítette Maleckit eme felfogásában az is, hogy a Leopolda-féle biblia a sárospataki lengyel kódexsel közeli rokonságban van, a mit ő bizonyított be először.³

¹ Malecki id. m. III. szakasz.

² U. o.

³ Erre úgy jött rá Malecki, hogy a sárospataki biblia szövegét összehasonlította az összes lengyel bibliák szövegével s kiderült, hogy a sárospataki kódex szövegével a bibliafordításoknak nincs semmi közös vonása: kivéve egyetlenegyét, a mely viszont oly csodálatosan hasonlít hozzá, hogy az nem lehet csupán a véletlen műve. Ez pedig éppen Szarffenberger, illetőleg Leopolda bibliája, a melynek első kiadása 1561-ben jelent meg. Azt nem lehet, Malecki szerint sem állítani, hogy Leopolda szövege nem egyéb, mint a Zsófia bibliájának simított, modernizált és helyesbített.

Én a kódexre vonatkozó adatok gyűjtésében oly fáradhatatlan Maleckinek álláspontját kellően indokoltak s adatait az igazsághoz igen közel járóknak tartom, a melyek szerint tehát *kódexünk az 1561-ik évben Szarffenberger krakkói nyomdász birtokában volt.*

1562-ben pedig már a kódex (előtábláján tulajdonosának nevével és a bekötés évszámával) *Crotoscius János* lengyel mágnás birtokában van s adataink (Turnovius 1603—4; Graet Márton 1617.) szerint még 1617-ben is e hirnevcs család könyvtárának gondosan őrzött ereklyéje.

Hogy jutott a kódex a Crotoscius-család birtokába, azt nem lehetett kideríteni. Valószínű, hogy Szarffenberger nyomdásztól vásárolták meg. Bármiként történt is a dolog, tény az, hogy 1562-ben a krotoszyni Crotoscius Jánosé, a Leszczyc-czimert viselő, szenátori méltóságra emelkedett lengyel mágnásé volt, a kit Zsigmond Ágost király követséggel is megbízott. Crotoscius Jánosnak a második feleségétől egy fia született, de ez fiatalon elhalt. Harmadik nejétől (Ostrorog leány) született *Jakab és András* fia, a kikkel utazgatott külföldre Lasitzki János, a Crotoscius-család bizalmas barátja, a ki nevét, néhány sor kíséretében, kódexünk előtáblájának belső oldalára feljegyezte. Az egész család a cseh testvérek felekezetéhez tartozott 1553 óta. János a reformáció elveit a wittenbergi egyetemen ismerte meg 1534 körül, a hol Luthert és Melanchtont hallgatta. Meghalt 1572 körül.

Szerinte Leopolda összehasonlítgatott, latolgatott, egyesített. A mit a csehben a legjobbnak látott, azt magáévá tette: a mi a régi lengyel fordításban (sárospataki kódex) nehézkes, elavult vagy hibás és értelmetlen volt, azt kijavította és kerekded formába öntötte. De a lengyel fordításnak magvas, jellegzetes és szerencsés fordulatait nagyobbára megtartotta. Ennélfogva egyik fejezetben inkább a cseh fordításhoz, a másikban meg inkább a sárospataki kódex szövegéhez közeledik. Függsége itt kétfelé oszlik, de befolyásolhatta a latin eredeti (Vulgata) is, a melynek bizony csak annyira vehette hasznát, a mennyire értette. Szerinte a milyen viszonyban vannak a nyomtatott cseh bibliák (1506-iki velencei, 1549-iki, 1556—7-iki prágai kiadások) az ősforrással (drezdai Leskowici kódex): olyan viszonyban van a Leopolda biblia a sárospataki kódexszel, mely szintén a drezdai ősforrásból való. Ép ezért hangsúlyozza, hogy nagy és felette szembetűnő az említett nyomtatott cseh bibliák szövegének hasonlatossága a sárospataki kódex szövegéhez. (Id. m. III. szakasz.)

Halála után fiaira: Jakabra és Andrásra szállt a lengyel kódex is. Rájok illik teljesen az, a mit 1603—4-ben jegyzett fel Turnovius a mi bibliánkra vonatkozólag, hogy t. i. az «a nemzetes Crotosci urak házában van». Ez időben ugyanis e két Crotosciuson kívül több nem volt életben. A két testvér közül Jakab 1600 után halhatott meg. Öccse: András, nagy tiszteletben álló férfiú volt, a kinek számos protestáns művet ajánlottak az akorbeli írók s összeköttetésben állott a külföldi prot. theologusaival is. Ebben a Crotoscius Andrásban 1630 (szerintem 1626) körül teljesen kihalt a család.¹

Regenvolscius, a Crotoscius-család hitsorsosa és barátja, a ki 1645 körül írta meg fentebb idézett művét, már csak annyit mond a lengyel bibliáról, hogy *ez a biblia egy bizonyos kiváló patrónusnak* (t. i. Crotosciusnak) *a könyvtárában volt*, de arról nem szól semmit, hogy mi lett a sorsa ennek az ereklyének.

Hogy mi történt vele a Crotoscius-család kihalása után 1630 (1626) körül, azt Malecki nem tudta biztosan megállapítani. De valószínűnek tartja, hogy a felekezetéhez buzgón ragaszkodó Crotoscius András nem hagyta, kétségtelenül nagyobbára prot. művekből álló könyvtárát vejére (a buzgó katolikus Sieniawskira, a ki azokat bizonyosan elégette volna), hanem követve rokonainak (az Ostrorog-család, régi könyvgyűjteményét a cseh testvérek felekezetének hagyta) példáját: könyvtárát a cseh testvérek könyvtárának (Ostrorog mezőváros templomában volt a könyvtár elhelyezve) hagyta. Így tehát Malecki szerint a könyvtárral a lengyel biblia is a cseh testvérek felekezetének birtokába jutott.

Most már az a kérdés: hogy került a kódex főiskolánk birtokába?

Malecki szerint «erőltetés nélkül kínálkozik az a hipotézis, hogy bibliánkat nem más, mint Comenius Ámos János hozta (1650-ben) Lesznóról Magyarországra és hagyta itt akár Rákóczinak, akár a sárospataki iskolának, a melynek tanára volt, vagy tulajdonul, vagy pedig csak ideiglenes letétképen».²

A cseh-morva testvérek ostrorogi könyvtára, sok hányatta-

¹ A Crotoscius család története részletesen le van írva Maleckinél. Id. m. III. szakaszában, a honnan az itt felsorolt adatokat vettem.

² Malecki id. m. III. szakasz.

tás után (az ostrorogi templomot, a melyben a könyvtár volt, elvették tőlük a katolikusok s a könyvtárt előbb Obrzycekebe, majd Skokiba vitték, a hol hosszú ideig hevert a kastélyban rendetlenül, halomra hányva) végre az egész szövetség határozata alapján (1640 körül) a *lesznói* iskola könyvtárába osztatott be. (Malecki úgy véli, hogy a kódex leveleinek elkallódását 470-ről 194-re annak az időnek a rovására kell írni, a mely a bibliának a Crotoscius-család elhagyása és a lesznói iskola könyvtárába való beosztása között folyt le. A «folio habet 194» jegyzet az utótábla belsején szerinte ez időből való.¹ Malecki eme feltevése közel jár az igazsághoz.) A lesznói iskola Lesznó városával meg az egész Leszczynszki-házzal együtt kitartóan megmaradt a felekezeten és a kozmineki iskolának — intézeteik közül a XVI. századon végig a legelső rangúnak — lehanyaglása után, most pedagógiai életök legfőbb pontját képezte.

A lesznói iskola igazgatása ebben az időben Comenius Ámos Jánosra volt bízva, a kinek ügyis, mint tudósnak, ügyis mint pedagógusnak hírneve már Európaszerte annyira elterjedt, hogy külföldi városok és szomszédos országok tanácsát, sőt nem egyszer közbenjárását kérték, valahányszor nevelőintézeteiknek a hitújítók szellemében való reformálásáról volt szó.

Comeniust 1650-ben I. Rákóczi György özvegye: Lorántffi Zsuzsánna és fia III. Rákóczi Zsigmond Lesznóról meghívták Sárospatakra, hogy az iskolában a tanügyet reformálja. A meghívást Comenius elfogadta s 1650 november 24-én már megkezdte a tanítást.

Malecki szerint Comenius Sárospatakra való jövetelekor (1650) hozta magával a lengyel bibliát.

Megemlíti még Malecki, hogy Comeniusnak Lesznón olyan volt az állása, hogy bátran vehetett kölcsön az ottani könyvtárból, amit akart. Hogy pedig a lesznói könyvtár útján Comenius olyan dolgokhoz jutott, a melyek kétségtelenül a Crotosciusok hajdani könyvtárából valók voltak, az kitűnik abból, hogy ő egy másik olyan kéziratnak is volt a birtokában, a mely annak idején szintén a Crotoscius-család könyvtárához tartozott, t. i. Lasitzki-nek «A cseh testvérek históriája» című munka, a melynek

¹ Id. m. III. szakasz.

utolsó, azaz VIII-ik könyvét épen Comenius adta ki 1649-ben, az előbbi hét kötetnek általa készített kivonatával együtt.

A Malecki hipotézise kétségenkívül tetszetős és alaposan meg is van indokolva. Igaz is belőle annyi, hogy a kódex *Lesznóról került Sárospatakra*, de már az a feltevés, mintha a kódexet Comenius hozta volna magával 1650-ben: nem fogadható el, mert Sarnicki adata szerint¹ *a kódex 1627-ben került Lesznóról a sárospataki kollégium könyvtárába.*² Nemkülönben szintén megdől a Sarnicki adatával Niemezevicz és Wiszniewski ama felfogása is, mely szerint «bizonyosra vehető, hogy (a kódexet) a Lengyelországba való betörés idején, János Kázmér alatt, egy Rákóczi rabolta el».

Én valószínűnek tartom, hogy a kollégium vehette azt meg 1627-ben valamely Morvából kiüzött prédikátortól; vagy pedig ajándékba kapta valakitől s így került egyenesen a kollégium könyvtárába.³

Szombathi János és dr. Horváth Cyrill ama véleményüket, hogy a kódex a Rákócziak hagyományából került a kollégium könyvtárába, tényszerű adattal nem igazolják. Ezt az adatot, a szóbeli hagyományon kívül, más forrásból bizonyosan nem meríthették. Ez idő szerint legalább írott feljegyzés sem a főiskolai levéltárban, sem a könyvtárban nem bizonyítja, hogy a kódex a Rákóczi-család könyvtárával együtt került volna főiskolánk könyvtárába.

A Rákóczi-könyvtár lajstromában, a melynek csak töredéke van meg könyvtárunkban, nem fordul elő. Pedig ez lehetne az eredeti forrás arra nézve, hogy a kódex a Rákóczi-könyvtárral szállott a főiskolára. Nem találok az 1635-iki könyvtári katalógusban (első iskolai anyakönyv) sem, pedig 1627 óta, mint látuk, már a kollégium könyvtárában volt. Valószínű, hogy mint kéziratot nem vették fel a nyomtatott könyvek közé.

A kollégium bujdosása idejében (*Előszőr* Báthori Zsófia,

¹ Wetzer-Welte-féle Kirchenlexikon.

² V. ö. Dr. Erdős: Az újszöv. kánon. ford. Bpest. 1906. 37. lap.

³ Főiskolánk könyvtárában több olyan könyv van, a melyen l. Rákóczi Györgynek eme feljegyzése olvasható: «Anno 1629. vetettem Lednicen egy szegen Marvából kiüzettetett predikátortól». Nem lehetetlen, hogy a lengyel kódex is ilyen uton jutott kollégiumi könyvtárunkba.

II. Rákóczi György özvegye üzte el 1671 október 20-án a kollégiumot, mikor Debreczenbe, Gyulafehérvárra s majd onnan Marosvásárhelyre vándorolt. A *második* kiüzetés 1687 április 20-án történt. Ekkor Gönczre, onnan 1695 márczius 25-án Kassára költöztek, honnan csak 1704 de czember 13-án tértek vissza) a lengyel biblia együtt bujdosott a felette hiven örökdő kollégiumi tanárokkal és tanulókkal. S míg a magukkal hurczolt könyvek legnagyobb része tőlük részint elvétellett, részint a bujdosás viszontagságai között elkallódott úgy hogy az 1671 előtti könyvtárnak, — a mely a Rákóczi-könyvtárral olyan gazdaggá lett, hogy a XVII. század közepén egész Magyar- és Erdélyországban a legelső helyet foglalta el — csak igen kis töredéke került vissza a főiskolába, de a lengyel bibliát sok, előttük is igen becses ereklyével [I. Rákóczi György Újtestámentoma (a fejedelemnek számos sajátkezű bejegyzésével) Melanchton munkának II—IV. kötete stb. stb.] sikerült megmenteniök s az ősi fészekbe visszahozniök.

A kódex neve a könyvtári katalógusok között a Kispataki János szénior és Tsétsy Imre könyvtárnok idejében 1726-ban készült «Nomina ac Ordo librorum» etc. czimű katalógusban fordul elő először, a «Theca D» czím 3-ik száma alatt eképen: «Biblia Polonica Manuscripta in Pergam». Majd a két évvel később 1728-ben Szerencsi István által készített betűsoros czímjegyzékben aztán ismét előfordul «Biblia Polonica» címen. A későbbi katalógusokban aztán mindenütt szerepel.

Kollégiumunk könyvtára eleitől fogva mindig a legnagyobb gonddal és kegyelettel őrzi a magyar származású és nevelésű királyleánynak, majd lengyel királynőnek: Hedvignek gondoskodásából és költségén fordítani kezdett nagybecsű kódexet, de nagy jelentőségét, igazi becsét és értékét csak akkor ismerte fel, mikor kiderült, hogy ez a biblia, a régi időkben velünk oly közeli viszonyban és barátságban élő lengyel nemzetnek egyik legrégebb és megbecsülhetetlen elsőrangú nyelvemléke.¹

¹ Malecki így nyilatkozik róla: «E nyelvemlék csak akkor és annak részére válik fontossá, érdekessé és valósággal megbecsülhetetlenné, a ki a középkori lengyel nyelv eddig felfedezett egyéb emlékeivel kapcsolatban vizsgálja. Ezek között *elsőrangú helyet foglal el*. Még pedig régiség dolgá-

Könyvtárunk régi idő óta (1726, sőt talán azelőtt is) a nyomtatott könyvek között kezelte s nem a kéziratok között. Ez az oka, hogy a főiskolánk kéziratáráról a Magyar Könyvszemle 1881-ik évfolyamában Csontos János által közölt, különben is hiányos címjegyzék e lengyel kódexet nem említi. Ma még szintén a nyomtatott könyvek közé van beosztva. Jelenlegi könyvtári jegye: «O. 916».

A kódex birtokosainak névsorát a fenti adatok alapján így állíthatjuk össze:

Hedvig királyné (a kódex első részét, 1—95. l.) 1390—1399.

A királyi család birtokában (ez az első rész) 1399—1422.

Zsófia királyné (a kódex első és második része) 1422—1461.

Erzsébet királyné 1461—1505.

A királyi család birtokában 1505—1512.

Zápolya Borbála (I. Zsigmond felesége) 1512—1515.

Királyi család 1515—1518.

Bona Sforza (I. Zsigmond felesége) 1518—1558.

Szaftenberger krakkói nyomdász 1558—1562.

Crotoscius (Krotowski) János és fiai 1562—1626 körül.

Lesznói iskola könyvtára 1626—1627.

Sárospataki ref. kollégium 1627-től a mai napig.¹

ban második, anyagi terjedelem tekintetében pedig a legelső helyen áll». Majd így folytatja: «Rögtön a második helyre (t. i. a szent Flórián zsolttár után, a mely az 1380 körüli időből való) kell soroznunk Zsófia királyné bibliáját, mint az 1422—1455. évek közti lengyel nyelv képét, a mely a maga elejével (1—95. levél) talán még régibb időbe nyulik vissza. Ezen emlék fontossága annál nagyobb, mert kitölti a századnak eddigelé kitöltetlen részét. A XV-ik század egész első feléből ugyanis egyetlen más írásos emlékünksincsen, mint csupán futólagosan, gondatlanul papírra vetett apróbb dolgok, vagy elveszett nagyobb művek apró töredékei, mely művekről még ki sem derült különben világosan, hogy csakugyan ilyen régiek». (ld. m. IV. szakasz.)

¹ E dolgozat három első szakaszához forrásmunkákul a következő szerzők műveit használtam: Dobrowski «Slavin»-ja, II-ik kiadás; Rieger, Le Long, Telesi D., Dlugoss, Broughthon, dr. Erdős műveit (főiskolai könyvtárból); Bentkowski, Miechowita, Dzialynski műveit (lembergi egyetemi könyvtárból); Ringeltaube, Regenvolscius, Lasitius, Graet, Fischer, Friese, Miscellanea cz. folyóiratot, dr. Niemezevicz műveit (krakkói egyetemi könyvtárból); Kortholtus, Maciejowski műveit (bécsi császári könyvtárból). A forrásművek között

4. A kódex újonnan fölfedezett harmadik töredéke.

A kódex *első töredékét* (mint fentebb láttuk) 1834-ben *Hofmann von Fallersleben* tanár fedezte föl Boroszlóban egy könyv táblájában. Ez a töredék a *Dániel* könyvéből való (II. 37—44. III. 1—10) s egy levél. Jelenleg Prágában őrzik.

A *második töredék* Varsóban van. Ez Königsbergből került oda. Magában foglalja I. Királyok (= I. Sám.) XX. 38—43. XXI. 1—15. XXII. 1—23. és XXVII. 1—5. verseit. E töredéket (2 levél), mely kéziratgöngyölegül szolgált, *Maciejowski W. A.* fedezte föl, illetőleg ismertette 1848-ban.

A *harmadik töredéket* e sorok írója találta meg 1908 szeptember 6-án a *sárospataki ref. főiskolai könyvtár kézírattárában*.

A nagybecsű kódexnek egy megesonkított levele ez, melyet valaki ifj. *Csécsi János* sárospataki tanár «*Memoria Rerum Quarundam Belli Hungarici Adversus Domum Austriacam Anno MDCCIII Suscepti*» című 12° alakú kézíratos krónikájának bekötésére használt föl; és pedig úgy, hogy a beírt pergamenlevél a kemény bibulatóblák külső boritékaúl, diszeül szolgált.

A pergamen szövegében először az *Esdras* név vonta magára figyelmemet s azonnal eszembe jutott, hogy a mi kódexünkben Esdrás könyve csak töredékesen van meg. Hátha a lengyel kódex töredéke lesz ez a boriték? — gondolám. Mindjárt le is fejtettem óvatosan a kézíratos könyv tábláiról. Belső oldalát a ráragadt papírrétegtől megtisztítottam s nedves ruhával gondosan megtörülgettem. Rövid vizsgálat után aztán megállapítottam, hogy a pergamen, az írás, a tinta, a hasábok szélessége, egymástól való távolsága mind-mind ugyanaz, mint a lengyel kódexben. Megállapítottam azt is, hogy e töredék Esdrás I-ső könyvének VI. 20—22. VII. 1. 7—11. 15—18. 22 (vége) — 25. verseit (összesen 17 vers) foglalja magában.

a legtöbb hasznát vettem Malecki többször idézett nagybecsű munkájának, a melyből, valamint Niemezevicz, Bentkowski és Maciejowski műveiből a szükséges részleteket *Mészáros György* boryslawi bányaigazgató úr volt szíves részemre lengyelből magyarra lefordítani, a kinek nagy fáradságáért e helyen is a leghálásabb köszönetemet nyilvánítom! Azon szerzők felfogására nézve, a kiknek műveit gondos utánjárás mellett sem lehetett megkeríteni, forrásul a Malecki teljesen megbízható munkáját használtam.

A szöveg megállapításánál segítségemre volt az, hogy a pergamen felső szélén, az egyik oldalon (a belsőn) középen az «**Ezdra**» (2-ik melléklet), a másikon (a külsőn) pedig a «**sowi I**» (1. melléklet) szavak, illetve szótagok olvashatók; nemkülönben a VII-ik fejezetet (1. melléklet első hasábján alul) kezdő vörös tintával írt nagybetű s a fejezet római számjegye, a melyek azonban már oly halványak, hogy szabad szemmel csak épen hogy láthatók.

A töredék tehát egy, az Esdrás I-ső könyvéből kitépelt levél nagyobbik (a beírt részt értem) fele (a felső), a mely körül van nyírva úgy, hogy az említett kéziratok krónika tábláinak beborítására alkalmas legyen. Szélessége 23·3 cm. (sértetlen állapotban 26); magassága 17·3 cm. (sértetlen állapotban 37). Egy-egy hasábjából 19—19 sor szöveg maradt meg; de úgy, hogy a 19-ik sor (mint a hasonmásokon is látható) épen a közepén van végignyírva. A sorok száma összesen 76. A pergamen belső oldalán levő szöveg sokkal tisztább s könnyebben olvasható, mint a külsőn levő, a mely a gyakori surlódás és fogdosás folytán oly erősen megbarnult és megkopott, hogy majdnem egészen fekete-színűvé lett.

A töredék pontos másolata, latin betűkkel, a következő:

a) lap. I-ső hasáb. Esdrás VI. 20—22. VII. 1a v. cziseceny kaplany ynavezeny ge | den iako drugiz mōsz ywsziti | soz czisecy ku obyatowanyv ba | ranka wyelykonocznego wszi | tkim sinom iōczstwa ygych bra | tolom ykaplanom ysobye. ygedly | sinowye israhelsci gisz syō bily | wrocly zioczstwa ywsziti kto | rzi syō iōczily otpokalenya naro | dow zemskich knym abi szuka | ly pana Boga israhelskego. y czinyly swioto przesnycz zasyedm | dny wyesyelyv. bo bil ge bog | otratowal abil obrotyl syerce Asyerowo knym abi gym poma | gal dzalacz domv pana boga | Gych Eloim israhelskego | (.) wyech wkrolewstwye (Arta) xersa krolya perskego Ez |

a) lap. II-ik hasáb. Esdrás VII. 7—11. v. israhelskich yssinow kaplanski | ch yssinow nauczonich yspyeva | kow yzwrotnich y zNatinueycz | skich lyata syodnego krolya | Artaxerse aprzisy do ierusale | ma myesyocza pyōtego to gest | lyata syodnego krolyowanya | gego. bo pyrwi dzen myesyōcza | pyrwego poczōly gydż zbabylo | na apyrwego dnya myesyōcza | pyōtego przisy do ierusalema | przes volyō dobrō boga swego | nad sobō | Tedi Ezdras przipra | wyl syerce swe abi seygal za | kon bozi abi vezil israhela przī | kaziliwv bozemv ysōdom. aten | prz(epis li)stu wyrzeczenya | gisz dal(k)rol Artaxerses Ezdra | sowy kaplanowy amystrzowy |

b) lap. I-ső hasáb. Esdrás VII. 15—18. v. wtwey rōce abi nyosl szrebro s | sobō y zloto gesz krol ygego racz- | ce dobrō volyō bogu israhelskemv | obyatowały gegosz wierusalem | gest otpocziwadlo awszytko szrze | bro

yzloto ktore naydziesz wewsi | tkey wloscy babylonskey. alyvd | bódzely
 cheyecz obywatowacz obya | ti akaplani gisz dobrowólnye o | ffyerowaly
 domv boga swego | gesz gest wierusalem swyebod | nye wezmy aspylnos-
 cyó stich pye | nyódzi kupy cyelece skópi barani | ypalyóce obyati. aofyeruy
 ge na | oltarzu wkoscyele boga twego | ktori gest wierusalem aczsokolybi |
 syó lyvbylo tobye ytwey bracy | zostatnego szrebra yzlota abiseye | vezinyly
 vezineye podle volcy bo |

b) *lap. II-ik hasáb. Esdrás VII. 22—25. vers.* a az do sta lagvyecz
 oleia. Ale sol | rbi bila dana przez myari. to | szitko czso przislusze
 ksluszbye | boga nyebyeskego splynoscyó | bódz dano do domv bozego
 abi | snad nyeroznyewal przecyw | krolewstwu krolyowu ysynow | gego.
 Przeto wam davami | naswyadomye zewszech kapla | now ynauczonych
 yspyeuakow | ywrotnich y Natiuneow yslug | tego bozego domv abi nye-
 mye- | ly moczi bracz mita any dany | any vrokow nanych Ati Ez- | draszv
 podle módroscy boga twe- | go gen gest wtvey róce vstaw | sódze iwlo-
 darze. abi vezily lyvd | kako maió zywy bicz asódzi .. | niszemv lyvdu gen
 gest za ... | ¹

Ezt a pergamenlevelet, a mely kódexünk mai terjedelmében közvetlenül a 158-ik levél elibe való, az 1709. és 1751-ik évek között téphette ki valaki a kódexből. Ifj. Csécsi János ugyanis 1709-ben fejezte be a kurucz háborúról írt havi krónikáját s a kódex leveleinek 1751-ben eszközölt megszámlálásakor talált 185 levél ma is mind megvan. Így bizonyos, hogy ama kéziratot az 1709. és 1751. évek közt köttették be. A kézirat beköttetője bizonyosan nem ismerte a lengyel kódex becsét és értékét, mert különben nem tépett volna ki abból egy, esetleg több levelet. Ama helyről ugyanis több levél hiányzik. Hogy ki köttette be ama kétségtelenül becses kéziratot (a Kovachich Márton által készített másolat után közölte *Thaly Kálmán* a *Monumenta Hung. Hist. II. oszt. Irók. XXVII. kötet 257—396. lapjain* 1875-ben), nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani. Valószínűleg az említett időközben (1709—1751) működött könyvtárnokok valamelyike. Töredékünk a Zsófia idejében készült fordításból való s az ötödik másoló munkája.

A kódex többi kitépett és kivágott részei különböző helyeken lappanganak. Hogy ezek, legalább részben, valamikor elő fognak-e kerülni, az a jövő titka.

¹ A szöveg leolvasásánál nagy segítségemre volt *Mészáros György* boryslawi bányagazgató úr.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SÚGÓKÖNYVEI.

DR. VÉRTESY JENŐTŐL.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1904-ben kezdte gyűjteni a sűgőkőnyveket. Valamint a nyomtatványi osztály czélja ősszegűjteni mindazt, a mi magyar nyelven íródott vagy magyarországi sajtó alól került ki, a kéziratár is ősszeszedi mindama darabok kéziratát, melyek magyar szinpadon kerültek szinre s nyomtatásban nem jelentek meg. E szempont eleinte nem érvényesűlt teljesen s az első vételbe több olyan darab sűgőkőnyve is belekerűlt, melyek nyomtatásban is napvilágot láttak. Ilyeneknek csak a kézírás vagy a bejegyzések adhatnak némi értéket. Eltekintve az általános szemponttól, igen sok sűgőpéldány képviselet értéket irodalmi tekintetben és végűl jellemző valamennyi, mert ősszegűjtve a szini irodalom teljes képét adja.

Nem túlzunk, mikor a kéziratosszindarab jelentőségét egy polczra helyezzűk a kőnyvével. Igaz, hogy a kézírás meghalványűl, a kűlőnböző szinházak példányai kőzűl sok elkallódik, tartalmuk kītőrlődik az emlékezetből, míg a nyomtatott kőnyv jobban kérkedhetik maradandó voltával; de a szindarab élete jelentősebb volt. Akárhány, nem is értéktelen kőnyvet alig néhány olvasó lapozott át, míg a leggyőngébb szinműnek is megvolt a maga kőzőnsége, a maga élete: szinészek adtak lelket alakjainak, nézők hallgatták s a lámpák fénye mellett áradt szét a hatása, mely elől — ha jó, ha rossz — nem zárhatták el fűlűket az emberek. Főlősleges volna a szinház kulturális jelentőségéről beszélni, kűlőnösen nálunk Magyarországon, a hol a hosszú elnyomás más világitást vetett jóformán minden irodalmi munkára. Akárhány rossz szinmű jó hazafias tett volt.

A szépirodalomnak a történetirő is hasznát veszi. Ha végűg-nézi egy-egy kor irodalmát s főleg a szinre került darabokat, mert hiszen azoknak a legnagyobb, a legérezhetőbb a hatásuk, azokból rajzolhatja meg a kor világnézetét, műveltségét, erköl-

cseit. S ilyenkor nincs tekintet a munkák irodalmi értékére, sőt az átlag, a közepes inkább ad megbízható képet, mint a kiváló, mely gyakran megelőzi korát.

Nálunk azonban jól meg kell vizsgálni az ösvényt, a melyen haladunk. Egyszerre fakadt a kultúra, mint eső után a tavaszi vetés. Szaporodó színházainkat nem tudták elég eredeti kézirat-tal ellátni, tömérdek a fordítás és igen sok a külföldi mintára szabott, melyben csak a nevek magyarok. Ám az egészen eredeti darabok is inkább az írókat, mint a társadalmat jellemzik. A legujabb ideig uralkodik a hazafias szempont, a magyarság eszméje. Ez sugalmazza a történeti drámákat, a melyekben festik a hősöket fejjel nagyobbak a valóságnál, mindenki örökké a hazát hordja ajkán és szívében egyaránt s a hazafiság még a tragikus eseményeket is aranyos glóriába vonja. A magyar társadalom igazi képét se kapjuk meg voltaképen. Telve vannak e darabok nemesindulatú öreg urakkal, kik fiaikban látják és buzditják a nemzet reményét; fiatal emberekkel, kik még fölül is haladják az apák reményeit, ifjú lányokkal, kik háromszinű kokárdákat hímeznek szerelmesük kalapjára; főúr és iparos kezét fognak, nemzeti, faji és vallási ellentétek simulnak el s minden jó mederbe tér meg. Mondom, nem igazi képe ez a magyar társadalomnak, de jellemző, mert íróink így képzeltek vagy így akarták. Érdekes csoportot képeznek azon színművek, melyek tárgyukat a 48—49-iki szabadságharcból merítik. Minő idealizálás, mennyi lelkesedés! Ezek a 70-es, 80-as évek termékei, mikor a békés viszonyok között versben és prózában dicsőítették a harcot, a melyből végre is áldás fakadott.

Jellemzők — s ezekből is jó rész van — a színész-darabok. A színésznek, a ki a deszkákon él s állandóan szemmel kísérheti a közönséget, könnyebb a dolga a mesterséget illetőleg. Csodás könnyűséggel ütik kaptára a mesét; alakjaik úgy hasonlítanak egymáshoz, mint egyik tojás a másikhoz; szerepek ezek és nem jellemek: a hősszerelmes, a bouvivant, az intrikus, a burleszk-komikus, a hősnő, a naiva és a többi.

Irodalmi értéket képviselő dolog kevés akad gyűjteményünkben, a mi érthető is, hiszen a színi termés java mégis csak megjelenik könyvnek is. De érdekes akad bőven. Van több igen régi kézirat, a 30—40-es évekből, megsárgult papíron, gyermekes

megjegyzésekkel a kellékeket illetőleg, mint a hogy a «Ludas Matyi» utolsó oldalán olvassuk: «hat eleven lúd» is kell az előadáshoz. Becsesek nevesebb színműírók olyan munkái, melyek nem jelentek meg. Itt vannak a Vahot Imre, Degré Alajos stb. darabjai, Szigeti Józseftől hat színmű. A magyar színészvilág ez egyik legelső tehetsége, a mély jellemző és aranyoskedélyű színész, mint író is nyomot hagyott s elég sikere volt, hogy az irodalomtörténetbe is belekerüljön. Jóformán alig jelent meg tőle nyomtatásban valami. A szinpad volt egész világa, darabjai értéke is jóformán egy-egy pompás szerepből áll. E művek mellett itt találjuk Tóth Kálmán, Dóczy Lajos, Rákosi Jenő egy-egy darabját, a melyekre ugyan régen feledés borult, de melyek az író fejlődéséhez szolgáltattak egy-egy adatot.

Minden lépten-nyomon egy-egy népszínmű akad a kezünkbe: idealizált parasztlak világa, tele a sok szép magyar nótával és csárdással a végén. Szinte szemmel látható, hogy sekélyesedik el a Szigligeti nagy szerencsével kezdette műfaj. Tóth Ede három ifjúkori kísérlete is megmenekül köztük az elkallódástól. Reszketni látjuk még a «Falu rossza» szerzőjének hatalmas kezét és dadogni halljuk a később oly ékesen szóló ajkat, de az irodalomtörténetirőt érdeklik az első, ingadozó léptek is.

Shakespeare-fordítás is van itt négy, melyeket azóta jobbal váltottak föl, de a melyek a régi Shakespeare-fordítások sorában tisztességes helyet foglalnak el s a magyar Shakespeare-irodalom érdekes darabjai.

Midőn e sugókönyvek leírását adom, azt hiszem, nem végezek értéktelen munkát. Tükördarabokat adok a magyar drámairás történetéhez s megkönnyítem néhány adattal annak a munkáját, a ki majd elkészítheti a múzeumi kéziratár teljes leíró katalógusát.¹

1. *Abday Sándor*: Erdélyi hősök vagy A' bajnok hű-nő. Eredeti nemzeti honni hőstörténet 3 felvonásban. Irta — színész társaság igazgató Maros-Vásárhelyen. 1839. márc. 10. Jelzete: 1890. Quart. Hung. fol. 31.

¹ Adataimhoz használtam a Szimneyi József «Magyar írók»-ját és Bayer József két nagy munkáját («A nemzeti játékszin története» és «A magyar drámairadalom története»). Továbbá jó szolgálatot tett a Múzeum birtokában levő Fánesy-féle színlapgyűjtemény. (Ismertettem a Magyar Könyvszemle 1908-iki évfolyamában.)

Az íróra és korára a címmlap szolgáltat adatot. Színnyei nem ismeri. Egyike a legrégebb kéziratoknak; a darab maga is a legrégebb stílusú vitézjátékok közül való, csupa pathetikus, hazafias áradozás.

2. *Abonyi Árpád*: A mikolai biró. Népszínmű 3 felvonásban. Zenéjét Barna Izsó. Jelzete: 1899. Quart. Hung. fol. 35.

A történelmi népies színmű kevésbé művelt fajából való. A chablonos dolgozás igen érzik rajta, de mint ilyen, a jobbak közül való. A főalak igazi kemény magyar típus a javából.

3. *Aesop*: Egy képviselő és a közös ügyek. Tréfa 1 felvonásban. Jelzete: 1701. Quart. Hung. fol. 14.

Teljesen jelentéktelen. Az álnevű szerző kiléte ismeretlen.

4. *Albini*: A veszedelmes nagynéne. Vigjáték 4 felvonásban, előjátékkal 1 felvonásban. Fordította Szigligeti Ede. Jelzete: 1892. Quart. Hung. fol. 47.

5. *Anicet-Bourgeois*: Brávó és a velencei nő. Dráma 5 felvonásban. Francziából fordította Egressy Benjámín. Jelzete: 1703. Quart. Hung. fol. 41.

6. *U. a. és Decourcelle*: A család öröme. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította Feleki Miklós. Jelzete: 1670. Quart. Hung. fol. 43.

7. *U. a. és Masson*: A koldusnő. Dráma 5 felvonásban. Ford. Csepreghy Lajos. Jelzete: 1705. Quart. Hung. fol. 66.

8. *Ara, Az* — Vigjáték 1 felvonásban. Németből fordította Kahle Tivadar. Jelzetét l. Vahot Sándor alatt.

9. *Balázs Frigyes és Almási Tihamér*: A' honvéd huszárok vagy A' nagysarlói győzelem. Eredeti népszínmű 3 felvonásban, dalokkal és tánczczal. Zenéjét szerző Erkel Gyula. Jelzete: 1627. Quart. Hung. fol. 57.

A szerzők 1861-ben írták, mikor az alkotmányos élet derengésével szabadabb hangon lehetett írni. Tele van hazafias lelkesedéssel, irodalmi értéke különben semmi. A kéziratot érdekessé teszi, hogy Tóth Ede másolta szegény vándorszínész korában.

10. *Balázs Sándor*: Az égben. Eredeti vigjáték 2 felvonásban. A M. T. Akadémiánál 40 aranyat nyert pályamű. Jelzete: 1672. Quart. Hung. fol. 30.

A Nemzeti Színházban 1864-ben került színre.

11. *Balog István*: Ludas Matyi. Tünneményes énekes bohó-

zat 3 felvonásban. Zenéjét Szerdahelyi József. Jelzete: 1673. Quart. Hung. fol. 29.

A legrégebb magyar színművek közül való, a Nemzeti Színház első darabjai közül. Teljesen kezdetleges, de nyelve szokatlanul jól folyó és egyszerű. A kézirat is igen régi, a 30-as évekből való.

12. *Br. Bánffy Farkas*: Ő ártatlan. Vigjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1709. Quart. Hung. fol. 21.

13. *Banloo Albert és Leterrier S.*: Girofle-Girofla. Vig operette 3 felvonásban. Zenéje Lecocq Károlytól. Jelzete 1710. Quart. Hung. fol. 77.

14. *Barrière és Tiboust*: Márvány hölgyek. Dráma 3 felvonásban. Fordította francziából Csepregi (Lajos). Jelzete: 1889. Quart. Hung. fol. 72.

15. (*Bayard és Dumanoir*.) Charlotte kapitány. Udvari fényes vigjáték 3 felvonásban. Francziából fordította Egressy Béni. Jelzete: 1725. Quart. Hung. fol. 59.

16. (*Bayard és Saint-Georges*.) Marcsa, az ezred leánya. Énekes vigjáték 3 felvonásban. Magyarította Szerdahelyi József. Jelzete: 1788. Quart. Hung. fol. 31.

Ugyanaz, a mely Donizettinek operaszövegül szolgált.

17. *U. a. és Vanderburch*: A párisi naplopó. Vigjáték 2 felvonásban. Dunkel Tódor után fordította Szigligeti Ede. 1837. Jelzete: 1885. Quart. Hung. fol. 46.

18. *Ugyanaz*. Ford. Kovacsóczy (Mihály). Kassán. 1838. Jelzete: 1711. Quart. Hung. fol. 51.

A mint e két fordítás mutatja, a Dumas père iskolájából való francia szerzők munkája oly kapós volt, hogy rövid idő alatt két fordításban is megjelent a színpadon.

19. *Belot A.*: A negyvenhetedik czikk. Dráma 4 felvonásban, előjátékkal. Fordította R. J. Jelzete: 1714. Quart. Hung. fol. 35.

20. *Benedek József*: A szegedi boszorkányok. Eredeti dráma 5 szakaszban, előjátékkal. Báró Jósika Miklós hasonnevű regénye után. Jelzete: 1696. Quart. Hung. fol. 62.

A színész-írók közül való. Hosszabb vándorlás után a Nemzeti Színház tagja lett. E művében igen kevés az eredetiség, egyszerűen jelenetetzte Jósika vadromantikus regényét, de a szerencsétlen tárgy és vázlatos kidolgozás mellett is megérzik a jellemeken a Jósika erős keze.

21. *Benedix*: A gyöngéd rokonok. Vigjáték 2 felvonásban. Fordította Radnótfáy Sámuel. Jelzete: 1712. Quart. Hung. fol. 69.

22. *Beniczkyné-Bajza Lenke*: Jávor Mártha. Népszínmű 3 felvonásban. Zenéjét szerző Dankó Pista. Jelzete: 1309. Fol. Hung. fol. 81.

23. *U. a.*: Ne légy féltékeny. Vigjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1920. Quart. Hung. fol. 47.

Az előbbi a Népszínház, az utóbbi a Nemzeti Színház darabja; semmivel se jobbak, mint a nagy népszerűségnek örvendett író egyéb munkái. A népszínmű különösen gyöngé; látszik, hogy az írója csak városból ismerte a népet.

24. (*Benkő Kálmán*.) Bukow, a székelyek hóhéra, vagy A mádэфalvi veszedelem. Történeti színmű 4 felvonásban, kardalokkal és csángó tánczczal. Több kútfő után írta Székelyfi. Jelzete: 1689. Quart. Hung. fol. 39.

25. *U. a.*: Mikulás. Eredeti népszínmű 4 szakaszban, dalokkal és tánczczal. Zenéjét szerezte Sárközy Ferencz. Jelzete: 1866. Quart. Hung. fol. 41.

26. *U. a.*: Ubryk Borbála, a krakkói apácza gyásztörténete. Dráma 3 felvonásban és 6 képben, gyászkarral. Jelzete: 1647. Quart. Hung. fol. 69.

A szerző sajátkezü bejegyzése szerint 18 forintért adta el. Benkő szintén a színész írók közül való, darabjai népszerűek voltak a vidéken, «Bukowot» talán még ma is adják itt-ott. A «Mikulás» 1852-ben a Nemzeti Színházban is színre került. Irodalmi értékük nincs semmi, a hazafias lelkesedés támogatta hatásukat. 1848-ban Jellasicsról írt darabot, melyet épen akkor adtak elő Esztergomban, mikor az osztrákok oda bevonultak. Benkő a forradalmat végigküzdötte különben s a főhadnagysáig vitte.

27. *Bereioux E*: A dajka. Vig dalmű 1 felvonásban. Fordította Tarnay Pál. Zenéjét írta Offenbach J. Jelzete: 1715. Quart. Hung. fol. 35.

28. *Berényi Antal*: Vak Béla király. Történeti dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1877. Quart. Hung. fol. 61.

A Nemzeti Színházban 1855-ben került színre. A vak királyból drámái központot teremteni oly feladat, a mi a legerősebb tehetséget is próbára teszi. E darab teljesen száraz és élettelen.

29. *Berzsenyi Károly*: Két huszár és egy baka. Eredeti

népszínmű 3 szakaszban, dalokkal. Jelzete: 1645. Quart. Hung. fol. 50.

Színnyei nem ismeri.

30. *Bényei István*: Az egérfogó. 50 aranyat nyert¹ népszínmű 3 szakaszban. Jelzete: 1633. Quart. Hung. fol. 51.

31. *U. a.*: Kozákok Magyarhonban. Tábori életrajz 1849-ből, 3 szakaszban. Jelzete: 1632. Quart. Hung. fol. 36.

A szerző — szintén színész, családnévén Máriássy — sajátkezü bejegyzése szerint 15 forintért adta el. Úgy látszik, ez volt a rendes ár egy szintársulat részére a 60—70-es években vidéken. A gyöngye darab különben tipikusan érdekes hazafias declamációjával s deus ex machinájával, a mit Damjanich képvisel. A pályanyertes darab becsületes igyekezet munkája, bár végtelenül naiv. Történelmi népszínmű a mohácsi vész idejéből; nyelve az emelkedettebb helyeken szabatos jambusokba szedve, míg a vidámabb részek prózája igen jóízű.

32. (*Birch-Pfeifer Charlotte*:) A boldogasszony-templom harangozója és Esmeralda, a szép cigányleány. Regényes dráma 6 szakaszban. Hugo Victor után Pály Elek. Jelzete: 1760. Quart. Hung. fol. 48.

33. *U. a.*: A halottrabló. Nézőjáték 3 felvonásban. Magyarra fordította Pály Elek. Jelzete 1716. Quart. Hung. fol. 42.

34. *U. a.*: Bársony cipő. Vitézi színjáték 5 felvonásban, «Zulima» előjátékkal. Pichler Karolina regénye után. Fordította Pály Elek. Jelzete: 1881. Quart. Hung. fol. 40.

35. *U. a.*: Gróf Szápári Péter vagy Buda ostroma. Fordította Komlóssy Ferencz színész. Jelzete: 1887. Quart. Hung. fol. 31.

36. *U. a.*: Rózsa és Rózsika. Vigjáték 4 felvonásban. Magyar színre alkalmazva fordította Fánecsy Lajos. Jelzete: 1717. Quart. Hung. fol. 72.

Magyaritva van.

37. *U. a.*: Valburg éjtszakája vagy A' Szent Gellérthegyi bűbájós tulipán. Tünetényes játék 4 felvonásban. — után Kis János. Jelzete: 1676. Quart. Hung. fol. 41.

A számok beszélnek. Nem kevesebb, mint hat darab mutatja Birch-Pfeifer népszerűségét, mely vetekedett Kotzebue-éval s nálunk csodálatosan túl is élte.

¹ A Népszínháznál 1863.

38. *Bittner Alajos*: Egy könnyelmű leány. Bohózat dalokkal, 3 szakaszban, 7 képpel. Zenéjét szerző Hopp Gyula. Fordította Lászi Vilmos. Jelzete: 1718. Quart. Hung. fol. 64.

A bejegyzés szerint a fordító 10 forint tiszteletdíjért végezte munkáját.

39. *Blum Károly*: A' moori vásár. Vigjáték 3 felvonásban. — után Kis János. (Der Markt zu Ellenborn.) Jelzete: 1719. Quart. Hung. fol. 67.

Magyarítva van.

40. *Blumenthal Oszkár*: Egy csepp méreg. Színmű 4 felvonásban. Fordította Paulay Ede. Jelzete: 1720. Quart. Hung. fol. 54.

41. *Ifj. Bokor József*: A kis alamuszi. Operette 3 felvonásban. Irta és zenéjét szerzette —. Jelzete: 1906. Quart. Hung. fol. 56.

U. a.: A mulató bosszúja. Színmű 4 felvonásban. N. után. Jelzete: 1652. Quart. Hung. fol. 35.

Idegen tárgy, valószínűleg fordításnál nem sokkal több.

42. *U. a.*: Az almafa. Pályanyertes vigjáték 1 felvonásban. A Vigszínház által 500 korona pályadíjat nyert vigjáték. Jelzete: 1903. Quart. Hung. fol. 21.

Annak idején (1901-ben) nagy port vert föl, mert plágiummal vádolták. Sokkal kisebb irodalmi jelentősége van, hogysen érdemes volna a kérdést tisztázni. Elméletileg véve, az ilyen vád gyakran problematikus. A színműírást mesterségszerűleg üző írók önkéntelenül plagizálnak. Annyi chablon, reminiscencia, divatos motívum, kedvencz szerep lebeg a színházak levegőjében, hogy mi sem könnyebb a kölcsönzésnél. A mi szerény sűgőkönyvgyűjteményünk nem egy példával szolgál.

43. *Bolond Miska*. Eredeti vigjáték 4 felvonásban. Irta N. N. Történehely Pest. Jelzete: 1721. Quart. Hung. fol. 40.

Szerző kiléte ismeretlen.

44. *Boucharđi M. J.*: Lázár, a pásztor. Dráma 4 felvonásban. «Szent Máriai csapszék» cz. előjátékkal. Francziából fordította Sarlay Ferencz, a m. academia költségen. Jelzete: 1723. Quart. Hung. fol. 41.

45. (*Börnstein Karolin.*) Zsigmond király álma és a siklósi leányok. Vitézi énekes játék 4 felvonásban, fegyvertánczczal és néma képezettel. (Fordította Komlóssy Ferencz.) Jelzete: 1802. Quart. Hung. fol. 20.

46. *Bräun Gusztáv*: A vándor dalnok. (A hammelni patkányfogó.) Regényes, látványos operette dalokkal, 3 felvonásban, 8 képben. Zenéjét Hübner-Traums, fordította Tátray Gyula és Báthory R. Mihály. Jelzete: 1872. Quart. Hung. fol. 36.

47. *Buckstone*: Szökő év, vagy A nők szabadalma. Vigjáték 3 felvonásban. Angolból fordította Csepregi Lajos. Jelzete: 1724. Quart. Hung. fol. 54.

48. *Chicard Edmond*: A rejtélyes Páris. Látványos szinmű zenével, 7 képben. Fordította Haray Sándor. Zenéjét Serly Lajos. Jelzete: 1726. Quart. Hung. fol. 46.

49. *Claretie J.*: Zilah herczeg. Szinmű 4 felvonásban. Jelzete: 1727. Quart. Hung. fol. 74.

50. *Cremieux Jakab*: Orpheus a pokolban. Operette 4 felvonásban. Zenéjét Offenbach Jakab. Ford. Havy Mihály és Nikolics Sándor. Jelzete: 1871. Quart. Hung. fol. 33.

A kézirat teljesen új, de a fordítás régi. A népszerű operetteet a Latabár Endre fordításában szokták játszani.

51. *Császár Ferencz*: A titok. Vigjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1865. Quart. Hung. fol. 11.

Ráírva: ára 40 frt. váltó. Szinnyei mint lappangó kéziratot említi. Az egész darab különben oly esetlen és mesterkélt, mint az egykor tekintélyes kritikus egész iránya.

52. *Decourcelle Pierre*: Két tacsó. Fordította Komor Gyula. Jelzete: 1897. Quart. Hung. fol. 103.

53. *Degré Alajos*: Bál előtt és bál után. Eredeti vigjáték 2 felvonásban. Jelzete: 1621. Quart. Hung. fol. 35.

A Nemzeti Színházban 1851-ben került színre. Mint munka, nem sokat ér, de jellemző terméke egy írónak, ki hosszú pályáján keresztül megőrizte gyermekesen naiv és optimista gondolkodásmódját.

54. *Deinharstein*: Garrick Bristolban. Vigjáték 4 felvonásban. — után szabadon Csató Pál. Jelzete: 1729. Quart. Hung. fol. 73.

55. *Delacour M. A.*: A fekete rendőrség. Dráma 5 felvonásban és 6 képben. Francziából fordította Mártonffy Frigyes. Jelzete: 1730. Quart. Hung. fol. 34.

56. *U. a. és Thiboust*: Az ördög és a párisi vak leány. Dráma 5 felvonásban, fordította Follinusné. Jelzete: 1731. Quart. Hung. fol. 42.

57. *Delavigne Kázmér*: XI. Lajos. Szomorújáték 5 felvonásban. Fordította Katona Imre. Jelzete: 1909. Quart. Hung. fol. 87. Prózai fordítás.

58. *D'Ennery*: Marsan hercegnő. Dráma 6 felvonásban. Fordította Csepregi Lajos. Jelzete: 1735. Quart. Hung. fol. 63.

59. *U. a. és Anicet-Bourgeois*: Saint-Trapezi úrnő vagy A méregkeverő. Francziából fordította Szilágyi Sándor. Jelzete: 1734. Quart. Hung. fol. 39.

60. *U. a. és Cormon*: A két árva. Színmű 4 felvonásban, 8 kép-pel. Fordította Follinus (János). Jelzete: 1888. Quart. Hung. fol. 59.

61. *Ugyanazok*: Egy katona története. Fordította Csepreghy Ferencz. Jelzete: 1732. Quart. Hung. fol. 70.

62. *U. a. és Emond Károly*: A nagyanya. Dráma 5 felvonásban. Fordította Szerdahelyi Kálmán. Jelzete: 1733. Quart. Hung. fol. 61.

63. *U. a. és Mailan*: Mari, egy anya a népből. Dráma 5 felvonásban és 1 előjátékkal. Fordította Czako Zsigmond. Jelzete: 1737. Quart. Hung. fol. 55.

E legutolsó mű nyomtatásban is megjelent, Czako összes munkái között (Ferenczy József kjadásában). D'Ennery az öreg Dumas-iskolából való író volt. A gyöngébb tanítvány itt is túlélte a mestert. A sok sűgőkönny is bizonyítja népszerűségét. Egyik-másik darabja ma is előkerül vidéken.

64. *Des Arnould és Fournier*: Vasálordta. Színjáték 5 felvonásban. Magyar előadásra alkalmazta Garay Nepomuk. Budapest, 1835. Jelzete: 1707. Quart. Hung. fol. 86.

Említést érdemel a beleírott jegyzet, hogy a magyar fordító keze meg lévén kötve, nem nevezi magát fordítónak, csak színre alkalmazónak; de így is elvégzi a dolgot, hogy e jeles darab magyar színen is adathassék. Valószínű, hogy politikai vonatkozásait kellett kihagyni a censura miatt. Hogy a magyar színpad megélt volna e rémdráma nélkül is, azt a romantika korában hiába magyarázták volna.

65. *Des Valiers Maurice*: A kölcsönkért feleség. Vígjáték 2 felvonásban. Jelzete: 1800. Quart. Hung. fol. 43.

66. *Dianna, Don Manuel Juan* —: Hasznos gyógyszer az anyósok ellen. Vígjáték 1 vagy 2 felvonásban.¹ Ford. Vezéri Ödön. Jelzete: 1736. Quart. Hung. fol. 32.

¹ A mennyiben egyfolytában is végig lehet játszani.

67. *Dinaux és Lemoín*: Az árva fiú és a londoni koldusok. Dráma 5 felvonásban. Boz-Dickens angol regénye után. Francziából fordította Egressy Béni. Jelzete: 1722. Quart. Hung. fol. 89.

68. *Dobsa Lajos*: V. László és Ronov Ágnes. Eredeti történeti tragédia 5 felvonásban. Jelzete: 1674. Quart. Hung. fol. 43.

A Nemzeti Színházban 1858-ban került színre. A maga korában se volt nagy hatása; a történelem van benne egyszerűen dialogusba szedve s romantikus motívumokkal fölczifrázva.

69. *Dorn Ede*: A bécsi krach, vagy Börze és munka. Szatirikus életkép énekekkel, 5 képbén. Zenéjét szerzé Roth Ferencz, fordította Pál Péter. Jelzete: 1728. Quart. Hung. fol. 36.

70. *Dobesányi Gyula*: A miskolczy kiházasító-egylet bukása. Látványos színmű a magyar népi élet jelenkorából, énekekkel, 3 felvonásban. Zenéjét összeállította Szabados Géza. Jelzete: 1636. Quart. Hung. fol. 40.

Színyei nem ismeri.

71. *Doktor Snüldifadifidifix* vagy A choleras vendégek. Mulattató vígjáték (bohózat) 2 felvonásban. Jelzete: 1917. Quart. Hung. fol. 19.

72. *Don Juan*. Tragoedia et comedia 3 felvonásban. Jelzete: 1640. Quart. Hung. fol. 32.

Minden valószínűség szerint azonos a 30-as évek színlapjain többször szereplő névtelen darabbal, melyet Láng Ádám fordított, hihetőleg németből. A mondának teljesen kezdetleges, durva földolgozása; egyes motívumai közösek a Molière darabjával, mások a Mozart operája librettojával.

73. *Dumanoir*: A csacska nők. Vígjáték 3 felvonásban. Ford. Feleki Miklós. Jelzete: 1642. Quart. Hung. fol. 84.

74. *U. a.*: A szegény marquis. Színmű 2 felvonásban. Ford. Feleki Miklós. Jelzete: 1742. Quart. Hung. fol. 36.

75. *U. a.*: Gyermektelen ház. Vígjáték 3 felvonásban. Francziából ford. Tarnay Pál. Jelzete: 1641. Quart. Hung. fol. 31.

76. *U. a. és Clairville*: 33333 forint 33 krajczár naponként. Vígjáték 3 felvonásban. Francziából Márton Frigyes. Jelzete: 1643. Quart. Hung. fol. 48.

77. *U. a. és D'Ennery*: Don Caesar de Bazau. Dráma (?) 5 felvonásban. Fordította Diósy. Jelzete: 1743. Quart. Hung. fol. 47.

A végén be van jegyezve: «Sügtam E. Kovács Gyula úr vendég bucsúfelleptén. 1877. jul. 30. Miskolczy Berta». A cím-szerep igen hálás s E. Kovács kedvencz szerepei közé tartozott. Megjelent nyomtatásban is a «Nemzeti Színház Könyvtárában».

78. *Ugyanazok*: Tamás bátya kunyhója. Dráma 3 felvonásban. Ford. Országh Antal. Jelzete: 1900. Quart. Hung. fol. 88.

79. *Dumas Sándor*: A sirkő faragó. Jelzete: 1883. Quart. Hung. fol. 46.

80. *U. a.*: Houvard Katalin vagy Korona és vérpad. Dráma 5 felvonásban. Fordította Jakab István. Jelzete: 1893. Quart. Hung. fol. 38.

81. *Ifj. Dumas Sándor*: Alfonz úr. Vigjáték 3 felvonásban. Ford. Paulay Ede. Jelzete: 1740. Quart. Hung. fol. 37.

82. *U. a.*: Szerelem gyermeke. Színmű 5 felvonásban. Francziából fordította Feleki. Jelzete: 1759. Quart. Hung. fol. 92.

83. *U. a. és Girardin Emil*: Egy nő vétke. Ford. Nagy Sándor. Jelzete: 1741. Quart. Hung. fol. 32.

84. *U. a.* (Le supplice d'une femme.) Dráma 3 felvonásban, Ford. Vezéri Ödön. Jelzete: 1910. Quart. Hung. fol. 32.

85. *Duvert Xavier és Lauzanne*: Egy úr és asszony. Vigjáték 1 felvonásban. Francziából fordította Egressy Benjámín. Jelzete: 1744. Quart. Hung. fol. 24.

86. *Dux Lajos*: Az utolsó próféta, vagy Jeruzsálem pusztulása. Tragoedia 5 felvonásban. Jelzete: 1895. Quart. Hung. fol. 41.

Dóczi Lajos legelső színre került munkája, 1869-ben adták Molnár György budai népszínházában. Az író azóta elfordult a zord és tragikus tárgyaktól, melyek nem vágtak össze tehetségével. E fiatalkori munka igen gyöngye: rémséges dolgok halmozása, csupa értelmetlenség, sötétség a színpadon s a személyek agyában egyaránt. A történelemmel is teljesen önkényesen bánik. Versben van írva, de példányunk a sorokat egymásba írja, mintha próza volna. Katona hasontárgyú és című darabja még mindig sikerültebb.

87. *Egy millió*. Vigjáték 4 felvonásban. Irta: —, fordította Szerdahelyi Kálmán. Jelzete: 1789. Quart. Hung. fol. 49.

88. *Éjszaky Károly*: A szomszédság delejzete. Vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1745. Quart. Hung. fol. 33.

89. *U. a.*: Az utolsó lengyel követ Budán. Udvari vigjáték 4 felvonásban. Jelzete: 1655. Quart. Hung. fol. 29.

Az első rendkívül naiv dolog, a második vígjáték hibái mellett is irodalmi színvonalon áll. Benne vannak ugyan a mi történelmi vígjátékaink rendes gyöngéi: az udvari ármány, mely igen együgyű, valószínűtlen félreértések és a valódi korrajz hiánya, de alakjai ügyesen jellemezvők, mint a lengyel követ, a parlagi, nyers, esetlen, de férfias kismemes s a léha és gavalléros Zsigmond herceg. Versben van írva, de a másoló talán egy sort se hagyott épen.

90. *Elmár Károly*: Az ördög házassági utazása. Tüneményes varázsjáték ének-, táncz- és némaképletekkel, 3 felvonásban. Zenéjét Suppé, fordította Follinus J. Jelzete: 1746. Quart. Hung. fol. 36.

91. *Fehérváry Adolf*: Kétélű kard. Szomorújáték 5 felvonásban. Jelzete: 1905. Quart. Hung. fol. 60.

Szinnyei nem ismeri.

92. *Feld I.*: A két tündér. Tündérrege, énekkel s tüneményes változatokkal, 3 szakaszban, 6 képpel. Fordította Síp Ignác. Jelzete: 1747. Quart. Hung. fol. 46.

93. *Feleki Miklós*: Angyal Bandi, a puszták fia. Eredeti énekes népszimű 4 felvonásban. Jelzete: 1677. Quart. Hung. fol. 55.

1859-ben adták a Nemzeti Színházban. Jókai «A népdalok hőse» cz. elbeszélésével azonos a tárgya s egyes motívumokat át is vesz belőle. Meséje a szokott betyár-romantika, eredetiség se sok van benne, de csárdajeleneteiben igazi élet van s a kérészeletű népsziművek közt a jobbak közé tartozik.

94. *Fels Roderich és Schnitzler Alajos*: Az utolsó zsidó. Kor- és jellemrajz, dal- és tánczokkal, 4 szakaszban, 6 képpel. Szabadon magyar színre alkalmazta Lászi Vilmos. Jelzete: 1668. Quart. Hung. fol. 42.

95. *Férj és vőlegény*. Eredeti vígjáték 2 felvonásban. Irta: ... Jelzete: 1750. Quart. Hung. fol. 27.

Szerzője ismeretlen, különben teljesen jelentéktelen.

96. *Feuillet Octave*: Egy szegény ifjú története. Szimű 5 felvonásban (7 képpen). Francziából fordította Feleki Miklós és Hegedüs Lajos. Jelzete: 1749. Quart. Hung. fol. 52.

97. *Follinus Aurél*: Náni. Eredeti népszimű dalokkal és tánczczal, 3 felvonásban. Zenéjét szerzé Erkel Elek. Jelzete 1878. Quart. Hung. fol. 65.

A népszínház 1886-iki pályázatán 100 arany díjat nyert. Ez időben már nagyon látszik, hogy a népszínmű régi formája elavult. Nincs meg már a Szigligeti mesemondó készsége vagy az az erős jellemzés, a mi «A falu rosszát» becessé teszi. Új motívumot keresnek az írók: beleviszik az ethnographiát. E népszínmű a sváb fajt próbálja jellemezni, de nem ad sokkal többet a dialectusnál.

98. *Gaál Gyula (Dálnoki)*: Görgei és a világosvári gyásznapok. Eredeti történeti dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1634. Quart. Hung. fol. 41.

99. *U. a.*: Itt van Kossuth! Eredeti népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 1682. Quart. Hung. fol. 23.

Színész-író művei, a ki a legszélsőbb hazafiság legyezésével akart hatni. Az első darabot Komáromban írta 1861-ben. Görgei árulóvá lesz benne, mert veszettnek tartja a magyarok küzdelmét. A kormány ugyanez évben betiltotta előadását. A másik darab együgyű tréfa: ismeretlen úriember érkezik a faluba, a kit Kossuthnak hisznek. Azt akarja jelezni a darab, hogy mekkora hatást képes előidézni Kossuthnak csak a neve is! Példányunkra rá van jegyezve, hogy Jászberényben játszották először, Kossuth huszonöt éves száműzetésének emlékére 1874-ben, Lajos napján.

100. *Gabriel és Duperty*: Szamártelj. Vígjáték 1 felvonásban. Fordította Csepregi (Lajos), zenéjét szerezte Huber Károly. Jelzete: 1752. Quart. Hung. fol. 32.

Magyarítva van.

101. *Gailardet és Dumas*: A neszei vártorony vagy A bűn és büntetése. Szomorújáték 5 felvonásban. Dunkel Tivadar német fordítása szerint magyarra tette Csató Pál. 1835. Jelzete: 1753. Quart. Hung. fol. 78.

102. *Gautier és Lopez Bernard*: Ne nyúlj a királynéhez! Vígjáték 3 felvonásban. Fordította Bulyovszkyné. Jelzete: 1678. Quart. Hung. fol. 43.

103. *Gold*: Varázsfátyol vagy A trieri tündértó. Regényes tündérjáték dal- és tánczokkal, 3 felvonásban. Scribe operaszövege után. Zenéjét Till Emil. Fordította Szerdahelyi J. Jelzete: 1795. Quart. Hung. fol. 34.

104. *Grünwald József*: A gyűrűs-zsidó leánya. Eredeti népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 1690. Quart. Hung. fol. 44.

105. *Gutzkov*: Tartuffe mintaképe. Vígjáték 5 felvonásban. Szabadon fordította Szigeti József. Jelzete: 1754. Quart. Hung. fol. 61.

106. *Halm Fridrik*: Griseldis. Dráma 5 felvonásban. Fordította Fánecs Lajos. Jelzete: 1755. Quart. Hung. fol. 25.

Megjelent a Nagy Ignác szerkesztette Szinmútarban.

107. *Haray Viktor*: Bánfi Dénes. Eredeti dráma 5 felvonásban. Jókai Mór «Erdély aranykora» cz. regénye után. Szorosan szem előtt tartva Cserei Mihály, Bethlen Miklós, Mikes Kelemen történeti adataikat. A nagyobb betűkkel írottak szóról-szóra történelmi adatok. Jelzete: 1698. Quart. Hung. fol. 55.

108. *U. a.*: Leányvásár Debreczenben. Eredeti népszínmű kardalokkal, 3 szakaszban. Zenéjét Káldy Gyula karnagy. Jelzete: 1667. Quart. Hung. fol. 44.

109. *U. a.*: Makó György. Eredeti dráma a székely történetből, 5 felvonásban. Jelzete: 1756. Quart. Hung. fol. 49.

110. *U. a.*: Türelem rózsát terem. Eredeti vígjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1697. Quart. Hung. fol. 68.

Az írónak hányt-vetett élete volt. Színészkedett, a szabadságharcban tiszt volt s Bem mellett kiűntette magát. A forradalom leverése után egy ideig bujdosott. Sokat írt, de nem maradandó értékieket. Sűgőkőnyveink közt a «Makó György» ér még a legtöbbet, mert legalább elég hatásosan van elrendezve. «Bánfi Dénese» szorosan ragaszkodik a forrásokhoz, de nem is ad hozzá a magáéból semmit. Csak a katasztrófát dramatizálja s még Beldiné s az a végzetes csók is kimarad belőle.

111. *Harrisch J. L. és Zaisz J. V.*: Matrózok a földézetten. Vig operetté 1 felvonásban. Fordította Latabár Endre. Jelzete: 1758. Quart. Hung. fol. 24.

112. *Hegedűs Lajos*: Bibor és gyász. Eredeti történelmi dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1758. Quart. Hung. fol. 55.

113. *U. a.*: A hazatértek. Eredeti dráma 4 felvonásban. Jelzete: 1626. Quart. Hung. fol. 42.

114. *U. a.*: Rózsakirályné. Eredeti népies dráma 4 felvonásban. Jelzete: 1625. Quart. Hung. fol. 66.

E darabok az 50-es években rendre színre kerültek a Nemzeti Színházban, A közönség megtapsolta a darabokat, a hogy megtapsolta írójukat is a színpadon. A «Bibor és gyász» a Tomori Anasztáz kítüzte pályázaton nyertes lett s jó történelmi tragédiának tartották. Kétségtelenül jobb, mint a Berényi hasonlatgyú színműve, de csak a kor izlése magyarázza hatását, mikor a könnyfacsaró érzelgest igazi szenvedélyszámba vették.

115. *Hetényi Béla*: Csicsóné. Eredeti népszínmű 3 felvo-

násban. Zenéjét Szabados Béla. Jelzete: 1873. Quart. Hung. fol. 44.

116. *Hiador*: Corvin János, a törvénytelen vér, vagy Magyarhon csillaga. Eredeti dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1759. Quart. Hung. fol. 31.

Nyomatásban is megjelent. A sűgőkőnyv majdnem azonos vele, némi jelentéktelen rövidítés teszi a különbséget.

117. (*Hirschfeld*.) Rokkant huszár. Énekes vígjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1914. Quart. Hung. fol. 23.

118. (*U. a.*) Tündéerkert. Vígjáték 3 felvonásban, énekkel és tánczczal. Szarvadi után írta Szentpéteri Zsigmond. Jelzete: 1657. Quart. Hung. fol. 21.

A két darab ugyanaz. E régimódi vígjáték igen népszerű volt, hiszen néhanap ma is színre kerül. Több czím alatt szerepel, leginkább «Tündérlak Magyarhonban» czímmel. Az első példány névtelen, a második Szarvadi nevet visel, a mit a Hirschfeld névből magyarítottak. Az elsőre későbbi kéz ráírta, hogy Szentpéteri átdolgozása, de az nem lehet, mert szövege az utóbbival nem egyezik. Talán a Láng Ádám-féle átdolgozás. Az utóbbiban egyikét csekélyebb rövidítés van.

119. (*Holbein Fr. G.*) Frigyesi Elek vagy A vashámorba való bejárás. Dráma 5 felvonásban. Schiller költeményeiből (így) játékszinre alkalmazva. Jelzete: 1751. Quart. Hung. fol. 48.

A fordítás azaz magyarítás Láng Ádám munkája.

120. *Holtei Károly*: Babérfa és koldusbot. Szomorújáték 4 felvonásban. — után Szigligeti. Jelzete: 1867. Quart. Hung. fol. 45.

121. *Howwald*: Bartholomeo Caraimanno, a tengeri rablók fejedelme, vagy A kuczolai (így) tűz lakodalom. Nagy históriai tragoedia 5 felvonásban. Fordította Komlóssy Ferencz. Jelzete: 1704. Quart. Hung. fol. 95.

122. *E. Illés László*: Hófehérke és a törpék. Látványos tündérrege 5 képben. Görner K. A. regéje után írta és magyar szinpadra alkalmazta —. Jelzete: 1891. Quart. Hung. fol. 83.

123. *Jacobi V. és Laufs K.*: Bolondok háza. Bohózat 3 felvonásban. Magyarította Fái I. Béla. Jelzete: 1901. Quart. Hung. fol. 36.

124. (*Jókai Mór*.) Könyves király. Eredeti históriai dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1699. Quart. Hung. fol. 46.

E névtelen színmű a Jókai «Könyves Kálmánja». Teljesen azonos a nyomtatásban megjelent szöveggel.

125. *Jósa János*: Zsidó követ. Vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1692. Quart. Hung. fol. 58.

Az író a székesfehérvári szintársulat sűgőja volt. Az ambí-tiosus sűgő 1869-ben írta e rendkívül egyűgyű darabot, mely csak politikai tendenciája miatt érdemel említést. A zsidókérdést tárgyalja ugyanis és a liberális, hazafias zsidót szembeállítja az orthodox maradiakkal.

126. *Karsa György*: A házaselet sőtartója. Eredeti vigjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1700. Quart. Hung. fol. 15.

Szinnyei nem ismeri.

127. *Katona József*: Lucza széke Karátson éjtszakáján. Eredeti mulatságos vigjáték 3 felvonásban. Irta —, a «Bánk bán» írója. Leírta Gönczy Sz. Sámuel 1838. márcz. 27. Jelzete: 1870. Quart. Hung. fol. 26.

Példányunkban a szöveg itt-ott rövidítve van, de nagyon jelentéktelenül. Érdekes, hogy Katonát máris mint a «Bánk bán» íróját említi s még érdekesebb, hogy a Lázár kriptai monológjában a censor törülte részek is benne vannak.

128. *Kempelen Győző*: A két drótostót. Énekes népszínmű 4 szakaszban. Zenéjét Allaga Géza. Jelzete: 1681. Quart. Hung. fol. 46.

129. *Kisfaludy Károly*: Kemény Simon. Dráma 2 felvonásban. Jelzete: 1807. Quart. Hung. fol. 33.

Teljesen megegyezik a nyomtatott szöveggel.

130. *Kotzebue*: Babonás szekrény, vagy A lepetsételt polgármester. Mulatságos vig tréfa játék 2 felvonásban. Fordította Megyeri Károly, Nemzeti Szín-Jázdó Kassán. 1830. Jelzete: 1679. Quart. Hung. fol. 27.

131. *U. a.*: Legjobb az egyenes út. Vigjáték 1 felvonásban. Németből fordította Fekete Soma. Jelzete: 1808. Quart. Hung. fol. 21.

132. *U. a.*: Pajkos pesti jurista. Vigjáték 5 felvonásban. Magyarosította Baranyi Péter színész. Jelzete: 1694. Quart. Hung. fol. 54.

133. *Kőmíves Imre*: Zűrzavar a x—i színházban, vagy A színpadi constitucio (így). Regényes, merényes, erényes, teker-

vényes, fényes tragikai, komikai, drámával közvetített, elegyített szomorú-víg bohózáti színmű; humoristikus, satyrikus énekekkel és egyveleg tánczczal, 3 szakaszban. 100 darab sült krumplit nyert pályamű. Jelzete: 1665. Quart. Hung. fol. 28.

Tartalmára a czimből következtetni lehet.

134. *Körner Tivadar*: Az éjjeli őr. Vigjáték 1 felvonásban. Németből fordította Kähle Tivadar. Jelzete: 1649. Quart. Hung. fol. 9.

135. *Krausz Károly*: Babos kötény. Eredeti népszínmű 3 felvonásban, dalokkal. Jelzete: 1761. Quart. Hung. fol. 42.

Szinnyei nem ismeri.

136. *Ladomérszky Gyula*: A véres pénz. Látványos színmű 4 felvonásban, melodramái zenerészletekkel. William Cobb világhírű regénye után szabadon. Zenéjét szerzé ifj. Bokor József. Jelzete: 1651. Quart. Hung. fol. 53.

137. *Láng Móricz*: A szerelem vadrózsái. Eredeti bohózat 3 felvonásban. Jelzete: 1691. Quart. Hung. fol. 55.

Szinnyei nem ismeri.

138. *Langer Antal*: Az utolsó jezsuita. Színmű a népeletből, 3 felvonásban. Fordította Pál Péter. Jelzete: 1639. Quart. Hung. fol. 34.

139. *U. a.*: Elsikkasztott s ime megkerült. Vigjáték 1 felvonásban. Németből fordította s magyar színre alkalmaztatta Lászi Vilmos. Jelzete: 1638. Quart. Hung. fol. 22.

140. *Langle Aulic és Deslandes Rajmond*: Mirabeau ifjúsága. Színmű 4 felvonásban. Fordította Paulai Eduárd. Jelzete: 1762. Quart. Hung. fol. 49.

141. *Laube Henrik*: Essex gróf. Szomorújáték 5 felvonásban. Fordította Szigligeti Eduárd. Jelzete: 1763. Quart. Hung. fol. 46.

142. *Laurencin és Clairville*: Szerelmes pap. Vigjáték 2 felvonásban. Francziából fordította Csepreghy Lajos. Jelzete: 1764. Quart. Hung. fol. 37.

143. *Ifj. Lendvay Márton*: Nem türöm a háznál. Eredeti vígjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1765. Quart. Hung. fol. 54.

A Nemzeti Színházban 1850-ben adták elő. A népszerű szerelmes-színész, mint író, nem sok tehetséget mutatott.

144. *Leuven és Brunsvick*: Házasság dobszónál. Vigjáték dalokkal, 3 felvonásban. Jelzete: 1766. Quart. Hung. fol. 34.

145. *Levis*: Egy óra. Melodráma 3 felvonásban, karénekekkel és tánczczal, ábrázolatokkal. Írta angol nyelven —, magyarra fordította Pály Elek. Zenéjét szerzette br. Lannoy. Jelzete: 1635. Quart. Hung. fol. 29.

146. *Lockvoy*: A rendőrkapitány. Vigjáték 2 felvonásban. Németre Rose T., magyarra Kecskés Károly. Jelzete: 1637. Quart. Hung. fol. 46.

147. *Lukácsy Sándor*: A karácsonyi angyal vagy A hit, remény, szeretet hatalma. Eredeti tüneményes, látványos színmű, énekkel és csoportozatokkal egy előjátékban és négy képletben, Zenéjét szerzé eörsi Csekeő Gusztáv. Jelzete: 1629. Quart. Hung. fol. 26.

148. *U. a.*: Divatos menyecskék. Eredeti vigjáték 4 felvonásban. Jelzete: 1630. Quart. Hung. fol. 56.

149. *U. a.*: Egy magyar plébános. Eredeti énekes népszínmű 3 szakaszban, 7 képletben. Jelzete: 1880. Quart. Hung. fol. 53.

150. *U. a.*: Pók vagy a szegedi menyecske. Népszínmű 3 felvonásban. Zenéjét részint szerzé és alkalmazta Káldy Gyula. Jelzete: 1687. Quart. Hung. fol. 66.

151. *U. a.*: Zsidó apáca és József császár vagy Capucinus és ursulitanó. Regényes korrajz 3 felvonásban, 5 képben. Zenéjét Káldy Gyula. Jelzete: 1631. Quart. Hung. fol. 46.

152. *U. a. és Balla Kálmán*: A zsandár. Eredeti népszínmű 4 felvonásban, dalokkal és tánczczal. Jelzete: 1680. Quart. Hung. fol. 59.

Egyike legtermékenyebb színműíróinknak, a ki főképen a a budapesti Népszínház műsorának dolgozott a víg és komoly genre minden nemében. A színész-írók szokásos formáját mutatja ő is: chablonos helyzetek és a rendes szerepek, csak körvonalak a színész számára, hús, vér nincs bennük. Mélyebben fekvő összeütközéseket szinte naívs könnyűséggel old meg, a katolikus lelkész s a zsidó kocsmáros egyforma nemes alakok. Jellemző történeti drámájában József császár idealizált szerepe, a ki a deus ex machinát képviseli. Bár a magyar történelem nem ronszenvezik a kalapos királylyal, az irodalom kedvtelve lépteti föl a liberális császárt, ki gyakran álöltözetben vegyül népe közé. Így a Benkő-féle «Bukowban» is, csaknem mint valami Mátyás király.

153. *Lutheránusok*. Történelmi dráma 5 szakaszban. Pályamű

a Teodorovits (Tomori) Anasztáz által kitűzött 100 darab arany jutalomdíjra. Jelzete: 1869. Quart. Hung. fol. 44.

Tudvalévő, hogy Tomori, a nagy Maecenas, drámai pályadíjakat is tűzött ki. Ilyen pályamű e darab is, melynek szerzőjét nem ismerjük. Értéke elég közepes, csak a nevek történetiek, a hang, a levegő teljesen modern. Példányunkban a magyar darab — nem tudni, miért — német földre van átplántálva s a nevek is e szerint németre vannak fölcserélve.

154. *Mathézer Márton*: Az ispión. Énekes népszinmű 4 felvonásban. Jelzete: 1656. Quart. Hung. fol. 61.

A sok kaptafára ütött népszinmű között ez teljesen eredetinek látszik. Igaz ugyan, hogy egy diágyerek gondolkozásmódjával van megalkotva, de nem hiányzik belőle az érzék se a humor, se a valódi magyaros nyelvezet iránt.

155. *Medve István*: Hunyadi László fővétele. Szomorújáték 4 felvonásban. Jelzete: 1867. Quart. Hung. fol. 50.

A kézírás — úgy látszik — még a múlt század 30-as éveiből való. A darab is teljesen kezdetleges, a történelem durva dialógizálása. Színnyei nem ismeri.

156. *Megerle J.*: A francia és porosz háború. Népies szinmű dalokkal, táborigényes és harci jelenetekkel, 3 szakaszban, 12 képpel. Magyarra fordítva színre alkalmazta Lászi Vilmos. Zenéjét szerző Barbierre Károly. Jelzete: 1768. Quart. Hung. fol. 37.

157. *Meilhac Henrik*: Zsuzsánna és a két öreg. Francia vígjáték 1 felvonásban. Fordította Babos György. Jelzete: 1646. Quart. Hung. fol. 36.

158. *U. a. és Halévy*: Froufrou. Dráma 5 felvonásban. Fordította Mártonffy Frigyes. Jelzete: 1882. Quart. Hung. fol. 68.

Régebbi fordítás. A Nemzeti Színházban Fái I. Béla fordításában adták.

159. *Mellesville*: A házi kereszt. Francia vígjáték 1 felvonásban. Fordította Vezéry Ödön. Jelzete: 1654. Quart. Hung. fol. 42.

160. *U. a.*: A király és minisztere (A puritán család). Szomorújáték 5 felvonásban. Fordította Egressy Béni. Jelzete: 1669. Quart. Hung. fol. 35.

161. *U. a.*: Rögeszme és örültség. Dráma 3 felvonásban. Fordította Remellay Gusztáv. Jelzete: 1624. Quart. Hung. fol. 40.

162. *U. a. és Artiguez*: Fehérek. Dráma 5 felvonásban.

Francziából fordította Egressy Benjámín. Jelzete: 1622. Quart. Hung. fol. 54.

163. *U. a. és Duveyrier*: Senneterre marquisé. Vigjáték 3 felvonásban. Francziából fordította Egressy Benjámín. Jelzete: 1623. Quart. Hung. fol. 46.

Szintén a Dumas père iskolájabeli kedvelt író, kiből különösen Egressy Benjámín fordított sokat. A név néhol hibásan van írva: Melleffille-nek, sőt Mallesville-nek vagy Malleffille-nek.

164. *Mirani H. János*: A zsidó család. Drámai jellemrajz 4 szakaszban. Fordította Ozoray Árpád. Jelzete: 1879. Quart. Hung. fol. 58.

165. *Moldován Gergely*: A falu ládája. Eredeti népszinmű 3 felvonásban. Jelzete: 1769. Quart. Hung. fol. 32.

166. *U. a.*: Flóríka szerelme. Népszinmű 4 felvonásban, énekkel és tánczczal. Jelzete: 1911. Quart. Hung. fol. 42.

Az első semmitmondó, a második elég érdekes. Ez is az újabb iskolabeli ethnographikus népszinművek közül való. Itt látszik az író alapossága, a ki ismeri az oláh fajt s erős jellemző-képességgel viszi színre a havasi pásztorok életét, szokásait, gondolkozásmódját. Nagyon idealizálva van különben. 1901-ben játszották a budapesti Népszínházban.

167. *Molière*: Botcsinálta doktor. Énekes bohózat 3 felvonásban. — után írta Balog István. Jelzete: 1902. Quart. Hung. fol. 30.

Ugy látszik, Balog nem is látta az eredetét, csak a Kazinczy átdolgozását (mely meglehetősen hű, jelenetről-jelenetre követi az eredetét s a szöveghez is eléggé ragaszkodik) vette elő s tette színszerűbbé — a maga módja szerint. Énekeket toldott belé egész operette-szerűen, a szerelmi jeleneteket megtoldotta, kibővítette, a Kazinczy népies szólamait pedig megrövidítette. A szövegét is többnyire megváltoztatja, de nincs egy valamirevaló ötlete sem. A Nemzeti Színház első éveiben még játszották e gyatra fordítást. Színyei nem ismeri.

168. *Mosenthal*: Deborah. Népdráma 4 felvonásban, 4 képpel. Szabadon fordította Somolnok. Jelzete: 1770. Quart. Hung. fol. 26.

169. *Munkácsy János*: Garabonciás diák. Tüneményes vigjáték 3 szakaszban, dalokkal, énekekkel és tánczczal. Jelzete: 1683. Quart. Hung. fol. 35.

Ez a múlt évszáz 30-as éveinek kedvencz darabja, az «első eredeti magyar paródia», mint az egykorú szinlapok nevezik. Nagyon sokat játszották, bár esetlen allegóriája, unalmas párbeszédei, zagyva meséje nem igen magyarazzák népszerűségét a színi-világ első korában, mikor a fényes kiállítás is hiányzott, a mi az ilyen látványosságokat élte.

170. *Murger*: A nyolczadik pont. Vigjáték 1 felvonásban. — után Valezzel és Szerdahelyi. Jelzete: 1771. Quart. Hung. fol. 25.

171. *Murphy Arthur*: Féltekenység vigjátéka. Vigjáték 3 felvonásban. — ötfelvonásos «All in the Wrong» cz. vigjátéka után angolból magyarosította Tóth József. Jelzete: 1772. Quart. Hung. fol. 37.

172. *Müller Hugó*: Fokról-fokra. Népszínmű 5 képben, zenével és tánczczal. Zenéjét Tóth Ferencz. Fordította F. G. Jelzete: 1773. Quart. Hung. fol. 44.

173. *Némethy György*: A gályarab. Színmű 5 szakaszban. Hugo Viktor «Nyomorúltak» cz. regénye után színre alkalmazva. Jelzete: 1863. Quart. Hung. fol. 57.

174. *U. a.*: Vén darázs. Énekes vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1654. Quart. Hung. fol. 45.

Színész-író, később a Nemzeti Színház tagja. A dramatizált Hugo-regény a szokásos sorsra jut: a hatalmas alkotásból csak a vad romantika marad meg, a rengeteg regényből csak szemelvények férnek belé.

175. *Nwitter Károly*: A fecsegők. Vig operette 2 felvonásban. Zenéjét Offenbach Jakab, fordította Tarnay Pál. Jelzete: 1913. Quart. Hung. fol. 28.

176. *Obernyik Károly*: Örökség. Eredeti dráma 5 felvonásban. Jelzete: 1778. Quart. Hung. fol. 51.

Azonos a nyomtatásban megjelent munkával.

177. *Ordonneau M. és Valabrègue A.*: Durand és Durand. Bohózat 3 felvonásban. Fordította Kürthy Emil. Jelzete: 1912. Quart. Hung. fol. 33.

178. *Palotás Faustín*: Táltos. Eredeti népszínmű dalokkal és tánczczal, 3 felvonásban. Jelzete: 1803. Quart. Hung. fol. 53.

179. *Párisi adós*. Vigjáték 1 felvonásban. N. után fordította Szemere Pál. Jelzete: 1915. Quart. Hung. fol. 36.

180. *Párisi rongyszedő*. Dráma 5 felvonásban, előjátékkal. Jelzete: 1918. Quart. Hung. fol. 71.

181. (*Pergő*) *Celestin*: Toldi Miklós és a kőszegi magyar amazonok vagy A lisztes vitézek. Vígággal vegyes nemzeti hőstörténet 3 felvonásban. Jelzete: 1620. Quart. Hung. fol. 54.

Se a magyar drámairodalomhoz, se a Toldi-mondáéhoz voltaképen nincs több köze, mint Dugonics hasonló című darabjának. Gleich Josef Alois «Albert der Bär» cz. darabjának átdolgozása. Meglehetősen gyöngye ritterdráma, párhuzamos komoly és víg cselekvénnyel. Celestin Mátyás korába teszi át. Toldi gyakran van a színen, de csak mellékalak, ki a cselekvényt semmivel se viszi előbbre. De legalább a vitéz lovag mintaképe s nem oly szárnalmas alak markába nyomja a Toldi buzogányát, mint Dugonics teszi. 1835. november 8-án adták Budán először. A «Honművész» egykorú bírálata igen gáncsolja, de a közönségnek tetszett a darab és Celestin, a ki Toldit játszotta, s műsoron maradt.¹

182. *Putlitz G.*: Nem jó a tüzzel játszani. Vígjáték 3 felvonásban. Fordította H. Béla. Jelzete: 1805. Quart. Hung. fol. 39.

183. *Raimund Ferdinánd*: A havasi rémkirály és az embergyűlölő. Tündéri vígjáték 3 felvonásban. Fordította Telepi György. Jelzete: 1775. Quart. Hung. fol. 30.

184. *U. a.*: Tékozló. Tündérrege 3 szakaszban. Fordította Jakab István. Jelzete: 1774. Quart. Hung. fol. 54.

185. *Rajkay F. I.*: Miatyánk Isten. Színmű a nép életéből, 4 felvonásban. Idegen eszme után. Jelzete: 1666. Quart. Hung. fol. 44.

Friebeisz István műve, ki nemesi előnevét használta írói névül.

186. *Raupach*: Molnár és leánya. Dráma 5 felvonásban. Fordította Szerdahelyi József. Jelzete: 1907. Quart. Hung. fol. 27.

187. *Rákosi Jenő*: Ripacsos Pista dolmánya. Népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 1876. Quart. Hung. fol. 51.

Rákosi fiatalkori munkája, 1868-ban adták a Nemzeti Színházban. A kiváló színműirót még csak az irodalmi nyelvezet s a folyékony dialogusok sejtetik. Nyomatásban nem jelent meg, összegyűjtött színműveiből az író kihagyta.

188. *Rónai Gyula és Csörgei Dávid*: A kalandor. Eredeti dráma 4 felvonásban. Jelzete: 1653. Quart. Hung. fol. 42.

¹ Heinrich Gusztáv ismerteti a Dugonics «Toldi Miklósa» elé írt bevezetésében. («Olcsó Könyvtár» 326. sz.)

Rónai színész írta a 60—70-es években. Ha kortársai túlzott dicséreteit le is szállítjuk, úgy látszik, hatalmas színész tehetség volt. E darabja lapos utáuzata a Dumas père, D'Ennery-féle drámáknak, tárgya is francia. Szinnyei nem ismeri. A darab a szerző kezeirása.

189. *Rónaszéki Gusztáv*: Méltóságos csizmadia. Énekes bohózat 3 felvonásban. Pölcz eszméje után. Zenéjét összeállította Orbán Árpád. Jelzete: 1896. Quart. Hung. fol. 31.

Nem irodalmi értéke, hanem tárgya miatt érdekes. Az álmban nagyúrrá öltöztetett szegény ember története újul meg benne, melyet a régi keleti meseiróktól kezdve Hauptmann Gerhardig annyian dolgoztak föl. E darab — mint czimlapja is mutatja — nem is követeli magának az eredetiséget s csak egy estére való bolondságnak készült.

190. *Rosen Gyula*: Ágyútöltelék vagy A tisztakezü pénzügyminiszteri számvivő. Vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1777. Quart. Hung. fol. 49.

191. *U. a.*: Ó azok a férfiak. Vigjáték 4 felvonásban. Fordította Follinusz János. Jelzete: 1776. Quart. Hung. fol. 44.

192. *Sardou*: A haza. Történelmi dráma 5 felvonásban. Fordította Paulay Ede és Szerdahelyi Kálmán. Jelzete: 1708. Quart. Hung. fol. 70.

Kissé hevenyében készült fordítás, a mivel pedig a Paulay fordításait általában nem lehet vádolni. Itt a verses formát is prózára változtatta.

193. *U. a. és Tiboust L.*: Egy férj vétke. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította Tar Csatár és Marczel Géza. Jelzete: 1300. Fol. Hung. fol. 32.

194. *Schiller*: Ármány és szerelem. Szomorújáték 5 felvonásban. Németből fordította Szenvey (József). Jelzete: 1779. Quart. Hung. fol. 131.

Azonos a Nagy Ignác-féle «Szinmútarban» megjelent szöveggel, csak a harmadik felvonás negyedik jelenete marad ki, minden érthető ok nélkül.

195. *Schönthan Pál és Ferencz*: A sabin nők elrablása. Bohózat 4 felvonásban. Magyarította Benedek Gyula. Jelzete: 1904. Quart. Hung. fol. 77.

196. *Schusztér Antal*: Szentgelérthegyi boszorkány vagy 100 éves vándorlélek szabadulása napja. Énekes bohózat táncz-

czal, szavalattal s néma képezettel 5 felvonásban. Fordította Szaploneczai Mihály, muzsikáját szerzetté Arnold György. Jelzete: 1875. Quart. Hung. fol. 34.

A kézirat a 30-as évekből való lehet. A darab különféle címek alatt szerepelt, Gotthárdhegyre vagy Endorba is helyezik a boszorkány tanyáját. A darabnak érdeket az Arnold — fájdalom, elveszett — zenéje ad, a ki a régebbi magyar zene érdemes alakja.¹ Mulatságos a darab requisitumainak összeállítása: kell hozzá a többi között görögtűz, dörgő pléh, csúnya lárva stb.

197. *Scribe*: A míg a férj távol van. Dráma 3 felvonásban. —. után fordította Feleki Miklós. Jelzete: 1628. Quart. Hung. fol. 39.

198. *U. a.*: Fiatalkeresztanya. Vigjáték 1 felvonásban. Fordította Jakab (István). Jelzete: 1684. Quart. Hung. fol. 29.

199. *U. a.*: Örökké. Vigjáték 2 felvonásban. Fordította Csató Pál. Jelzete: 1675. Quart. Hung. fol. 45.

Rá van jegyezve a Magyar Tudós Társaság elfogadó határozata 1834. decz. 25. Döbrentei aláírásával.

200. *U. a.*: Próféta. Szomorújáték 4 felvonásban. —. operaszövege után írta Tóth Ferencz. Jelzete: 1695. Quart. Hung. fol. 29.

Az operaszöveg Meyerbeer zenéjéhez készült.

201. *U. a.* és *Legouvé*: Női harc vagy Párbaja szerelemben. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította Csepregi (Lajos). Jelzete: 1780. Quart. Hung. fol. 60.

202. *U. azok*: Tündérújjak. Színmű 5 felvonásban. Fordította Feleki Miklós. Jelzete: 1781. Quart. Hung. fol. 65.

203. *Sejour Viktor*: A kártyavetőnő. Dráma 5 felvonásban, előjátékkal 1 felvonásban. Fordította Feleki Miklós. Jelzete: 1782. Quart. Hung. fol. 54.

204. *Shakespeare*: Harmadik Richárd király. Dráma 5 felvonásban. Angolból fordították Vajda Péter és Egressy Gábor. Jelzete: 1619. Quart. Hung. fol. 50.

Ez és a következő Shakespeare-fordítások elsősorban színpadi munkák s mint ilyeneket kell megbirálni. Azért van bennök

¹ Isoz Kálmán: Arnold György. Budapest, 1908. Isoz abban téved, hogy Schuszttert tartja a mű magyarítójának.

a sok kihagyás, összevonás és azért van jelenetekre osztva. Az I. felvonás 1. és 2. színe egymásba csatolva. (Itt néhány sornyi lényegtelen betoldás is van, a mire voltaképen semmi szükség.) A 4. színnel a II. felvonást kezdi meg. E szín Clarence herceg meggyilkolását adja elő, de épen a lényeges rész: a gyilkosság maga hiányzik. A II. felvonás első két színe össze van kapcsolva, a 3. és 4. elmarad. A III. felvonásból hiányzik a 2., 3., 5. és 6. szín, a 4. színből a vérpadra lépő Hastings megható búcsúszavai. A 7. színben Richárd két püspök között mutatja magát a népnek; példányunk kissé vidéki ízű változtatást tesz: «Heródesebb lesz Heródesnél» Hamlet szerint s a két püspök itt két kámzsába bújt katona. A IV. felvonás a 2. színnel kezdődik, minek közvetlen folytatása a 3. szín. Itt a gyilkos Tyrrel monológja fogy el, mi által a jellem érdekes volta teljesen elvész. A 4. színben a királynék fenséges jelenete nagyon meg rövidül, az 5. szín egészen elmarad. Az V. felvonásból hiányzik az 1. és 2. szín s a 3-ban Richárd nagy beszéde szenved lényegesebb rövidülést.

E kisebb hibák ellenére is a színre alkalmazás elég megfelelő, csak az utolsó felvonás kihagyásai bántók, mert a hős utolsó küzdelme rövidül meg s a győztes Richmond ragyogó alakja csaknem elvész. A fordítás prózai, a nyelv egyszerű, magyaros, de nem emelkedett s kissé laza, pongyola mondatai még jobban éreztetik a verses forma mellőzését. Csak az utolsó sorokat szedi gyöngén rimelt alexandrinusokba. Álljon itt izelítőül:

«Ne hagyj élni a' hon kárára azokat,
Kik visszavonásra hintenek magvakat!
A' sebek hegednek, a' béke itt vagyon.
Adjad Isten, hogy az mindig itt maradjon».

Szigligeti fordítása, mely e fordítást a Nemzeti Színháznál fölváltotta, bár sok helyen nehézkes, sokkalta jobb nála.

205. *U. a.*: Lear király. Szomorújáték 5 felvonásban. Angolból fordították Vajda Péter és Egressy Gábor. Jelzete: 1618. Quart. Hung. fol. 45.

Szintén jelenetезve van. Ebben általában kevés a kihagyás. Peldányunkból a személyek jegyzéke hiányzik. Az I. felvonásból el van hagyva az 5. szín, a II-ből a 3. szín. A III. felvonás 1. és 2. színe össze van csatolva, a 3. elmarad, valamint az 5. is. A 6. színből hiányzik Edgar szép monológja, a 7-ben Gloster megvakítása a színen kívül történik, a mit a technikai nehézségek miatt ma is úgy játszanak. A IV. felvonástól kezdve bővülnek a kihagyások, a mint a tragédia szállni kezd a lejtőn. Különben régi tapasztalat, hogy a közönség türelme is fogy az

utolsó felvonásnál. Itt az érdek Lear alakja köré fonódik s a Gloster-család történetéből csak annyi marad meg, a mennyi okvetlen szükséges a cselekvény megértésére. Természetesen nagyon sok szép hely áldozatul esik, de színszerűség szempontjából e kihagyások érthetők. Így elmarad a IV. felvonás 1—5. színe s az V. 1. és 2. színe.

Ez már verses fordítás, elég jól folyó, szabatos versek, a mi méltóságot ad a beszédnek, mely különben nem emelkedettebb a «III. Richárdnál» és teljesen színtelenné válik, ha az ezt követő Vörösmarty-féle fordítással hasonlítjuk össze, melyben még mindig sok a szín és erő, pedig a költő betegsége, hanyatló ereje megérzik már benne.

206. *U. a.*: Macbeth. Szomorújáték 5 felvonásban. Németből fordította Egressy Gábor. Jelzete: 1783. Quart. Hung. fol. 32.

Ez már egészen színpadi munka, igen sok benne a kihagyás, a mellékszemélyek közül is néhány egybe van vonva. Az I. felvonásból hiányzik a 2. és 4. szám. Az 5.—7. színek össze vannak kapcsolva. A II. felvonás 3. színéből kimarad a kapus monológja, az egyetlen derült hely a sötét tragédiában, a 4. elmarad egészen. A III. felvonás 1. színéből hiányzik a gyilkosok jelenete, a 2. színnek folytatása a 4. szín, a 3., 5. és 6. elmarad. A IV.-ből a 3. szín marad el, a mi költői és színpadi tekintetből egyformán hiba, mert ez az oly szép és annyira fontos angliai jelenet. Az V. felvonásból nincs meg a 2. és a 4. szín. A darab Macbeth elestével be is végződik. Macduff két sorban üdvözli a bevonuló Malcolmot.

Egressy dolgozótársa, Vajda Péter nem élt már s ez az oka, hogy már e darabot németből ülteti át. Példányunkban a verses szöveg folyó beszédben van írva. A nyelv itt szebb, mint az előző kettőben, van benne valami erő, a mi amott hiányzik. Mikor Szász Károly 1864-ben újra fordította «Macbeth»-et, Egressytől elkérte a fordítást s írja, hogy hasznát is vette, egy-két sikerülten fordított sort fölhasználva belőle.¹

207. *U. a.*: Romeo és Julia. Szomorújáték 5 felvonásban. Fordította Gondol Dániel. Jelzete: 1784. Quart. Hung. fol. 31.

E példány vidéki színpadok számára való átdolgozás. Jóformán csak a pusztá cselekvény marad meg, a legjobb helyek irgalom nélkül kitörülve. Az I. felvonásból kihagyták a 4. színt Mercutio bájos Mab királynéjával együtt. A II.-ből hiányzik az 1. szín, a 2.-ban az erkélyjelenetben záradékol az az együgyű

¹ Egressy Gábor és kortársai. Sajtó alá rendezte Molnár László. Budapest, 1908. Szász Károly két levele közölve van benne. 1864. jan. 21. és febr. 15.

betoldás szerepel, hogy Julia ledobja fátyolát, melyet Romeo megcsókol és visszadob. A 3. szín kimarad (Romeo és Lőrincz barát!), valamint az 5. is. A III. felvonásban nincs meg a 3. szín, melyben Romeo a baráttól bucsúzik, nemkülönben a 4. szín. A IV. felvonás 1. színéből hiányzik Paris jelenete s a szín az előbbi felvonás 5. színét folytatja. A 2. elmarad, a 3-ból csak Julia monológja marad meg, a 4. és 5-ből semmi. Az V-ben nincs meg az 1. szín (Romeo megtudja Julia halálát!), a 2. a sírboltban történik s a 3. folytatólagosan hozzácsatolódik.

E barbár munka nem az eredeti Gondol-féle szöveg. A Nemzeti Színház régi sugópéldányában a kihagyott fontosabb és szebb helyek megvannak az I. felvonásbeli Mercutio-jelenet kivételével.

Nem érteni, hogy a Nemzeti Színház miért használta e prózai és lapos fordítást 1871-ig, mikor már 1839-ben megvolt a Nyáray Antal nehézkes, de legalább verses fordítása s csak a Szász Károlyéval váltották föl.

208. *Soulié*: Az örült nő gyermeke. Dráma 5 felvonásban. Fordította Nagy Elek. Jelzete: 1868. Quart. Hung. fol. 52.

209. *Souvestre Emil és Bourgeois*: Evangéliumi és családi élet. Dráma 5 felvonásban, 6 képben. Fordította Csepregi (Lajos) és Egressy Béni. Jelzete: 1785. Quart. Hung. fol. 62.

210. *Sue Eugène*: A kápolna titkai. Régényes rajz 3 felvonásban. Fordította dr. Fésüs György. Jelzete: 1786. Quart. Hung. fol. 42.

211. *P. Szathmáry Károly*: Egy arczkép vagy a bankóhamisító. Eredeti népszinmű 3 felvonásban. Jelzete: 1648. Quart. Hung. fol. 43.

Oly író munkája, ki elég népszerű volt s meglehetősen tekintélyre tett szert, pedig jóformán hijjával volt minden igazi tehetségnek. Jellemzi e népszinmű, melyben még az sincs meg, a mi legtöbb társában megvan: a népies nyelv.

212. *Szemere Attila*: Hozomány nélkül. Vígjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1897. Quart. Hung. fol. 54.

213. *Szentpéteri Zsigmond*: Parlagi Jancsi. Víg énekes színmű 3 felvonásban. Újonnan színre alkalmazta - . Zenéje Bognár Ignácztól. Jelzete: 1878. Quart. Hung. fol. 61.

Voltaképen német vígjáték, ismeretlen szerzőtől. A régebbi átdolgozás a Kovacsóczy Mihály műve. Tulajdonképen meglehetősen naiv história, de jó előadásban elég mulatságos. Érdekes, hogy míg a II. felvonásban a nótás magyar öreg úr alakját az

átdolgozó magyarossá tudta tenni, addig Parlagi Jancsi, a jóindulatú, de faragatlan, betyáros nemes ember csak általános típus marad, minden nemzeti sajátosság nélkül.

214. *Szépfaludi Ferencz*: Szükség törvényt bont. 20 arany pályadíjat nyert eredeti vígjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1693. Quart. Hung. fol. 19.

215. *Szerelmi varázsital*. Operette 1 felvonásban. Francia eredeti után németből fordította Bercsényi Károly. Zenéjét írta Müller Adolf. Jelzete: 1809. Quart. Hung. fol. 15.

216. *Szigeti József*: A csókon szerzett vőlegény. Énekes vígjáték 3 felvonásban. Jelzete: 1908. Quart. Hung. fol. 53.

217. *U. a.*: Becsületszó. 40 aranyat nyert pályamű. Vígjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1660. Quart. Hung. fol. 36.

218. *U. a.*: Egy jó madár. Vígjáték énekkel, 3 felvonásban. Jelzete: 1790. Quart. Hung. fol. 38.

219. *U. a.*: Jegygyűrű. Eredeti színmű népdalokkal 3 szakaszban. Jelzete: 1884. Quart. Hung. fol. 46.

220. *U. a.*: Kisértet. Népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 1661. Quart. Hung. fol. 27.

221. *U. a.*: Szép juhász. Eredeti népszínmű dalokkal, 3 felvonásban. Jelzete: 1792. Quart. Hung. fol. 31.

Gyűjteményünk legérdekesebb darabjai közül valók. Ime egy igazi színpadi író, ki nem is tartotta érdemesnek, hogy műveit kinyomassa. A darab addig él, a míg színen van. A sok vándorló sugókönyv mutatja, hogy még élnek. Itt van a «Jegygyűrű» is, Szigeti legelső darabja a Nemzeti Színházban, az még telivér vadromantika, csak a humoros mellékalakok sejtetik a vígjáték-író, a mint akkor az írója is a fiatal szerelmeseket és hősokeket játszott, a ki később oly pompás Falstaff és Polonius volt. A kompozíció nem erős oldala, történetei naivak, de nem a mese kedves naivitása ez, hanem a művészibb kigondolás teljes hiánya. A mi igazi érték van ezekben, az a vérbeli színpadi íróra vall: ezek a szerepek, kivált a kedélyes alakok. A «Szép juhásznak» az obsitos katona nagyszerűen megalkotott szerepe maga biztosítja a sikert, mint a «Jó madárnak» a tekintetes asszonyé. Nem csak figurák ezek, gazdagon buzog bennük a humor, a kedély forrása. Legjobb köztük a «Kisértet», ebben párosával lépnek föl: a csizmadia mester meg az inasa, főleg ez az utóbbi; a darab legelső jelenete, a csizmadiaiinas naiv udvarlása, névnapi köszöntője olyan jelenet, mely soh'se maradhat hatás nélkül, a nézőnek kacagnia kell rajta. Felsőbb komi-

kumról itt szó sem lehet, mélyebb szatiráról, finomabb szellemről; egy régi világból való magyar úr anekdotái ezek. Leggyöngébb «A csókon szerzett völegény», a legújabb fölelevenítés sikere ellenére is. A főszemély hatféle alakban való megjelenése lehet hatásos, mint szinpadai mutatvány, de mint ilyen is teljesen alsóbbrendű virtuozitás. Kár, hogy «A vén bakancsos és fia a huszár», meg a «Rang és mód» hiányzanak sugókönyveinkből, a mi teljessé tenné a Szigeti-gyűjteményt.

222. *Szigligeti Ede*: Nagypó. Eredeti vígjáték dalokkal, 3 felvonásban. Jelzete: 1886. Quart. Hung. fol. 72.

Szigligeti gyöngébb dolgai közül való, bár a nagypó kedélyes alakja s az ügyes elrendezés a gyakorlott íróra vall. A sugókönyv voltaképen másodpéldány, mert a darab megvan a Múzeum kéziratai között a szerző eredeti kézírásában.

223. *Szuter*: Ilona, a havasi bolond. Népdráma 5 felvonásban. Szinre alkalmazta Tóth József. Jelzete: Quart. Hung. 1793. fol. 46.

224. *Telepi György*: Borsszem Jankó. Tüneményes rege 2 felvonásban, énekkel. Jelzete: 1688. Quart. Hung. fol. 33.

Szinre alkalmazott gyermekmese. Úgy látszik, német eredeti után van átmagyarítva.

225. *Tenellé*: A zarándokok vagy Kaland egy apácza-kolostorban. Francia vígjáték 3 felvonásban. Fordította Vezéry Ödön. Jelzete: 1794. Quart. Hung. fol. 34.

226. *Tóth Ede*: A toloncz. 100 arany pályadíjat nyert énekes népszinmű 3 felvonásban. Zenéjét szerzé Erkel Gyula. Jelzete: 1798. Quart. Hung. fol. 36.

Azonos a nyomtatott kiadással.

227. *U. a.*: Az önkéntes tűzoltók. Eredeti szinmű dalokkal, 3 szakaszban. Jelzete: 1797. Quart. Hung. fol. 34.

228. *U. a.*: Kerckes András és szeretője Piros Panna. Énekes népszinmű 3 szakaszban, tánczczal, néma képlettel. Jelzete: 1663. Quart. Hung. fol. 37.

229. *U. a.*: Schneider Fáni. Eredeti népszinmű dalokkal, tánczczal, 4 szakaszban. Jelzete: 1662. Quart. Hung. fol. 43.

Tóth Ede működésében «A falu rossza» egyedül áll. «A toloncz» csak helylyel-közzel emlékeztet reá, «A kintornás család» pedig nagyon gyöngé. Most itt az ifjúkori kísérleteket is szemre vehetjük, de a legszeretőbb lapozás sem képes ezekben

fölfedezni a szunnyadó tehetséget. Mellőzve «Az önkéntes tűzoltókat», a másik kettőben azonban a dolgozási mód érdekes jelenségére bukkanunk. Nagy költők néha egy-egy régi dalt vagy daltörödéket vesznek elő, mely valahogy képzeletükbe hat s mintegy a romokból előbukkant kéz- vagy lábtörödékekhez megalkotják az egész szobrot. Így tett Goethe és így Arany János is, kinek egyik legérdekesebb ilyen műve a «Vörös Rébék», a hol két sor balladatörödékekhez írta az egész balladát. Tóth Ede e két darabjában egy-egy népdalt dolgozott föl. Népszínműnél valóban nem rossz ötlet: a nóta úgysis a fülében zsong a hallgatónak s egyszerre ismerős alakokul lépnek a színpadra a darab főszemélyei. Fájdalom, itt csak a gondolat marad érdekes, a két színmű teljesen értéktelen, olyannyira, hogy lehetetlen volna beható kritika alá venni.

230. *Tóth Kálmán*: Dobó Katicza vagy Az egri szép napok. Énekes népszínmű 3 felvonásban. Zenéjét szerzette Allaga Géza. Jelzete: 1671. Quart. Hung. fol. 45.

1861-ben adták a Nemzeti Színházban s bár sikere volt, mégis gyöngé munkája a népszerű költőnek. Mintha csak a II. felvonásbeli lantos-jelenet kedvéért írta volna. Voltaképen történelmi vígjáték, de a történelmet jóformán csak a nevek képviselik.

231. *Töpfer*: Világ divatja (A' Nagyvilág Tonusa). Fordította Komlóssy Ferencz. Jelzete: 1685. Quart. Hung. fol. 40.

232. *Törteli Tihamér*: Nyomorúság a korszóban. Bohózat 5 képben. Zenéjét szerzé Allaga Géza. Jelzete: 1702. Quart. Hung. fol. 36.

233. *Tücsök, A — leánya*. Németből fordította Csepregi (Lajos). Jelzete: 1728. Quart Hung fol. 72.

234. *Tündérhaj*. Énekes bohózat 3 felvonásban, francziából magyarosította Toldy István. Zenéjét szerzette Erkel Elek. Jelzete: 1796. Quart. Hung. fol. 38.

235. *Tűz a zárdában*, Vígjáték 1 felvonásban. Fordította Feleki Miklós. Jelzete: 1748. Quart. Hung. fol. 27.

236. *Vahot Imre*: A falu szépe vagy Egy magyar zsidócsalád. Eredeti népszínmű 5 felvonásban, dalokkal és tánczczal. Zenéjét szerzette Erkel Elek. 1878. Jelzete: 1956. Quart. Hung. fol. 77.

237. *U. a.*: Álmos és Árpád vagy A hét magyar vezér. Nagy látványos eredeti hősdráma 3 felvonásban, nagyszerű kar-

dalokkal, áldozó- és fegyvertánczczal. Jelzete: 1955. Quart. Hung. fol. 48.

238. *U. a.*: Bányarém. Hajdankori néprege. Dalokkal és tánczczal 3 felvonásban. Zenéjét szerzette Szerdahelyi. Az előforduló tündértánczokat betanította Campelli. Jelzete: 1795. Quart. Hung. fol. 44.

239. *U. a.*: Egy magyar iparos vagy Az iparosszövetség diadala. Eredeti népszinmű 3 szakaszban és 5 képletben, dalokkal és tánczczal. Zenéjét szerzé Káldy Gyula. Jelzete: 1658. Quart. Hung. fol. 33.

240. *U. a.*: Huszárcsiny. Eredeti vígjáték dalokkal, 3 felvonásban. Zenéjét szerzé Böhm Gusztáv. Jelzete: 1686. Quart. Hung. fol. 45.

A «Magyar iparos» az 1847-ben előadott «Kézműves» cz. darab átdolgozása. Ahhoz akkor Egressy Béni írta a zenét. A kritika megtámadta a darab ellentmondásait, izetlenségét. Az újabb átdolgozás a hibákon jelentékenyen segített, de igazi érdekes cselekvényt, megkapó jellemrajzot, szellemet nem adott belé. Vahot is szinpadi író, de nem olyan ügyes, mint Szigligeti, vagy olyan rokonszenves, mint Szigeti. A «Magyar iparos» a kézi munka dicsérete, de igen együgyű s a jó nevelés, jó modor prédikálása furcsán illik a Vahot Imre ajkára, a ki mindig kötekedő, hetvenkedő ember volt. A «Huszárcsiny» nem több deákos ötletnél, a «népregének» keresztelt «Bányarém» unalmas történeti vígjáték Mátyás királylyal, a ki a deus ex machinát képviseli. A másik két darab a szerző sajátkezű bejegyzése szerint még sehol sem került színre. Az «Álmos és Árpád» Szabó József debreczeni színigazgató nevével van ellátva. Vahot fölvilágosító jegyzetet ír hozzá: hogy a darabot 1855-ben, midőn műve pályázaton dicséretet nyert, küldte Szabónak, hogy adja elő, de a színigazgató csak húzta-halasztotta az előadást, a nagy kiállítási költséggel mentegetvén magát. Bátran hivatkozhatott volna a dráma értéktelenségére is, a pályázat dicsérete ellenére is. «A falu szépe» a budapesti Népszínház sugókönyve, de színre nem került. Iránydarab a zsidó-emancipatio mellett; együgyűségét csak izléstelensége mulja felül s a gazdag zsidó földesúr elhibázott alakja nem sok barátot szerezhetett volna a szerző szándékának. Utolsó kísérletei közül való ez Petőfi egykori barátjának, a kit lassanként mindenki elfeledett, csak ő maga hitt nagyságában.

241. *Vahot Sándor*: A szerencse fia. Vígjáték 1 felvonásban. Jelzete: 1659. Quart. Hung. fol. 19.

Nagyon igénytelen dolog. A gyöngéd lyrai költőnek — a ki testvére teljes ellentéte volt — nem igen volt a színműírássra tehetsége.

242. *Vanderburch Laurancin és Clairville*: Szamárbőr. Tünetményes bohózat 4 felvonásban, 15 képben. Fordította Tarnay Pál, zenéjét írta Gossey. Jelzete: 1801. Quart. Hung. fol. 58.

243 *Véesei Leo*: Hamupipőke, vagy Az arany papucs és a gonosz mostoha. Varázsrege 6 képben, dalokkal és tánczczal, magyar színre alkalmazta —. Jelzetét I. E. Illés László alatt.

244. *Wespe, Dr.* — vagy Hogyan kell a nőket emancipálni. Vigjáték 5 felvonásban. Fordította Berndorfer Miksa. Jelzete: 1713. Quart. Hung. fol. 60.

245. (*Wolff Pius A.*;) *Preciosa*. Énekes színmű 4 felvonásban. Jelzete: 1804. Quart. Hung. fol. 33.

Zenéjét Weber írta.

246. *Zell F. és Genée R.*: *Fatinitza*. Bohózos nagy operette 3 felvonásban. Zenéjét Suppée Ferencz. Fordították E. Illés László és Bánfalvi Lajos. Jelzete: 1787. Quart. Hung. fol. 61.

A RÓMAI OTTOBONI-KÖNYVTÁR HAZAI VONATKOZÁSAI.

ZSÁK I. ADOLFTÓL.

(Első közlemény.)

A «habent sua fata» szólam, melyet a közhasználat rendszerint csak egyes könyvekre alkalmaz, a Vatikán «Ottoboni» nevű könyvtárának *egészére* is teljes joggal vonatkoztatható.

Nem igen van ugyanis könyvtár, mely több viszontagságon ment keresztül, többször cserélt gazdát s melyet a széthullás veszedelme állandóbban és gyakrabban fenyegetett volna.

Eredete visszamegy a könyvgyűjtő szenvedélyéről már fiatal korában általánosan ismert *II. Marczel* (1555) pápáig, ki gazdag és nagyértékű könyvtárát titkárára: *Sirletto* bíborosra hagyta; mit ez számos keletről származó görög kézirattal, különösen pedig az ezidőben felosztott calabriai kolostorok könyvtáranyagával szaporított. *Sirletto* örökösei a könyvtárt árverésre bocsátották (1585), mely, hacsak *Ascanio Colonna* bíboros túl nem licitálja *II. Fülöp* királyt, csaknem Spanyolországba került. Az a 12.000 scudi azonban, amennyit *Colonna* a könyvtárért lefizetett, az ő örököseit rendkívül vonzotta. Ennélfogva a bíboros halála után iziben ők is árverést tüztek ki a könyvtárra (1611 aug. 6.), mely ezúttal az *Ambrosiana*-könyvtár megalkotójával: *Borromeo* milanói érsekkel szemben (13.000 scudiért) *Altemps János* római herceg tulajdonába ment át.

Az *Altempsek* gyors anyagi bukása csakhamar újra bizonytalan jövő elé állította a könyvtárt. Ez a körülmény arra indította *V. Pál* pápát, hogy hivatkozva egyrészt a könyvtárnak ezen bizonytalan sorsára, másrészt meg szuverén hatalmára, annak száz darab legbecsesebb kéziratkötetét «*regia manu*» átszállítsa és beolvaszsza a vatikáni anyakönyvtárba. Ez az önkényességnek látszó intézkedés nemsokára teljes indokolást nyert. Ugyanis

a megszorult Altempsek a mai Sciara-téren, a híres heti antiquitász-vásárokon nemsokára a könyvtárnak nyomtatványosztályát lassanként eladták.

A teljes széthullást VIII. Sándor (*Ottoboni*) pápa (1689—1691) akadályozta meg, ki rövid uralkodását azzal örököltette meg, hogy egyszerre két könyvtárt mentett meg Rómának és a tudománynak; ezek: a *Krisztina svéd királyné* s az *Altempse*-féle. Az előbbit száz duplum codex kivételével a Vatikán könyvtárához csatolta; az *Altempse*-féleből pedig, melyhez a már fent említett száz duplumot s a maga korábbi gyűjteményét csatolta, római székhelyvel és «*Bibliotheca Ottoboniana*» czimen — hogy az elkallódást lehetetlenné tegye — *családi hitbizományt* alkotott. A pápa már említett saját gyűjteménye Piombino János herceg, a kihalt Amaltei-család, Corrado biboros, Ercole Ronconi nevű ügyvéd s egy Simone nevű könyvárústól származott.

VIII. Sándortól a könyvtárt unokafivére, Ottoboni Péter biboros örökölte; kinek örököseitől 1749-ben a híres jogász-pápa: XIV. Benedek vette meg s a Vatikánnak ajándékozta; melyben napjainkban is «*Ottoboni*» néven önállóan kezeltek s jelenleg Mons. *Cosimo Stornaiuolo* könyvtárőr vezetése mellett éppen rendezés alatt áll.

A könyvtárról számos katalógus maradt reánk. Ezek közül legrégebb az, mely még Sirletto biboros korában: 1585-ben készült. Történetét egykori könyvtárnoka, *Cons. Ruggeri* írta meg (1749).

Az Ottoboni-könyvtár a hazai vonatkozásoknak valóságos *kincsesháza*. Ezért időztünk multja ismertetésénél is huzamosabban. A provenienciája megállapítása könnyebbül meg ugyanis ezáltal. Az összes magyar vonatkozású kódexeket természetesen nem nézhattük át tüzetesen s következésképpen nem is ismerethetjük őket részletesen. Erre különben időnk sem volt. Szándékunk és feladatunk kizárólag az, hogy *mindent*, mi magyar vonatkozással bír, bemutassunk, habár legnagyobbrészt — önként érthetőleg — csak kaleidoszkopszerűleg.

Ezek után a katalógus számainak sorrendje szerint az ismertetést megkezdjük:

1. (13. sz.) Membr. 4°. Saec. XIV.

Fol. 37^b—51^a «*Revelationes dne nre fcte bte helisabeth filie regis ungarie*». Incipit: «Die quadam... Finit... quia in te Maria confidimus amen».

Rövid tartalma: Miközben szent Erzsébet azon okokról gondolkozott, melyek szent Józsefet és családját az Egyiptomba való futásra készítették, egyszerre megjelent előtte a Boldogságos Szűz és különböző kijelentéseket tesz neki.

2. (26. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 1^a—79^b. *De historia sacra eiusque partibus*. Inc.: «ystoria sacre legis non sine aliqua pronunciatione futurorum gesta atque conscripta est... Finit.: «Et sic est finis per fratrem andream nicolai de ungaria de conventu cassoviensi in conventu florentino anno dni M^oCCCC^oLXXIII».

Ujabban restaurálva lett. Laponként 46, félgömbölyded betűkkel írt sort tartalmaz. Minden disztítés nélkül.

3. (65. sz.) Membr. 4°. Saec. XV.

«*Abbatiae ord. alf. earum taxae et nomina episcopatum orbis.*»

Ennek részben egykorú hű másolatai, részben pedig a XV. sz. folyamán csekély módosítással készült variánsai a 448, 688, 762, 910 és 1893-mal jelzett hártakódexek. Mint a cím is jelzi, a világ összes püspökségeinek s a legtöbb apátságnak névsorát tartalmazzák; felsorolják ezenkívül az összes keresztény fejedelemségeket és királyságokat s ezek kapcsán azt is, hogy az egyes uralkodók mily időközökben tartoztak Rómába ad limina menni. (A magyar király minden második évben.)

4. (279. sz.) Chart. 8°. Saec. XV.

Fol. 113—122. Olasz nyelvű anonim szerzőtől származó buzdító beszéd a pápához, hogy a Magyarországot elárasztó török ellen keresztes hadat indítson. Kezd.: «Io ho detto suo comandamento».

5. (348. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 1—72°. *Joannis de Ragusio ord. Praed.: Disputatio ad Patres concilii Basil. de non comunicandis utraque specie laicis*».

Fol. 112—181. *Idem. «Replicatio contra Hussitas*».

6. (479.) Membr. Folio. Saec. XV.

Fol. 1—43^b. *Joannis de Utino chronica romanor. pontif. imperatorum regumque*.

Ez a munka tüzetesebb vizsgálódásunkat érdemli meg és pedig nemcsak azért, mert egy új variáns van benne azon magyar királyok krónikájából, melyet más forrás alapján *Mátyás Florián Historiae Hungariae Fontes Domestici* cz. munkája III. kötetének 266—276. lapjain, ő előtte pedig egy töredéket *Toldy F.* adott ki *Analectájában*, hanem azért is, mert e kódex eredetileg magyar ember tulajdona volt. A boríték belső lapján ugyanis e szavak olvashatók: *liber Thomae de Dragh.* (Nem tévesztendő össze *Drágffy Tamással!*) Úgy látszik ugyanaz, kinek *Turoczy* is ajánlotta a maga krónikáját s aki *Mátyás* király követeként (*Monumenta Hung. Vat. I. sor. VI. k. 243 l.*) Rómában is megfordult. A kódex 1458-ban készülhetett; az események legalább eddig vannak benne levezetve s mint mondtuk, 43 folió-alaku pergamenlevélből áll. Három részre oszlik: az *első*, a 2—22. oldalokon, az ószövetségi történetet foglalja magában; a *második* részben, a 22^b—40^a oldalokon, a pápák és császárok története (II. Pius, illetőleg III. Frigyes az utolsók) van elmondva s végül a *harmadik* rész a 41^a—43^b-ig terjedő lapokon a *magyar királyok* krónikáját adja az 1458. évig történt eseményekig. Ez utóbbi az a rész, mely történetirodalmunkban — *igen helytelenül* — «*Utino krónikája*» néven ismeretes. Mindezt kétségtelenné teszi az előszó, melyben Utino önmaga mondja: «*compilavi libros historicales totius bibliae ab adamo usque ad Christum*»; tehát csak az első rész az övé; de különben is ő a XIV. század folyamán meghalt; fenti munkáját is még *1344 januárjában* fejezte be s ajánlotta az aquileji érseknek, mint ugyancsak az előszóban önmaga mondja. Hát hogy kerültek mégis össze a különböző szerzőktől származó munkák? Igen egyszerű a felelet. Szakemberek ismerni fogják pl. *Martinus Oppaviensis*-nek, vagy másként *Martinus Polonus*-nak hasonló munkáját, mely a középkor elején az iskolában kézikönyvként szerepelt. Felfogásunk szerint ez az úgynevezett Utino-krónika is a hazai iskolákban hasonló feladatot töltött be. Erre mutat egyebeken kívül az a körülmény is, hogy ahány variánsa csak ismeretes (a Toldy-féle, müncheni s klosterneuburgi), mind-egyikben ugyanaz az összetétel fordul elő: Utino ókori egyháztörténete s egy másik szerzőtől a római pápák és császárok, illetőleg a magyar királyok története; az utóbbiak stílusa ugyanis

egy. — Még csak annyit, hogy a munka több mint hatszáz illusztrációval bir, ezek között valamennyi magyar király képe.

7. (489. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 29^a—35^b. «*Informazioni e qualita del Regno di Ungaria*».

Incip.: «Il corpo principale...»

Tartalma: az ország harcászati leírása.

8. (501. sz.) Membr. Fol. Saec. XV.

Fol. 1—420. *Pontificale*.

Janus Pannoniusnak egy gyönyörűen diszített s gazdagon illusztrált misekönyve. Illusztrációi Peruginótól, Raffael mesterétől származnak.

9. (850. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 97—139. «*Informazione dell' Impresa da farsi contro i Turchi*».

10. (857. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

Fol. 7—100. «*Notandae ex libro primo, secundo et tertio rosarij Pelbarti*».

Tartalma: anyaggyűjtés s jegyzetek szentbeszédék készítésére.

11. (905. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 5. «*Oratio habita per Reverendum in Xristo patrem dnum Albertum de Angach episcopum Cenadiensem serenissimi regis Ungariae oratorem in ecclesia cathedrali in consistorio publico statim post Cardinalem Bessarionem*». Incip.: «Longo belli onere fatigatus et pene iam desperatos de salute».

12. (1064—5. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

«*Propositiones ecclesiarum et monasteriorum consistorialium ordine alfabetico disposita*».

Tartalmazza az 1610—20 évek között az egész világon történt érseki és püspöki kinevezéseket, az illetők életrajzával s püspökségük vázlatos leírásával. A mi püspökségeink és érsekségeink közül a következők szerepelnek benne: Esztergom (Pázmány), Győr, Bács, Eger, Kalocsa, Nyitra, Pécs, Veszprém, Csánád, Várad, Zágráb, Bosznia.

13. (1091. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 174., 236. et 240. Tartalmazza Miksa és III. Ferdinánd leveleit.

14. (1100. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 227. «*De Michaele Vojvoda Transilvaniae Dominio Consultatio*».

Fol. 263. *II. Ferdinánd levele a pápához (1624-ből).*

15. (1114. sz.) Chart. 4°. Saec. XVI.

«*Germaniae et Hungariae Ecclesiarum Historia et Status.*»

Szerzője: Cardinalis Lega seu de Placentia.

16. (1121.) Chart. Folio. Saec. XVII.

Fol. 256. *La Mina sventata ossia della guerra che era farsi o si faceva da i Pollachi in Ungheria ad instigazione dei Francesi.*

1682-ből származik. Tökölyi Imre összeköttetéseit világítja meg. Közölve van benne többek közt Du Vermay Buconak 1682 szept. 22-én Tökölyihez írt levele s ennek 1682 szept. 18-án Fülekből, nemkülönben a kassai parancsnoknak 1682 szept. 22-én írt levelei.

17. (1153. sz.) Membr. Fol. Saec. XV.

Fol. XVI. *Hieronimi Guarini ad Nicolaum V. contra Turcas oratio.*

Fol. 47. *Pii secundi Exhortatio ad principes Christianos ad bellum suscipiendum contra Turcas et indictio comitorum pro ejusdem belli deliberatione.*

Fol. 50. *Leonelli Estensis ad Sigismundum Imperatorem cum hic Ferrariam adventasset.*

18. (1163. sz.) Chart. 8°. Saec. XVI.

Fol. 79. *Bulla constitutionum collegii Germani Hungarici.*

19. (1183. sz.) Chart. 8°. Saec. XV.

Fol. 112. *Janus Pannonius «Missisti» kezdetű költeménye.*

20. (1271—2. sz.) Chart. Fol. Saec. XVII.

Fol. 120. *Illustrium virorum simbola per Octavium de Strada.* Rudolf császár-királynak ajánlva. Igen sok magyar (nemzeti) király, fejedelem s más ismertebb egyéniségek (Báthoryak, Verancsics, Busbek, Bánffy, Mágocsy, Tahy, Török, Zay stb.) jelmondatai, szimbolumai és czimerei vannak benne.

21. (1287. sz.) Chart. 4°. Saec. XVII.

Fol. 119^a. *Sonetto per l'ambasciatore Turca venuto a Vienna per trattar la pace.*

Fol. 120. *Patris Emerici Kiss epistola ad Principissam.*

Fol. 122^a. *Névtelen levél, mely Thököly fölkeléséről szól.*

Fol. 125°—141^b. Bittusi Flaminio jelentése a velencei respublikához: *Relazione dell' assedio di Buda.*

Fol. 155^b. 1685 jul. 14. *Bécsből írt névtelen levél, mely Buda közeli ostromáról tudósít.*

Fol. 165°. *Cavalleria che s'attorna sotto Buda 1686. aug. 19.*

Fol. 170^b. Nella caduta di Buda. Sonetto.

Fol. 182^b. *Bittusi Flaminio ezredes két levele Belgrád alól 1688. szept. 13. és okt. 1-ről.*

22. (1288. sz.) Chart. 4°. Saec. XVIII.

Fol. 1. *Lettera di Imperatore Leopoldo.*

Fol. 41. *Scrittura presentata all'Imperatore Leopoldo.*

Fol. 67. *Leopoldo imperatore, sua morte e funerale.*

23. (1289. sz.) Chart. 4°. Saec. XVIII.

Fol. 151. *Viaggio dell'Eccmo. F. Silvestro Valier Ambasciatore Straordinario incontrare l'Imperatrice Margherita d'Austria regina d'Ungheria.*

24. (1345.) Membr. 8°. Saec. XV.

Fol. 38. *Jani Pannonii Carmina in Divam Feroniam nonis junii 1458. Incip.: «Sacri fontis . . .»*

25. (1389. sz.) Chart. 8°. Saec. XV. (Ann. 1414.)

Summa artis Geometrie valde bona edita a magistro Petro de Dacia, que quidem fuit abstracta a Geometria Euclidis pro maiori parte.

Bod Pétertől Szinnyeiig s legújabbán Békesi Emil Petrus de Daciá-t magyarnak tartják. Az általuk idézett eddig ismert művek között a fenti nem szerepel. (L. «Katholikus Szemle» 1899. 573. stb. oldal.) Mi nem titkoljuk abbéli meggyőződésünket, hogy Petrus de Daciá-nak semmi köze sincs Magyarországhoz, mert ezen munka előszavában világosan és félremagyarázhatatlanul fel van tüntetve, hogy *dániai* származású, aminthogy köztudomású tény, hogy Dániának latin neve az egész közepkoron át *Dacia* volt.

26. (1396. sz.) Chart. Folio. Pag. 339. Saec. XVI.

De veri in ecclesia Dei Regis officio ac potestate ad Rudolpum Romanorum imperatorem Hungariae regem. Praecedit epistola auctoris ad Gregorium XIII. Petrus. Illicinus protonotarius apostolicus.

E munka szerzője tudvalevőleg Verbőczy mellett a század

legnagyobb magyar jogásza volt. Magyaros érzése kirí minden sorából. A munkát Rudolfnak magyar királylyá való koronázására írta s akkor nyújtotta át neki kéziratban. Minthogy pedig barátai arra unszolták, hogy ki is adja, ezért előbb a Szent-szék bírálata alá bocsátja azt. Még csak azt jegyezzük meg, hogy Illicini eddigi életírói nem ismerik e munkát.

27. (1538—40. sz.) Chart. Folio. Saec. XV.

Johannis de Capistrano opus in tres tomos divisum de officio iudicis, consultoris, advocatis.

28. (1661.) Chart. 8°. Saec. XV.

Fol. 54. *Egy 40 sorból álló, «Arbiter» kezdetű, Janus Pannoniushoz írt dicsőítő vers.*

Fol. CLIV. *Oratio coram Frederico Imperatore et Maximiliano ejus filio et Matthia Pannonio Regibus invictissimis in conventu Basiliensi habenda (!).*

Fol. CLVI. *Epitaphium pro Matthia Rege Pannonie.*

29. (1677. sz.) Chart. 4°. Saec. XV.

Fol. 405. *Ambrosii monachi Camaldulensis oratio Albae ad Sigismundum imperatorem habita VII. Cal. Jan. 1435.*

30. (1728 et 1730. sz.) Chart. Folio. Saec. XVII. Authore: Bartolomeo Tortoletti.

Fol. 289—312. *Strigoniae recens ammissae deploratio.*

Fol. 433—451. *1607 decz. — 1629 febr. 20. között az esztergomi érseknek (Forgách) és prépostnak, Bornemissza, az erdélyi fejedelem aulikusának és Pázmány Péternek írt levelei.*

Fol. 309—406. *Matrona Budensis című regényes elbeszélés, melyben a mohácsi vész letrása kapcsán egy budai magyar asszony hősiességét írja le élénk színekkel.*

Szerző neve eddig ismeretlen volt történetünkben, pedig igaz, önzetlen barátja volt hazánknak s nemzetünknek. A magyar főpapok tudvalevőleg mindig tartottak maguknak közösen egy egyházi ágens, magasbrangú, befolyásos kuriális papot Rómában, kívül a pápánál érdekeiket előmozdították. Ilyen magyar egyházi ágens volt ez időben Tortoletti is.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1909. ÉV II. NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi* osztály anyaga köteles példányokban 2373 darab ajándék útján 226 drb. vétel útján 321 drb, összesen 2920 darab nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czimén beérkezett: alapszabály 238 drb, egyházi körlevél 38 darab, falragasz 1661 drb, gyászjelentés 1504 drb, hivatalos irat 125 drb, műsor 538 drb, pörirat 6 drb, szinlap 2007 drb, zárszámadás 1435 drb, különféle 472 drb, összesen 8024 drb, apró nyomtatvány. Vételre fordítottat 1850-20korona, 677-50 márka. Ajándékaikkal a következők szaporították a nyomtatványi osztály anyagát:

Abo stads historiska museum. Ábrányiné Katona Clementin, Alapi Gyula Komárom, Bibliothèque Royale de Belgique Bruxelles, Biharmegyei Régészeti s Történelmi Társulat Nagyvárad, Borszéký Soma (3 drb), Budapesti kir. Orvosegyesület, Budapesti szünidei gyermektelep elnöke, Burgstaller Aranka Diósberény, J. Crerar library Chicago, Chyzer Kornél, Diószegi Gyózó, Direction der k. bayerischen Hof-u. Staats-bibliothek München, Dugonics-Társaság Szeged, Dunántuli ág. h. ev. püspök Pápa, Érseki iroda Kalocsa, Érseki iroda Zágráb, Fejérpataky László (5 drb), Fraknoi Vilmos (14 drb), Fränkel Bertalan, Gömöry Gusztáv Wien (7 drb), Gulyás Pál (2 drb), Györy Tibor, Gyulai Ágost, Havass Rezső, Hegedüs István, Herman Ottó, Hist. Society of Wisconsin Madison, Horváth Géza, Kadlec Károly Prága, Kais. Akademie der Wissenschaften Bécs (7 drb), Kazinczy Kör Kassa, Keményffy Dániel Esztergom, Kereskedelemügyi miniszterium, Kondor József, Kunstindustrie Museum Christiania, M. kir. orsz. meteorológiai s földm. intézet, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósági irodája, Magyar Szőlősgazdák Egyesülete, Magyar Tudományos Akadémia

(6 drb), Magyarországi Kárpát-Egyesület Igló, Mahler Ede, Nagy Gézáné, Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Örs Rezső Mezőberény (2 drb), Péchy Zsigmond Péchújfalva, Petrov A. Szentpétervár, Public library of Cincinnati, Püspöki iroda Szombathely, Rakodczay Pál Pásztó, Rendőrfőkapitányság, Hg. Robert's von Parma Erben Bécs, Statist. Central-Kommission Bécs (2 drb), Stefánia Egyesület, Szádeczky Lajos Kolozsvár, Szalay Imre, gróf Teleki Pál, gróf Teleki Sándor (105 drb), Timon Vilma Tószeg, Vadász Ede, Vallás- és közoktatásügyi minisztérium (2 drb), Weisz Ernő, Wichmann György Helsingfors, Zsoldos Benő Zombor (2 drb).

Nevezetesebb szerzemények: 1. Arithmeticae vulgaris nucleus. Leutschovia 1689. (80 kor.); 2. Thuransky Thomas A. Encomium Posonii. Posonii 1670. (25 márka); 3. Fegyverneki: Thesaurus S. Scripturae. Genevae 1613. (40 kor.); 4. A prospect of Hungary and Transylvania. London 1664.; 5. A short relation of the rise and progress of the turkish Wars in Hungary etc. London 1664.; 6. Cambine Andrews: Two very notable commentaries. Translated out of Italian into english by John Shute. London 1562.

A könyvtár olvasó helyiségében a lefolyt évnegyedben 6636 egyén 16.120 kötet nyomtatványt használt; kölcsönzés útján pedig 439 egyén 1167 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 1196 munka osztályoztatott, a melyről 1587 czédula készült. Kötés alá készítettett 682 mű 822 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 594 csomag érkezett; ugyaninnen 644 levél expediatott, a miből 252 reklamálás volt. Az 1897. évi XLI. törvény-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárás egy esetben sem kéretett.

II.

A *kézirattár* az 1909. év második negyedében ajándékozás útján 4 kötet, vétel útján 47 kötet újkori kézirattal, összesen 51 darabbal gyarapodott. Vételre összesen 423 koronát és 25'60 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak Örs Rezső, ki a Meskó családra vonatkozó kéziratoskat és Sötér Kálmán, ki egy XVIII. századi jogtudományi kéziratot ajándékozott a múzeumnak.

Nevezetesebb szerzemények: Steinhübl György könyvkötősegéd 1660-ból kelt jegyzőkönyve, egy németnyelvű magyar lovassági szabályzat a XVI. század végéről, két Liszt rhapsodia, a mester sajátkezű korrekurájával, Frankenburg Adolf német és magyar verseinek kézirata, továbbá Ipolyi «Magyar Mythológiájá»-

nak egy nyomtatott példánya, melyben a javítások és jegyzetek részben a szerző kezétől erednek.

A gyarapodás földolgozásán kívül folytatódott az irodalmi levelestár revíziója, továbbá megkezdődött a zenei szak már kiválogatott anyagának végleges földolgozása.

Kikölcsönöztünk 8 esetben 12 kéziratot. A kézirtár helyiségében 53 kutató 122 kéziratot és 77 irodalmi levelet használt.

III.

A hírlapkönyvtár gyarapodása: Köteles példányokban 708 évfolyam 20.629. szám (ezek közül számonként jött 5487 szám); ajándék 2. évfolyam 1059 szám; vásárlás 159 szám (7 korona értékben) — összesen 710 évfolyam, 21.847 szám.

Ajándékozók: a Nemzeti Kaszinó, gróf Teleky Sándor, Csudáky Bertalan, Vadász Ede. Vásároltattak: «Társulati Értesítő» 1867. évi 1—6. számok, 1869. évi 24. szám, Der Ungar 1861. 149., 264., 266., 300 sz., A M. Orsz. Izr. Tanítók Egyesületének Értesítője 1884. évi 12. szám.

A könyvtárban 967 olvasó 2076 kötetet, a könyvtáron kívül 15 olvasó 31 kötetet, összesen 982 olvasó 2107 kötetet használt.

Czéduláztatott 63 évfolyam, közte 3 új lap. Átnézetett 670 évfolyam, 16.360 szám. Bekötetett 499 kötet.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) érkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak, illetőleg a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként érkezett hírlapok is összegezve, betürendben osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak; ez is följegyeztetett.

IV.

A levéltár az elmúlt negyedévben vétel útján 135 darab, ajándék útján 45 drb, letét útján 555 drb, más osztályból való áttétel útján 50 drb, összesen 785 drbbal gyarapodott.

A letéteményezett családi levéltárak közül a Luka család levéltára gyarapodott 555 drbbal, melyet Luka László főhadnagy Páparól küldött be.

Ajándékokkal báró Hornig Károly v. b. t. t., veszprémi megyés püspök, özv. Noszticzi Thurzó Alajosné, Schöppl Henrik Regensburgból és Szöllösy Kálmán gyarapították a levéltár anyagát.

Vételre fordítottatott 1190 korona és 288:40 márka.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 20 drb, az újabbkori iratokéra 95 drb, az 1848/49-es iratok csoportjára 107 drb, a czimereslevelek csoportjára 4 drb, a gázsjelentések csoportjára 5 drb.

A czimereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1417. április 4. Konstanz. Zsigmond király czimereslevele a Farnosi család részére. A czimerkép színes hasonmása az oklevél szövegével együtt. 2. 1637. december 29. III. Ferdinánd czimereslevele Nagy János részére. 3. 1675. márczius 6. Bécs. I. Lipót czimereslevele Szőlősy Mátvás részére. 4. 1796. február 4. Bécs. II. Ferencz czimereslevele Hornig Jakab Lajos részére.

A lefolyt évnegyedben 45 kutató 14.367 drb iratot használt. Kikölesönöztetett 2 térítvényen 5 darab.

A negyedévi szerzemények földolgozásán kívül a lefolyt évnegyedben befejeztetett az 1908. évi és 1909. évi eddigi gyarapodásnak bevezetése a végleges növendéknaplóba. Ezzel kapcsolatban úgy az 1908. évi, mint az idei végleg földolgozott szerzemények a maguk helyére beosztattak. A Szunyogh-levéltár rendezése tovább folytattatott és a boritékozás megkezdett. Folyamatban van jelenleg a Görgey és Kapuváry levéltárak rendezése.

A BUDAPESTI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA 1907-BEN.

A budapesti m. kir. tudományegyetem könyvtárának 1907. évi működéséről és állapotáról szóló jelentését *Ferenczi Zoltán* igazgató a következőkben terjesztette a magas vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé:

Mint évi jelentéseimben s egyes felterjesztéseimben már többször érintettem, a budapesti egyetemi könyvtárt az utóbbi években egyes lapokban gyakrabban tették szóvá. A felszólalások legnagyobb része vagy általános észrevételekre szorítkozott (pl. hogy kevés a hely, kevés új könyvet veszünk), vagy egyes esetekből folyó panaszokat hangoztatott; de csak csekély részük tartalmazott objektív s némileg szakszerű észrevételeket. A kritika jogosságát természetesen mindig elismerve, mégis ki kell emelnem, hogy többnyire indokolatlan, mert az egyetemi könyvtár ügyvitelében a legteljesebb liberalizmus érvényesül: senkit jogos panaszával, indokolt kérelmével el nem utasítunk; a könyvmegrendelésekre, könyvkölcsönzésekre vonatkozó kérelmeket a lehetőség határain belül készségesen és gyorsan elintézzük.

A könyvtár maga is igazgatásom ideje alatt minden irányban fejlődött, sok hiányát pótoltuk, sok baján segítettünk. Ennek igazolására a következő vázlatos kimutatást bátorkodom közölni:

A) a könyvtáreépületen és az épületen belül történt átalakítások:

a) Az épületre villámhárító és tűzjelző-készülék alkalmaztatott.

b) A lépcsőkről, folyosókról a helyiségekbe vezető ajtók, melyek üvegek voltak, átalakítottak.

c) A hírlaposztály még egy szobája könyvteremnek berendeztetett.

d) A pinczehelyiségek a duplum-könyvtár és részben hírlapkönyvtár czéljaira berendezettek.

e) Az I. emeleti könyvtermekből a II. emeletre feljáró és felhúzó készült, hogy az ott elhelyezett könyvek könnyebben és gyorsabban megközelíthetők legyenek (időmegtakarítás 3—4 percz).

f) Az olvasóteremben a helyek számát 102-ről 124-re szaporítottuk.

g) A lívatalos helyiségben a kutatók részére külön asztalt tartunk.

B) Új beszerzések:

a) 3 Wertheim-szekrény részint pénzkészletek, részint kódexeink és könyvkincseink őrzésére.

b) 1 térítvény-szekrény.

c) 2 szekrény a régi magyar nyomtatványok részére.

d) 1 írógép, 1 bélyegzőgép.

e) Íróasztalok és az új beszerzések számára könyvvállványok.

C) Intézkedések a rend és tisztaság fenntartására:

a) Új eljárás a tisztogatásra (a gazdasági hivatallal egyetértőleg történt megállapodás).

b) Az egész könyvvállomány alaposabb kiporoltatása (évenként nyáron).

c) A szolgazemélyzet beosztása a tisztogatás szempontjából és felelőssé tétele.

D) Belső ügykezelésben:

a) A házon kívüli kölcsön-osztály rendezése és kiterjesztése (index letétele melletti kölcsönzés).

b) Olvasótermi kívánalmi és panaszkönyv.

c) Megrendelések címztára.

d) Telefon bevezetése és azon kívánalmak elfogadása.

A folyó munkákon kívül a következő nagyobb rendezési munkálatok nyertek befejezést:

a) Katalógusok:

A hírlapok és folyóiratok új címjegyzéke (czédula-katalógus és kinyomatva).

Az olvasóterem új címjegyzéke és berendezése.

A segédkönyvtár új címjegyzéke.

Kézirati címjegyzék III. és befejező része (megjelenő).

Inkunabulum-katalógus (kinyomatásra készen).

b) Rendezés, egyesítés:

A czédula-katalógus folytonos rendezése, kiegészítése, átdolgozása.

Együvé tartozó könyvek egyesítése.

Metszetszoba rendezése.

c) Könyv-felvételek:

R. M. K. mindkét részének rendszeres feldolgozása.

Inkunabulumok felvétele.

1501—1525-ig megjelent nyomtatványok felvétele.

Doktori disszertációk (kb. 30.000 db s külön 250 köt., kb. 5000 db-bal), régi disszertációk.

Egyetemi iratok.

Duplumok egész állományának átnézése, könyvanyagunkkal összevetése és czímtározása.

Régi térképek.

Könyvészeti ritkaságok.

Még feldolgozatlan volt könyvtárak.

Gyűjtemények:

Department of agriculture.

Migne, Patrologia Latina, Graeca (részben).

Lemerre, Bibliotheca classica latina.

Bibliotheca Teubneriana.

Uebersetzungs-Bibliothek.

Országgyűlési nyomtatványaink új felvétele és rendezése s más könyvsorozatok új, pontos feldolgozása.

Továbbá a következő rendkívüli gyarapodások:

Szilágyi S. könyvtára.

Télfy-könyvtár.

Schwarez Gyula-könyvtár.

Krayzell Aurél-könyvtár.

Horváth Dezső adománya.

Bp. francia kör könyvtára.

Fischer Adolf adománya.

Blaskovics-könyvtár.

Sármay József adománya.

Raoul de la Grasserie küldeménye.

Pauler Gyula-könyvtár.

Károlyiné Pauler Gizella adománya.

Radó-könyvtár, Rosner-könyvtár.

Hóman Bálint, Nékám Lajos, Ruszt József, Nagy Miklós adományai.

Lunkányi-könyvtár.

Barbul-könyvtár.

Modern philol. Seminarium adománya.

Szent-István-Társulat kiadványai.

Reiner-könyvtár.

Cebrian-könyvtár s a még feldolgozás alatti

Almási Balogh Tihamér-könyvtár.

A könyvtár ügykezeléséről új ügyviteli szabályzat készült s lépett hatályba; egy új szervezeti szabálytervezet régóta tárgyalás alatt van.

A könyvmegrendelések tekintetében a rendelkezésemre álló csekély átalmányt a legnagyobb körültekintéssel úgy használom fel, hogy azon legalább 20—30 0/0-kal több értékű könyveket veszünk évenként, mint azelőtt. Ezt úgy sikerült elérnem, hogy a gyűjteményes munkákat, folyóiratokat,

drágább vagy ritka műveket közvetlenül külföldi antiquáriusoktól szerzem be, 30—50 % árleengedéssel. E célból a külföld minden nagyobb államában (német, francia, angol, olasz, spanyol) néhány könyvkereskedő cézeggel összeköttetést tartok fenn.

Ily módon számos csonkaságot, nagyobb és nevezetesebb folyóiratokat és gyűjteményes kiadványokat egészítettem ki s az egyes szaktanárok által kívánt terjedelmes folyóiratsorozatokat szereztem be.

A könyvhasználati és könyvkölcsönzési forgalmat illetőleg ki kell emelnem, hogy úgy az olvasótermi, mint a belső helyiségek (tanári szoba, kutatók helyisége) forgalma egyre emelkedőben van. Még nagyobb emelkedést mutat e belső forgalommal szemben a házon kívüli kölcsönzés forgalma.

Jelenleg már a belföldi intézetek (könyvtárak és iskolák) kb. 50 %-a veszi igénybe a könyvkölcsönzés (könyvküldés) kedvezményét s az eziránti megkeresések előzékeny és gyors elintézésével az egyetemi könyvtár kulturális missziójának fontos részét tölti be.

A belföldi intézeteken kívül újabban külföldi könyvtárak is mind gyakrabban kérnek könyveket (Ausztriából, Németországból, néha Franciaországból is) s az ilyen megkereséseket annál szivesebben intézzük el, mert mi viszont és sokkal nagyobb mértékben vesszük igénybe a külföldi könyvtárakat. Ugyanis az egyetemi tanárok, neves írók, kutatók sokszor kívánnak használni oly folyóiratokat, drága vagy ritka műveket, régi nyomtatványokat vagy kéziratokat, melyek nálunk nincsenek meg. Ilyenkor azokat az illető külföldi könyvtárakból hozatjuk kölcsön s így elégítjük ki a kívánalmakat.

A mi a személyzeti állapotokat illeti, igazgatásom alatt ebben a tekintetben is fejlesztett a könyvtár.

A tisztviselői személyzet egy rendes és egy fizetéstelen tiszttel, egy fizetéstelen segéd-tiszttel és 3 napidíjassal szaporodott, a szolgaszemélyzet 3 kiegészítőszolgával s azonfelül a régi szolgaszemélyzethez kétfő (a kapus és egy szolgál) az altiszti létszámba neveztetett ki.

A személyzetszaporítás eddigi mértéke még távolról sem kielégítő, azonban az eddigi hiányokat egyelőre mindenestre orvosolta.

E rövid áttekintéssel bátorkodtam Nagyméltóságodat egyetemi könyvtárunknak a legutóbbi években történt fejlődéséről tájékoztatni s egyben bemutatni azt, hogy a lehetőség határai közt mindent megteszünk a kívánalmaknak kielégítésére, s a mit nem teszünk meg, abban eszközeink csekélyisége gátol meg. Ezek a hiányok egyébiránt kétfőben fejezhetők ki: helyiségeink elégtelensége és átalányunknak aránytalan csekély összege.

Közelebbről könyvtárunk 1907. évi működéséről és állapotáról szóló igazgatói jelentésemet mély tisztelettel a következőkben teszem meg:

I. Az egyetemi könyvtár 1907. évi történetének fontos mozzanata volt a könyvtárárpület kérdésének felvetése, mely ugyan már évek óta megoldásra vár, de beható és alapos tárgyalás alá még eddig nem került.

Most az egyetemi állandó könyvtárbizottság részletesen és körülményesen foglalkozott e kérdéssel. A Tekintetes Egyetemi Tanács is magáévé

tevé annak határozatait és a könyvtárépület kérdésének megoldásáról részletes memorandumot terjesztett fel Nagyméltóságodhoz.

A könyvtár nyitvatartásának új rendjéhez a nagyközönség már hozzászokott s ahhoz szívesen alkalmazkodik; a könyvtár tisztántartása s a könyvek rendes visszahelyezése szempontjából az új rend magára az intézetre kedvezőbbnek mondható.

Az új olvasótermi címjegyzéket megjelenésekor alapos kritika tárgyává tették. A kritikáknak főleg az orvosi szakra vonatkozó része volt figyelemreméltó. Magunk is tudtuk és sajnáltuk, hogy amint általában a legtöbb szakból, úgy kivált az orvosi irodalomnak nem mindenből legújabb és legjobb kézikönyveit lehetett beállítanunk; de nekünk a meglévő könyvállományból kellett válogatnunk, nagyobb új beszerzésekre a csekélyre mért évi átalányból egyelőre nem gondolhattunk, kivált nem tömeges könyvvásárlásra. Ezért egyfelől tervem az volt, hogy az olvasóterem könyvállományát évenként és fokozatosan egészítem ki új beszerzésekkel, mint ez folyamatban is van s eddig körülbelül 200 új munkát soroztunk be az olvasóterembe, másfelől pedig a könyvállományt szakonként revízió alá vesszük s a nem megfelelő vagy elavult műveket az új szakmunkák behelyezésével folytonosan kicseréljük, ennek kapcsán pedig az olvasótermi címjegyzéket kiigazítjuk s új kiadását előkészítjük.

Főleg kötelességemmé tettem pontosan megállapíttatni az olvasótermi könyvállomány orvostudományi részének hiányait s különösen az egyetemi tanulóifjúság szükséglete szempontjából beszerzendő kézikönyvek és forrásművek sorozatát. E célra az egyetemi tanártestület tagjainak szóló köriratot nyomattam, melyben felkértem a tanár urakat, hogy az általuk képviselt tudományszak legújabb irodalmából azon könyvek jegyzékét, melyek az olvasóteremben a tanulóifjúság részére feltétlenül szükségesek, velem közölni szíveskedjenek. Ez eljárásomat az állandó könyvtárbizottság is tárgyalta s helyeslő tudomásul véve, az orvosi szakkönyvek ezirányú kiegészítése iránt külön fölterjesztést javasolt Nagyméltóságodhoz, melyben e célra külön összeget is kért s a Tekintetes Tanács e fölterjesztést a maga részéről is elfogadta és felküldte.

E felhívást elküldtem 77 orvoskari tanárnak s arra 52 tanártól válasz is érkezett. A beküldött jegyzékeket az év folyamán feldolgoztam s ezekből a legszükségesebbeknek jelzett műveket anyagi eszközeinkhez mérten be fogom szerezni addig is, míg a főtebb jelzett külön összegből az összeszt megvehetném.

Ugyanezen a módon időről-időre ki fogom egészíteni és cserélni a többi tudományszakok irodalmát is.

Az olvasótermi könyvállomány hiányainak pótlásáról s az olvasók kívánalmairól egyébként más módon is gondoskodtam. Az olvasóteremben ugyanis az olvasóközönség rendelkezésére bocsátottam egy «Kívánatkönyv»-et, melyben a jogos panaszokon kívül a könyvmegrendelésre vonatkozó kívánásoknak is helyük van. A megrendelések a szükséges felülbírálat után azonnal foganatosíttatnak. Ezekről a könyvtár rendes czédulajegyzéket vezet.

Az olvasótermi czimjegyzéket a hazai könyvtárakon és hasonló jellegű intézeteken kívül megküldtem eddigelé a következő külföldi könyvtáraknak:

Bécs: K. k. Hofbibliothek, K. k. Univers.-Bibliothek, Bibliothek des k. k. Oesterr. Museums für Kunst u. Industrie, Bibliothek des k. k. Patentamtes; Berlin: Königl. Bibliothek, Univers.-Bibliothek, Bibliothek der königl. Akademie der Künste; Bonn: Univers.-Bibliothek; Breslau: Universitäts-Bibliothek; Bruxelles: Bibliothèque de l'université; Czernowitz: K. k. Universitäts-Bibliothek; Erlangen: Universitäts-Bibliothek; Frankfurt a. M.: Rothschild'sche Bibliothek; Freiburg i. Br.: Univers.-Bibliothek; Giessen: Univers.-Bibliothek; Göttingen: Univers.-Bibliothek; Graz: K. k. Univers.-Bibliothek; Greifswald: Univers.-Bibliothek; Grenoble: Bibliothèque de l'université; Halle: Univers.-Bibliothek; Heidelberg: Univers.-Bibliothek; Innsbruck: K. k. Univers.-Bibliothek; Jena: Univers.-Bibliothek; Königsberg i. Pr.: Univers.-Bibliothek; Krakau: K. k. Univers.-Bibliothek; Leipzig: Univers.-Bibliothek; Lemberg: K. k. Univers.-Bibliothek; Lille: Bibliothèque de l'université; Lyon: Bibliothèque de l'université; Marburg: Univers.-Bibliothek; München: K. B. Hof- u. Staatsbibliothek, Univers.-Bibliothek; Prag: K. k. Univers.-Bibliothek; Strassburg: K. Universitäts- u. Landesbibliothek; Würzburg: Universitäts-Bibliothek.

Az olvasótermi czimjegyzéket különben annyi példányban nyomattam, hogy abból egy bizonyos példányszám az érdeklődő egyetemi ifjúságnak is rendelkezésére álljon.

Mint már a megelőző évben jelentettem, a még 1881-ben megjelent «Codexek czimjegyzéke» a nagy kereslet következtében elfogyott, ebből már csak a könyvtár saját céljaira szükséges néhány példány áll rendelkezésre. Mivel egy bizonyos példányszámra a külföldi intézetekkel való csereviszony fenntartása érdekében szükség van, ennek díjtalan újranyomtatását kértem; ez Nagyméltóságodnak 117.260/906. sz. rendeletével az egyetemi nyomtatványátalány terhére el is rendeltetett. Ugyancsak kértem a már sajtó alá rendezett «Ősnyomtatványok jegyzéke»-nek kinyomtatását is.

A gyarapodási czimjegyzékre vonatkozólag a múlt évben egyelőre az állami könyvtárak együttes gyarapodási czimjegyzékének eszméjét vetettem fel, a mit pl. a svéd állami könyvtárakra nézve már régóta megvalósítottak s a mi ott nagyon bevált. Nálunk ép úgy lehetne a nagyobb állami könyvtárak évi gyarapodásait együttesen kiadni s ezzel az olvasó- és kutatóközönségnek egy áttekinthető, minderről tájékoztató czimjegyzéket nyújtani.

A Dohnál Béla utóda, Pausz Gyula könyvkötővel fennállott könyvkötői szerződés lejárván, az újabb szerződés ugyanazon tartalommal 1907 június 1-től 1910 május 31-ig szóló érvénnyel megerősítettelt, 55.719/1907. vkm. sz. alatt.

Az évi rendes könyvmegrendelések tudvalevőleg a karok kívánalmi jegyzékei alapján a régi gyakorlat szerint négy könyvkereskedő-czégnél történnek, kiknek mindegyike egy-egy kar megrendeléseit kapja. Az elmúlt év folyamán a Szent-István-Társulat folyamodványt nyújtott be, hogy telje-

sen fölszerelt és modernül berendezett könyvkereskedését is bízunk meg megrendelések teljesítésével. Ezt az eddigi gyakorlat fenntartása mellett egyes esetekre, illetőleg egyes megrendelésekre, amennyiben theológiai művekre vonatkoznak, kilátásba helyeztük.

A müncheni Rosenthal-czég által megvásárolni óhajtott duplumokat Nagyméltóságod rendelkezéséhez képest a kolozsvári egyetemi könyvtárnak átszolgáltattam. Ezzel kapcsolatban indítványt tettem, hogy a két egyetem könyvtárai között a duplumok kicserélése tekintetében állandó csereviszony létesíttessék, mely indítványomhoz a kolozsvári egyetemi könyvtár is hozzáárult. A csereviszony módozatai még tüzetesebben megállapítva nincsenek. Miután duplumaink a jövőre így lekötettek, a Szegedi Tisztviselők Otthonának azon kérelmét, hogy könyvtára részére engedjük át duplumainkat, nem teljesíthettük. Különben duplumaink legnagyobb része olyan természetű, hogy tisztviselők könyvtárába nem való.

Azon körülményre való tekintettel, hogy a könyvtár olvasótermének megnyitása és bezárása, a látogatójegyek kiadása, a hivatalos helyiségek és a hirdapterem nyitvatartása meghatározott időponthoz van kötve, kívánatos lenne, ha az időjelzésre az egész intézetben egységes szerkezetű időjelző alkalmaztatnék. Ezzel indokoltam a múlt évben villanyóraszerkezet berendezését kérelmező fölterjesztésemet, mely azonban az ily berendezések költséges volta miatt, fedezet hiányában nem volt teljesíthető.

II. A könyvtári rendes (folyó) munkákon kívül befejezést nyert a Schwarz Gyula-könyvtár felvétele, megkezdtük a Reiner Zsigmond könyvtárának feldolgozását, mely folyamatban van, befejeztük a Szent-István-Társulat kiadványainak felvételét s az egyéb nagyobb adományokét. A kézirati katalógus III. része a nyomtatás alól kikerült, megjelenése a hozzácsatolandó név- és tárgymutató kinyomatásáig felfüggesztetett. A könyvtár foglalkozott az elmúlt évben a Czövek-féle könyvtár megbecslésével is, mely megvételre felajánlatott, de megvásárlásáról fedezet hiányában le kellett mondani. Az olvasótermi új berendezés befejezéséről már megemlékeztem, csak azt jegyzem meg, hogy az orvosi szak revíziója folyamatban van.

A mi a hazai és külföldi intézetekkel való könyvkölesönzési forgalmat illeti, itt közlöm azok jegyzékét, még pedig: *a)* alatt azon hazai intézetekét és hatóságokét, melyek az egyetemi könyvtártól könyvek kölesönküldését kérték; *b)* alatt külföldi intézetekét; *c)* alatt pedig azon külföldi intézetekét, melyektől magunk kölesönöztünk könyveket:

a) Arad (áll. főreáliskola), Besztercebányai tankerületi kir. főigazgatóság, Brassó (kir. állami főreáliskola), Czegléd (állami főgymnasium), Debreczen (ev. ref. kollégium és könyvtára, m. á. v. üzletvezetősége), Dés (m. k. állami főgymnasium), Eger (érseki papnevelő-intézet könyvtára, kath. főgymnasium, állami főreáliskola), Erzsébetváros (állami gymnasium), Esztergom (főgyházmegyei könyvtár, katolikus főgymnasium), Fiume m. kir. állami főgymnasium), Gyöngyös (állami főgymnasium), Győr (állami főreáliskola), Hajduböszörmény (ev. ref. gymnasium), Jászberény (állami főgym-

nasium), Kaposvár (állami főgymnasium), Kassa (kir. jogakadémia, premontrai főgymnasium), Kecskemét (ev. ref. főgymnasium), Késmárk (ág. ev. lyceum), Keszthely (premontrai főgymnasium), Kiszécsa (róm. kath. plébániahivatal), Kiskúnhalas (ev. ref. főgymnasium), Kistűjszállás (ev. ref. főgymnasium), Kolozsvár (egyetemi könyvtár), Lőcse (állami főgymnasium), Lugos (állami főgymnasium), Makó (állami főgymnasium), Mezőtúr (ev. ref. főgymnasium), Munkács (állami főgymnasium), Nagykálló (állami főgymnasium), Nagyikinda (állami főgymnasium), Nagyszombat (érseki főgymnasium), Nagyvárád (kir. jogakadémia), Pannonhalma (szentbenedekrendi központi főkönyvtár), Pápa (ev. ref. főgymnasium), Pozsony (kir. jogakadémia, sz. kir. város könyvtára, járási főszolgabírói hivatal), Sárospatak (ev. ref. jogakadémia, ev. ref. főgymnasium [főiskola], főiskola könyvtára), Sepsiszentgyörgy (ev. ref. székely Mikó-kollégium), somogyvármegyei alispáni hivatal, Szeged (állami főreáliskola), Székelyudvarhely (róm. kath. főgymnasium), Szombathely (felső kereskedelmi iskola), Ujvidék (róm. kath. főgymnasium), Ungvár (róm. kath. főgymnasium), Váczi Múzeum-Egyesület, Vágújhely (izr. reáliskola), Zágráb (egyetemi könyvtár, felsővárosi főgymnasium), Zombor (áll. főgymnasium).

b) Angers (Université catholique de l'Ouest), Bécs (udvari és állami levéltár, udvari és egyetemi könyvtárak, szabadalmi hivatal könyvtára), Czernowitz (egyetemi könyvtár), Graz (egyetemi könyvtár), Krakó (egyetemi könyvtár), Lemberg (egyetemi könyvtár), Prága (egyetemi könyvtár).

c) Bécs (udvari és egyetemi könyvtár), Berlin (kir. könyvtár), Graz (egyetemi könyvtár), Hannover (városi könyvtár), Krakó (egyet. könyvtár), Leiden (egyet. könyvtár), London (Royal Asiatic Society).

III. A könyvtár hivatalos, tudományos, kulturális szereplése tekintetében megemlítendő, hogy az igazgató a nagykőrösi ev. ref. főgymnasium érettségi vizsgálatához mint kormányképviselő, a nagybecskereki és temesvári felső kereskedelmi iskolákéhoz mint miniszteri biztos nyert kiküldetést. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének 1907 június 24-én Pécsen tartott közgyűlésén ugyancsak ő képviselte az egyetemi könyvtárt; ezenkívül résztvett Pécsen a szabadtanítás magyar országos kongresszusának 1907 október 4—6-ig tartott ülésén. A kassai múzeum megnyitásán az egyetemi könyvtár képviselőjében Dedek Cr. Lajos könyvtárőr volt jelen.

IV. Könyvtárunk személyzeti ügyeiben a következő változások történtek:

a) Dr. Lukcsics József fizetéstelen könyvtártiszt a dr. Dézsi Lajos távozásával megüresedett rendes könyvtártiszt állásra neveztetett ki (3976—1907. vm. sz. a.; fizetése 10,316/1907. vkm. sz. a. utalványoztatott). Dr. Czeke Marianne fizetéstelen könyvtártisztnek 79.943/1907. vkm. sz. a. 3 kor. napi-díj engedélyeztetett. Dr. Hóman Bálint fizetéstelen kisegítő-tiszt fizetése ügyében felterjesztés ment fel Nagyméltóságodhoz, mely még eddigelé el nem intéztetett. Fiáth Károly István tiszteletdíj mellett alkalmazott kisegítő-tiszt tiszteletdíja évi 2400 koronára emeltetett fel 79,979/1907. vkm. sz. a. Ascher Kálmán napidíjas gyakornok részére az 1897:XXIV. t.-cikkből körülírt «Értesítés» állított ki.

b) Deim István kapus, altiszt részére 300 kor. személyi pótlék folyósított 55,606/1907. vkm. sz. a. Gelecsics Ignác könyvtárszolga 3335—1906/7. rectori sz. a. altisztté neveztetett ki, fizetése 103,798/1907. vkm. sz. a. utalványoztatott. Ferenczy József könyvtárszolga 100 kor. rendkívüli segélyben részesült 31,821/1907. vkm. sz. a. Zsinka József ruhatári napszamos napidíja 2 kor. 40 fillérre egészített ki 21,829/1907. vkm. sz. a. A segédzolgák (Lőrincz Endre, Szabó András) ruhapénze (50—50 kor.) 18,713/1907. vkm. sz. a. engedélyeztetett. A napidíjas gyakornokok és kiegészítőzolgák az 1907: XIX. t.-cz. szerint a munkásbiztosító-pénztár tagjai sorába beléptek (89,397/1907. vkm. sz. alapján). A két rendkívüli díjnak napidíja és két kiegészítőszolga napszáma 96,872/1906. vkm. sz. a. 1907-re is engedélyeztetett. Indokolt felterjesztés történt a szolgaszemélyzetnek két kiegészítőszolgával leendő szaporítása érdekében, melynek alapján Nagyméltóságod — most 1908-ra — méltóztatott egy új kiegészítőszolga felfogadását engedélyezni.

V. A könyvtári bevételei tettek 1907-ben: a) 33,000 kor. évi átalány, 5407 kor. 50 fill. a beiktatási díjnak a könyvtárra eső része, valamint könyvtári illeték czimén, végül 14 kor. előfizetési díj visszatérítése czimén, összesen 38,421 kor. 50 fill.; a kiadás ezzel szemben 33,716 kor. 8 fillér volt, a túlköltés tehát 294 kor. 58 fillér. b) Rendkívüli átalány czimén 15,675 kor. 8 fillér utalványoztatott, melylyel a Kilián-czegnél fennállott számlatarozás törlesztetett.

A könyvtári átalány elégtelenségét már többször hangsúlyoztam, mert a könyvtár évi könyvszükségletét, hogy a karok, az egyetemi ifjúság és az olvasóközönség jogos kívánalmait kielégíthessem, abból kellőleg fedezni nem lehet; különben sem áll arányban a külföldi hasonló nagyságú s jelentőségű egyetemi könyvtárak dotációjával. Ezek a körülmények okozták, hogy már megboldogult nagynevű elődömtől a Kilián-czegnél és egyebütt fennállott kb. 38,000 koronányi adósságot vettem át, melyet, daczára a legnagyobb körültekintésnek, jelentékenyebben leszállítani nem tudtam. Azért hálás köszönettel fogadtam Nagyméltóságod kegyes intézkedését, melylyel a Kilián-czeg még meglevő 15,675 kor. követelését rk. átalány engedélyezésével egyszerre törleszteni méltóztatott (105,970/1906. vkm. sz.).

A díjnoki és napszámelőleg mérlege 7433 kor. bevétellel és ugyanannyi kiadással zárult.

VI. A lefolyt évben könyvtárunk vétel útján szaporodott	2157
kötet művel, ajándék útján pedig	3205
kötettel és füzetel, mely utóbbiak között volt 687 drb doktori dissertatio, 69 drb egyetemi nyomtatvány és 264 drb iskolai értesítő. A rendes évi gyarapodás tehát együttléve	5362
kötet és füzet.	

VII. A rendes évi gyarapodáson kívül elsősorban két nagyobb könyvadományról kell megemlékezni: a) Almási Balogh Lóránd budapesti építésztanár, atyja, dr. Almási Balogh Tihamér hagyatékából két láda könyvet küldött be, melyben értesítése szerint kb. 462 kötet és 241 füzet, összesen

703 db, többnyire orvosi könyv van. A könyvtár nagyobb része, kb. 2000 kötet, a Bud. kir. Orvosegyesületnek adományoztatott, de azon feltétel mellett, hogy ha az Orvosegyesületnek vagy annak könyvtára valaha megszűnne, e könyvtárt köteles lesz az egyetemi könyvtárnak kiszolgáltatni. Almási Balogh Lóránd úr azonkívül kilátásba helyezte, hogy atyja könyvtárának legértékesebb művei, kéziratai és történelmi értékű iratai, melyek birtokában maradtak, egykor szintén könyvtárunknak fognak felajánlatni; végül megígérte, hogy a mostani adományról rendes adományozólevelet (hivatalos alakban) fog kiállítani. Ez azonban még eddig meg nem történt s a könyvek még csomagolva, felbontatlanul vannak a könyvtárban. A mostani és a kilátásba helyezett adomány egy korábbi adománynak kiegészítése, mikor ugyanis adományozó nagyatyja, Almási Balogh Pál könyvtárát örökölte az egyetemi könyvtár. b) A másik nagyobb adomány a Reiner Zsigmond könyvtára, melyet az elhunytnak megbízásából testvére, dr. Reiner János egyetemi rk. tanár, előbb az Akadémiának ajánlott fel válogatás végett, majd az ott meg nem tartott műveket könyvtárunknak küldte meg, ugyanazon czélből. A könyvtár feldolgozása folyamatban van s belőle már eddig is igen nagy és értékes anyaggal gyarapodott könyvállományunk. Nagyobb adományok érkeztek ezeken kívül a m. kir. miniszerelnökségtől (magyarországi régibb hírlapok), a m. kir. földmívelési ministerium könyvtárától (a ministerium hivatalos kiadványai), egyetemünk modern filológiai szemináriumától két izben, a Szent-István-Társulattól (mindazon kiadványai, melyekből eddig nem volt példányunk), végül Ruszt József udvari tanácsostól, ki G. Saige-nek, monakói fejedelem levéltárosának könyvtárából több értékes művet szerzett meg s könyvtárunknak adományozta.

Könyveket ajándékoztak még:

1) **Hatóságok, intézetek, egyesületek és szerkesztőségek.** a) Magyar országgyűlés képviselőháza: M. kir. kormány (miniszerelnökség, belügy-, földmívelési-, honvédelmi-, igazságügy-, kereskedelmi-, pénzügy-, vallás- és közokt. ministerium); Horvátországi orsz. kormány; Cs. és kir. közös kormány (külügy- és pénzügyministerium); Osztrák cs. és kir. kormány (földm. és keresk. ministerium); alsó- és felsőausztriai, boszniai, cseh, dalmát, galicizai, morva, sziléziai tartományi kormányok; továbbá az Amerikai Egyesült Államok, Angol, Francia, Indiai angol, Japán, Olasz, Svéd és Uruguay kormányok. — Békés, Háromszék, Lika-Krbava és Modrus-Fiumé vármegyék; Budapest székesfőváros, székesfővárosi m. kir. állami rendőrség főkapitánysága, továbbá Hódmező-Vásárhely, Kolozsvár, Pozsony, Temesvár, Ungvár, Varasd és Zágráb városok; New-York city (Health department). — M. kir. közp. statiszt. hivatal, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala, horvát kir. statiszt. hivatal (Zágráb), K. k. Oesterr. statistische Central-Commission (Bécs), Direzione generale della Statistica del Regno d'Italia (Róma), Institut International de Statistique (London). — M. kir. állományomda, Debreczen és Szeben városok nyomdái, Franklin Társulat nyomdája, Róth Dezső nyomdája (Szolnok). — Esztergomi érseki főegyházmegye, Lembergi érseki egyházmegye, Pannonhalmi főapátság, Zirczi cisztercita-

rend főnöksége. — Magyar Tudományos Akadémia, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften (Wien), Academia Romana (Bukarest), Académie royale de Belgique (Bruxelles), Accademia dei Lincei (Róma), Stockholmi tud. akadémia. — Carnegie-Institution of Washington, Smithsonian-Institution (Washington), U. S. A. Department of Agriculture (Washington), U. S. A. Department of Commerce and Labor (Washington), India, Department of Agriculture. — M. kir. földtani intézet, Geological Survey of Canada, Föld-rengési observatorium, Association internationale de Sismologie, Société portugaise de sciences naturelles (Lisbonne), Orsz. m. kir. chemiai intézet, Royal Botanic Garden (Calcutta), K. u. k. Militär-Geographisches Institut (Wien), M. kir. orsz. Vízépítési Igazgatóság, K. u. k. Hydrographisches Amt (Póla), Observatoire royale de Belgique, M. kir. orsz. Meteorologiai és földmágnassági intézet, Bureau international des poids et mesures (Paris), Magyar jogászegylet, Budapesti kereskedelmi és iparkamara, Budapesti k. orvosegyesület, Deutsche Anthropologische Gesellschaft, Fogorvosok országos egyesülete, Orsz. elmeorvosi értekezlet, «Stefánia» szegénygyermek-kórház, John Hopkins Hospital (Baltimore), Orsz. Állatvédő Egyesület, Állatorvosi kongresszus, Magyar Gazdaszövetség, American Philosophical Society (New-York), Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat, Izr. magyar irodalmi társulat, dr. Fayer László-bizottság, Szilágyi I.-kör (M.-Sziget), Trustees of Gibb Memorial (London), The Open Court Company (Chicago).

b) *Szerkesztőségek*: Aradi Közlöny, Bolond Istók, Borsszem Jankó, Budapesti Tagblatt, Budapesti Közlöny, Büntetőjog tára, Corvina, Döntvénytár, Erdély, Gyógyászat, Gyógyszerészeti Hetilap, Gyógyszerészeti Közlöny, Jézus Szentséges Szívének Hírnöke és Szűz Mária Virágos Kertje, Jogtudományi Közlöny, Kakas Márton, Magyar Ipar, Magyar Nemzetgazda, Magyar Paedagógia, Magyar Pénzügy, A Magyar Szabadtanítás Orsz. Kongresszusának Értesítője, Magyar Zsidó Szemle, Ország Világ, Országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny, Pénzügyi Közlöny, Pester Lloyd, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Religio, Tiszántúl, Turul, Üstökös, Vasárnapi Ujság.

c) *Múzeumok és könyvtárak*: Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügye-lősege, Műemlékek, orsz. bizottsága, Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Magyar Iparművészeti Múzeum, Budapest székesfőváros múzeuma, Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy), Váczi Múzeum-egyesület, Dél-magyarországi Múzeum-társulat (Temesvár). Berlin: Königliche Bibliothek, Budapest: Székesfővárosi könyvtár, Kereskedelmi és iparkamara könyvtára, Chicago: John Crerar Library, Coimbrai egyetemi könyvtár, Frankfurt a. M.: Stadt-Bibliothek, New-York: Public Library, Oxford: Bodleian Library, Stock-holm: Sveriges offentliga Bibliotek, Verseczi városi könyvtár, Washington: Library of Congress.

d) *Magyar egyetemek és iskolák*: Budapesti egyetem, Budapesti egye-tem rectori hivatala, bölcsészeti kara, modern és classica-philologiai semi-nariumai, növénytani intézete és növénykertje, Budapesti József-műegyetem, Budapesti állatorvosi főiskola, Kolozsvári egyetem, Orsz. m. kir. zeneakadémia

(Budapest), Budapesti kereskedelmi akadémia, Egri érseki joglyceum, Kassai kir. jogakadémia, Kecskeméti ev. ref. jogakadémia, Eperjesi ág. ev. lyceum, Homonnai izr. elemi népiskola.

e) *Külföldi egyetemek és iskolák:* Aberdeen : University, Ann Arbor : University of Michigan, Berlin : Universität, Bern : Universität, Bonn : Universität, Coimbra : Universidade, Czernowitz : Universität, Edinburgh : University, Göttingen : Universität, Greifswald : Universität, Habana : Universidad, Halle a. S. : Leopoldinisch-Carolinische Akademie, Houghton : Michigan College of Mines, Jurjev (Dorpat) : Universität, Karlsruhe : Technische Hochschule, Kopenhága : Universität, Lausanne : Université, Lemberg : Universität, London : University, Michigan (University, College of Mines. Ld. Ann Arbor, Houghton), Milano : Università commerciale Luigi Bocconi, Nápoly : Università, New-York : Columbia University, Academy of Medicine, Oxford : University, Paris : Université, Porto : Akademia Polytechnica, Prag : Universität, Princeton : University (New Jersey, U. S. A.), Recife (Brazília) : Faculdade de Direito, St. Andrew : University, Strassburg : Universität, Tokyo : University, Toronto : University, Tübingen : Universität, Utrecht : Rijks-Universiteit, Wien : Universität, Gewerbschul-Kommission, Würzburg : Universität.

B) *Magánosok:* Dr. Alleram Gyula (Budapest), Dr. Antal János (Budapest), Gr. Apponyi Sándor (Lengyel), Dr. Árkövy József (Budapest), Dr. Asbóth Oszkár (Budapest), Balch Edwin Swift és Balch T. W. (Philadelphia), Dr. Ballagi Aladár (Budapest), Balogh Ferencz (Budapest), Barcza Imre (Budapest), Bashforth Francis (Cambridge), Beck Ferencz (Budapest), Dr. Békésy Károly (Kolozsvár), Boterno (Di) Vincenzo (Modica), Carter C. J. (New-York), Chabaneau Camille (Toulouse), Chobot Ferencz (Rákospalota), Coutts John (London), Crugnola Gaetano (Zürich), Dr. Czimer Károly (Szeged), Dr. Dénes István (Budapest), Deubler Ferencz (Budapest), Diószegi Győző (Budapest), Dobrogaev S. M. (Kiev), Dömötör László (Szegszárd), Enyvvári Jenő (Budapest), Érdujhelyi Menyhért (Zenta), Falconieri Franc. (Róma), Fenyves Ferencz (Paris), Ferenczi György (Budapest), Dr. Ferenczi Zoltán (Budapest), Dr. Fiók Károly (Debreczen), Fodor D. (Budapest), Gr. Forgách László és István (Budapest), Abbé E. Fourrière (Amiens), Friedmann Arthur (Wien), Gárdonyi Géza (Eger), Gibb E. J. W. családja (Leiden, Hollandia), Glück Kálmán (Budapest), Gohl Ö. (Budapest), Dr. Goldzieher Ignác (Budapest), Dr. Gopcsa László (Budapest), Goppelsroeder Friedrich (Basel), Dr. Grolig Moriz (Wien), Dr. Hanuy Ferencz (Budapest), Dr. Havass Rezső (Budapest), Dr. Hóman Bálint (Budapest), Ilosvai (Kollár) Vilmos (Budapest), Iványi István (Szabadka), Kanazawa S. (Tokio), Dr. Karátsony Zsigmond (Késmárk), Kardos Árpád (Budapest), Dr. Kérészy Zoltán (Kassa), Knuth Károly (Budapest), Kuncz Aladár (Budapest), Kuzskó István (Kolozsvár), Dr. Kuzmik Pál (Budapest), Lengyel Miklós (Budapest), Dr. Lévay József (Budapest), Br. Lévay Lajos (Budapest), Lukács Géza (Budapest), Macmillan & Co. (London), Malagola Carlo (Venezia), Mancini Diocleziano (Terni, Italia), Mándoky Lajos (Budapest), Dr. Márffy Ede (Budapest), Marr B. (Dux, Csehország), Dr. Máté Sándor (Budapest), Mátyus Arisztid (Budapest), Dr. Mayr Aurél (Budapest),

Merck E. (Darmstadt), Dr. Millecker Bódog (Budapest), Moore John Basset (Washington), Nagy Endre (Budapest), K. Nagy Sándor (Budapest), Nemes Győző (Kolozsvár), Neufeld Sándor (Budapest), Nijhoff Martinus könyvkiadó-czég (Haag, Hollandia), Nostrand J. J. van (Chicago), Obermayer Albert Edler v. (Wien), Obláth Richárd (Ungvár), Petrov A. (Szent-Pétervár), Dr. Popovics József (Budapest), Pór Antal (Esztergom), Rodeffer J. D. (Sewanee, Tennessee), Rodenberg Julius (Weimar), Dr. Rott Nándor (Wien), Römer F. (Jena), Ruszt József (Budapest), Sárközy Imre (Budapest), Dr. Schiller Zsigmond (Budapest), Dombovári Schulhof Géza (Budapest), Seni Valér (Budapest), Sirola Francesco (Fiume), Solymossy Sándor (Budapest), Sörös Pongrácz (Pannonhalma), Stock Norbert (Wien), Dr. Stuebe R. (München), Sundbärg Gustav (Stockholm), Dr. Szádeczky Lajos (Kolozsvár), Dr. Szalay Imre (Budapest), Dr. Székely István (Budapest), Szentgyörgyi György Gusztáv (Eperjes), Szűry Dénes (Budapest), Trommesdorff H. (Aachen), Tuzson János (Budapest), Ujhelyi Géza (Budapest), Ürmössy Lajos (Kolozsvár), Dr. Vajda Károly (Budapest), Dr. Vámbéry Rusztem (Budapest), Várdai Béla (Budapest), Végh Kálmán Mátyás (Budapest), Dr. Veres Endre (Kolozsvár), Víg Albert (Budapest), Dr. Walter Gyula (Esztergom), Dr. Wekerle László (Budapest).

VIII. A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel való érintkezésünkről a következő jegyzék szól: Angers: Université catholique de l'Ouest; Bécs: Cs. k. udvari könyvtár, Cs. k. udvari és állami levéltár, Cs. k. egyetemi könyvtár, Cs. k. szabadalmi hivatal könyvtára; Berlin: Kir. könyvtár, Tud. Akadémia; Czernovitz: Cs. k. egyetemi könyvtár; Grác: Cs. k. egyetemi könyvtár; Hannover: Városi könyvtár; Krakó: Cs. k. Jagelló-egetemi könyvtár; La Plata (Republ. Argentina): Biblioteca de la Universidad Nacional; Leiden: Egyetemi könyvtár; Lemberg: Cs. k. egyetemi könyvtár; Leipzig: Egyetemi könyvtár; London: Royal Asiatic Society; Prága: Cs. kir. egyetemi könyvtár.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1907. évben.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius	Szeptember	Október	November	Deczember	Össze- sen
Jog- és államtud.-hallgató	71	63	28	28	20	7	500	178	187	75	1157
Orvostanhallgató	36	26	14	8	—	2	157	73	66	25	407
Bölcsészettanhallgató	44	41	18	30	7	4	362	112	99	20	737
Gyógyszerészettanhallgató	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	4
Hittanhallgató	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	4
Műegyetemi hallgató	12	3	1	4	4	3	58	20	14	4	123
Közép- és szakisk. tanuló	1	—	—	1	—	—	4	4	5	3	18
Állatorvostanhallgató	—	1	—	—	—	—	7	2	5	1	16
Jog- és államtud. szigorló	2	1	3	3	3	—	5	5	4	1	27
Orvostani szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészeti szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ügyvédjelölt és joggyakor- nok	10	6	10	18	3	2	31	29	13	9	131
Tanár- és tanítójelölt	—	—	2	1	1	1	7	8	—	2	22
Magánzó	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1	4
Hivatalnok	6	4	3	4	2	1	25	10	4	7	66
Hírlapíró és író	—	1	—	—	—	—	5	3	1	—	10
Tanár és tanító	3	4	3	3	2	—	16	8	7	6	52
Ügyvéd	3	2	—	—	—	1	2	3	1	—	12
Orvos	1	—	—	—	—	—	1	3	—	—	5
Lelkész	1	—	—	—	—	—	3	—	1	—	5
Katonatiszt	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—	4
Kereskedő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mérnök	2	—	1	—	—	—	5	2	2	1	13
Művész	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Vegyész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Műiparos	—	1	1	—	—	—	2	—	—	—	4
Gazdász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Közigazg. tanf. hallg.	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	3
Gyógyszerész	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Állatorvos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	194	156	84	103	42	22	1199	463	410	156	2829

A 2829 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 60,625 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 65,387 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár nagy olvasótermének forgalma az 1907. évben.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathematika és term.-tud.	Bölcsészet-és nevelés-tud.	Történelmi és földrajzi tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és vegyesek	
Január	10381	32	4187	732	1139	772	342	1970	823	467	10464
Február	8268	10	2462	849	1066	719	311	926	1014	466	7823
Márczius	5127	15	1877	707	680	528	224	616	731	335	5713
Április	5808	15	2178	835	638	607	237	709	953	301	6473
Május	4087	4	1512	746	396	432	125	496	652	220	4583
Június	1764	9	608	252	174	237	58	297	313	107	2055
Szeptember	3115	9	886	445	261	455	155	480	557	235	3483
Október	6154	14	2020	721	563	756	213	939	1171	404	6801
November	7915	9	3046	890	904	791	299	905	1391	522	8757
December	8006	17	2937	1005	1065	849	375	1068	1321	598	9235
Összesen	60625	134	21713	7182	6886	6146	2339	8406	8926	3655	65387

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termében a használati forgalom az 1907. évben.

H ó n a p	Az olvasók száma	A használt művek száma
Január	433	612
Február	448	641
Márczius	364	526
Április	424	609
Május	357	509
Június	289	430
Július	—	—
Augusztus	—	—
Szeptember	343	527
Október	479	697
November	584	926
Deczember	486	776
Összeg	4207	6253

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma az 1907. évben.

Hónap	A kölcsönzők száma	A kölcsönvett művek száma
Január	179	393
Február	249	551
Márczius	274	461
Április... ..	260	513
Május	214	410
Június... ..	256	631
Július }	398	682
Augusztus }		
Szeptember	174	352
Október	296	716
November	419	814
Deczember	330	652
Összeg	3049	6175

SZAKIRODALOM.

Szalay Imre. *Tájékoztató múzeumok és könyvtárak építésére és berendezésére.* — *Múzeumi és Könyvtári Kézikönyvek. III.*, Budapest, 1909. Athenaeum ny. r. t. Haránt ivrét. 18 hasáb és 35 tábla. Ára 10 K.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősege Múzeumi és Könyvtári Kézikönyvek czimen megindított vállalatának ez a legújabb, immár harmadik kötete a múzeumok építkezésénél s berendezésénél szemmel tartandó kívánalmakat kodifikálja a modern múzeológia alapelvei szerint. Hogy ily kézikönyv kiadására főleg nálunk, ahol az erősen föllendülő vidéki múzeumok és könyvtárak közvetlen vezetése a legtöbb esetben laikusokra van bízva, akiknek nem nyílt alkalmuk a rokon intézetek berendezésénél leszűrt tanulságokról tudomást szerezni, égető szükség volt, azt mindenkinek be kell látnia, aki ilyenmű közintézeteinktől megkívánja, hogy minél jobban megfeleljenek nemzetmívelő hivatásuknak.

Szalay Imre e munkájában összesen 35 táblán gyűjtötte össze azokat a normál-terveket, melyekre az építkezésnél s berendezésnél szükség lehet. Az épületeknél csak alaprajzokat közöl, miután az épület külső megjelenésének megalkotásánál nem akarja lelketlen sablonokhoz kötni a tervező építész kezét. Ehelyett néhány műemlékszámba menő s múzeumi czélokra átalakított épület s épületrészlet képét mutatja be mintegy kiinduló pontul a művész alkotó fantáziájához.

Az épület-alaprajzok 5, 8, 12, 15 és 21 termes múzeumok számára készültek, olykép, hogy azok toldalékszárnyak hozzáépítésével bármikor bővíthetők anélkül, hogy ez akár a termek megvilágításának, akár a czirkuláció rovására történének. Tiszán könyvtári czélokra szolgáló épület tervrajzát nem adja szerző, hihetőleg azért, mivel *Ferenczi Zoltán* könyvtártani kézikönyvében, mely épen e vállalat legelső darabja, úgyis bőven kiterjeszkedik a könyvtárépítkezés kérdésére.

Ugyancsak ebben a körülményben látjuk annak okát, hogy a butor-tervek közt is csupán három táblával van képviselve a könyvtárugy. Az egyik az Erdélyi-féle vasállványokkal fölszerelt

könyvtármagazin távlati képe, a másik atlaszok, nagyalakú könyvek elhelyezésére szolgáló szekrény terve, a harmadik pedig fából készült nyitott könyvvállványt ábrázol, melynek polezait fogaslécbe ékelt fapántok tartják. A fogasléc helyett praktikusabbak az állvány oldalfalain alkalmazott lyukakba illő poleztartó szögek (stift); a munka egy újabb kiadásában a könyvvállvány ez utóbbi szerkezetét is föl lehetne venni.

Költségvetés az egyes tervekhez nem járul, miután az áralakulások a helyi viszonyoktól függenek s erős ingadozásnak vannak kitéve.

A szöveg rövid, de tömörségében is mindig közérthető magyarázattal egészíti ki a közölt rajzokat s az anyag, szín megválasztásáról, egyes gyűjteménytárgyak elhelyezési módjáról ad sok tapasztalásra, előkelő izlésre valló tanácsokat.

A fényes kiállítású kötet ára, félvászon portfeuilleben 10 K. Σ.

Morel, Eugène. *Bibliothèques. Essai sur le développement des bibliothèques publiques et de la librairie dans les deux mondes.* Két kötet. Páris, 1908. Mercure de France. (Ny. Poitiers, Blais et Roy.) Sr. 4, XIII., 390; 4, 475 l. Ára 15 fr.

Eugène Morel a párisi Bibliothèque nationale tisztviselője e két kötetes röpiratában nagy szóbőséggel, sok ismétléssel s nem ritkán önmagának ellentmondva tárgyalja a franciaországi könyvtári viszonyokat s állítja szembe a külföld, elsősorban Németország és Anglia közkönyvtáraival. Támadásaiban nem egyszer igazságtalan, javasolt reformjai közt sok a megvalósíthatatlan fantazmagória (pl. toronyszerű könyvraktárak, forgó falakkal ellátott olvasótermek s más eféle csodabogarak) s gyakorlatiasságra törekvésében nem egyszer elveti a súlykot, így a mikor az olvasótermek legfőbb kellékeinek a czímtárakat, lakjegyzékeket, árjegyzékeket stb. tekinti. De megjegyzései közt sok talpraesett, igaz megfigyelést is találunk, melyeket röviden összefoglalnunk már csak azért is helyén való, mert nem egy tekintetben a mi viszonyainkra is ráillenek.

Igy egészen a magunk nagy bajára ismerünk, a mikor Morel fölpanaszolja, hogy a *Bibliothèque Nationale* dolgozótermét egészen előzőnlük az oda nem való elemek s ennek okát abban látja, hogy a *Nationale*-nak kell teljesíteni mindazt, a mit másutt a községi, kerületi, egyetemi s tudományos szakkönyvtárak végeznek el. Ez ellen csak egy orvosság van: londoni mintára megalkotni külön könyvtári adóval a községi *free public library*-ket. A közönség egyik legkedvesebb olvasmánya a D'Hozier-féle genealogiai gyűjtemény; jelölül annak, hogy a demokrata Franciaországban még mindig erős a nemesség utáni vágy. Sokan a

Paris-Sport, a Turf évkönyvei, a monacoi szerencsejátékokról kiadott kézikönyvek iránt érdeklődnek. Az olvasókat csoportosítva, 200 olvasó közül *Morel* szerint mintegy húszról kérőlapja alapján nem lehet eldönteni, hogy mely csoporthoz tartozik; mintegy ötvenegyen valamely alkalmi cikkhez keresnek adatokat s az újságírók sorából kerülnek ki; 30—40 egyén a diákság körébe tartozik s itt tanulgatja a kézikönyveket; 60—70 olvasó pedig tisztán szórakozás vagy takarékoság szempontjából keresi föl a Nationale dolgozó termét, hogy a kurrens-irodalom legközönségesebb termékeivel elégítse ki szellemi szükségleteit. Persze a regények iránt legerősebb az érdeklődés: *V. Hugo*-t 1904-ben 255-ször kérték, *Maupassant*-t 128-szor, *Claretie*-t 120-szor, *Bourget*-t 68-szor s *Zola*-t csupán 22-szer! A tudományos könyvek rendszeres olvasása meglehetősen ritka: *Schopenhauer* főművét a *Welt als Wille und Vorstellung*ot pl. tizenkétszer kérték s mindig más és más egyén; *Helmholtz* akusztikai munkáját alig 2-szer keresték. *Marx* Károlyt ellenben már 45-ször kérték ki, de a 45 eset 18 egyén közt oszlik meg s felületes olvasásra vall.

Egy másik figyelemre méltó részlet az, a melyben a *Nationale* köteteinek nagy számát szembehelyezi tulajdonképeni szegénységével. A kötelepéldány intézménye igen sok esetben csak fölös terhet jelent, a midőn egy és ugyanazon munkának különböző, változatlan új kiadásai vagy lenyomataival rakja meg a könyvtárakat, melyek sem tudományos jelentőséggel, sem könyvészeti értékkel nem bírnak. Állítását néhány jó példával igazolja. *Coret* páter még a XVIII. században írt egy *Ange conducteur dans la dévotion chrétienne* című épületes könyvet, mely szerző életében négyszer, halála után pedig részben teljesen változatlanul, részben némi változtatással szinte évről-évre megjelent. A *Bibliothèque nationale*nak a változatlan lenyomathól 199 féle, a változtatott kiadás lenyomataiból 211 féle van meg. *Balzac* összesen 99 művet írt; e művek különböző kiadásai, melyek közt sok az értéktelen, *Morel* műve irásakor közel 2000 kötetet tettek ki s azóta, hogy *Balzac* szerzői joga fölszabadult, talán máris megkétszereződött. *Boileau* összes művei egy kötetben kényelmesen elférnek s a *Nationale* katalógusában 609 cikykelyt szentel nekik; köztük pl. az egyik ifjúsági kiadás egy maga 26 új lenyomatot foglal össze, úgy hogy ez a 609 cikykely méltán 1000 kötetre becsülhető.

Valóságos rémei a *Nationale*-nak a nagysikerű regények; *Daudet*, *Zola*, *Maupassant* egyik-másik munkájából 150—200 teljesen azonos példányt kell őriznie csak azért, mert ennyi ezer példányban láttak napvilágot s mert minden ezer tesz egy-egy kiadást. Ily körülmények között igazat kell adnunk *Morel*-nek, amikor azt tanácsolja, hogy az ilyen tudományos és könyvészeti

szempontból egyaránt jelentéktelen új lenyomatokat, mint a *Bibliothèque Nationale* letétjeit el kellene helyezni a vidéki könyvtárakban, a melyek sokszor a legkeresettebb írók műveit is csak igen hiányosan bírják. Ezzel jót tennének az illető könyvtárakkal, de jót tennének a *Nationale*-l is, mert megszabadítanák hosszú időre a helyszüke fenyegető rémétől.

A mellett, hogy a könyvtárt sok értéktelen anyaggal megterheli, a kötelespéldány intézményének jelenlegi alakjában még egy hátránya van: az ellenőrzés lehetetlensége s a küldemények hiányossága, fogyatékosága. Ha egy-egy munka 2—3 nyomdában készül, szinte kizártnak tekintendő, hogy teljes példány kerüljön a *Bibliothèque Nationale*-ba. Francia kiadóknak külföldön nyomtatott kiadványai pedig egyáltalán nem hajthatók be a törvény mai rendelkezései szerint. *Morel*-nek az a véleménye, hogy e hiányokon segíthetünk azzal, ha nem a könyvnyomatót, hanem a kiadót kötelezzük a kötelespéldányok beszolgáltatására s a példány beszolgáltatásához fűzzük, amerikai mintára, a kiadvány tulajdonjogának védelmét.

Ez az újítás, szerinte egy másik anomáliát is orvosolna, amely főleg a kiadókat és szerzőket érinti kellemetlenül. Nem egy mű — különösen zenemű — csak másfél, két évvel kinyomatása után kerül a könyvpiacra, minthogy azonban a nyomtató közvetlenül a kinyomatás után küldi be a köteles példányokat, e művek publicitásuk előtt már nyilvánosságra kerülnek.

Hogy a francia kötelespéldány-ügy reformra szorul, azt mindenki beismeri, de a reform végrehajtásának illetően módját csak az oszthatja, aki, mint *Morel*, kevés súlyt helyez, sőt egyenesen megveti a könyvtárusi forgalomba nem kerülő kiadványokat, első sorban a különlenyomatokat. Való igaz, hogy ez utóbbiak földolgozása nagy tömegüknél fogva komoly gondokat okoz, különösen, ha — miként a *Bibliothèque Nationale*ban s a mi Nemzeti Múzeumunk könyvtárában is — úgy tekintetnek, mint önálló kötetek. De ha kezelésük egyszerűsítették, jelenlétük épen nem fölösleges. A folyóirat-köteteknek, épúgy mint a kolligátumoknak, az a hátrányuk, hogy egyszerre csak egy kézbe adhatók, jóllehet az olvasónak csupán a kötet bizonyos részére, cikkére van szüksége. Ha már most egy másik olvasó az elsővel egyidejűleg jelentkezik, akinek ugyanazon kötet egy másik cikkére volna szüksége, ami épen nem ritka eset, igen jó kisegítő eszköz a különlenyomat, melyet ilyenkor jó elővenni. Épen ezért a különlenyomat lebecsülése könyvtárgyakorlati szempontból nem helyeselhető, csak kezelési módját kell megkönnyíteni.

A *Bibliothèque Nationale* ellen szórt támadásai közül legtöbb figyelmet a nyomtatott katalógus ellen intézett támadás érdemel. A betűrendes katalógust szerencsétlen gondolatnak

tartja, mert épen arról nem nyújt felvilágosítást, amire a legtöbb olvasónak leginkább szüksége van: hogy erről vagy amarról a tárgyról miféle könyvek olvashatók. Eszerint a *Nationale* új betűrendes katalógusa nem egyéb, mint költséges új kiadása annak, ami már benne van *Brunet*-ben, *Quérard*-ban, *Lorenz*-ben épúgy, mint a kétheti *Bulletin* kétötöd részében, nem más, mint a *Journal de librairie* új kiadása. A különbség csak a címek fölösleges részletességében s a könyvtári jelzet kitételében áll, úgy hogy az utóbbit már nem lehet többé megváltoztatni. «C'est la perpétuité des méthodes surannées qu'on assure là. Il s'agit d'empêcher tout remaniement futur, surtout celui qui fut le premier acte de l'administrateur de 1875: changer les cotes». Szemükre veti a katalógus szerkesztőinek a túlságos helypazarlást, mely a cikkek elválasztó széles sorközökben s a szerző nevének örökös ismétlésében nyilvánul; a sok utalást az álnévű szerzők igazi nevére, az előszók szerzőire stb. Végül kifogásolja a nagy mű lassú előrehaladását s kimutatja, hogy a katalógus, habár 6 év alatt 23 kötete látott napvilágot, a teljes gyarapodással szemben 1 kötetel hátra van. Csak egy orvosságot tud, a címek rövidítését, a pontos bibliografiai aprólékosság mellőzését.

A két vaskos kötet többi részében a francia könyvtárak egyéb bajait szellőzteti, melyek kevésbé egyetemes érdekűek s állítja szembe a német, angol, amerikai viszonyokkal, melyeknek ép oly föltétlen tisztelője, a mily éles támadója a hazájabeli viszonyoknak.

Dr. Gulyás Pál.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXX. évfolyam 14. szám (1909. ápr. 3.): *Bibliothek* Knaake. Katalog der Sammlung von Reformationsschriften des Begründers der Weimarer Lutherausgabe J. K. F. Knaake. (G. Kaverau.) — **15. szám** (április 10.): R. *Eckart*, Paul Gerhardt-Bibliographie. — **16. szám** (április 17.): W. L. *Schreiber* und P. *Heitz*, Die deutschen «Accipies» und Magister cum Discipulis-Holzschnitte als Hilfsmittel zur Inkunabel-Bestimmung. (K. Haebler.) — **18. szám** (május 1.): E. *Steiger*, Urheberrecht und Nachdruck in Nord-Amerika. (C. Nörrenberg.) — **19. szám** (május 8.): E. *Guarini*, Catalogue international des principales publications périodiques du monde. — **21. szám** (május 22.) A. E. *Burn*, Facsimiles of the creeds from early manuscripts. L. *Traube*, Paläographische Bemerkungen. (Wallace Martin Lindsay.) — **24. szám** (junius 12.): *Proceedings* and papers of the bibliographical society of America. 1907—1908. — **25. szám.** (junius 19.): R. L. *Prager*, Bibliographie und Bibliophilie. — **26. szám** (junius 26.): E. *Weise*, Neues Verzeichnis der Kirchenbibliothek in Arnstadt i. Th. (O. Clemens). — G. *Hennig*, Zehn Jahre Bibliotheksarbeit. Geschichte einer Arbeiterbibliothek.

La bibliofilia. XI. évfolyam. 1—2. szám. (1909 április—május): Rafael *Mitjana*, Una visita bibliográfica a la Sección de Música de la Real Biblioteca Universitaria de Uppsala. — Ign. *Schwarz*, Sopra un esemplare della prima edizione xilografica delle *Mirabilia urbis Romae*. — Eugenia *Levi*, Dell' unica e rarissima edizione degli Strambotti alla Villanesca di M. Pietro Aretino. — Luigi *Andreani*, I manoscritti di Galileo e della sua scuola nella Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. Ricordi della mostra che ne fu fatta nell' ottobre 1908. — A. *Boinet*, Courrier de France. — Gardner C. *Teall*, American notes. — *Notizie*: La Biblioteca dello Scià di Persia. Scoperta di manoscritti autografi di Martino Luther. Le Università in Europa. Un papiro assai interessante. Per le nostre biblioteche. Biblioteca Universitaria di Padova. Il bacio alla Biblia. Jean Foucquet. In favore delle biblioteche. Carte Leopardine. Carteggio di Eugenio Camerini. Un manoscritto di G. G. Rousseau. I papiri di Ercolano. Come si faceva un libro nel Medio Evo. L' «immortale adorata» di Beethoven. Una strana raccolta nella Biblioteca Provinciale di Chieta. Esposizione Dantesca a Manchester. Scoperta di preziosi documenti tizianeschi. Dove è il manoscritto della «Gerusalemme liberata?» — **3—4. szám** (junius—julius): Eugenia *Levi*, I «Saggi sul Pet-

rarca» di Ugo Foscolo. — D. M. Faloci *Pulignani*, Le antiche cartiere di Foligno. — Arnaldo *Bonaventura*, Nuovi ricordi di Niccolò Paganini. — G. *Boffito*, Saggio di bibliografia Egidiana (Egidio Colonna o Romano). — Carlo *Frati*, Bollettino bibliografico Marciano. — A. *Boinet*, Courrier de France. — *Notizie*: I libri rari e cari. I fonografi nelle biblioteche. Un'opera intorno a Gabriele d'Annunzio. Un papiro imponente. Catalogo dei Codici Marciani Italiani. — Állandó rovatok: Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell'arte tipografica. Vendite pubbliche.

Le bibliographe moderne. *XII. évfolyam* 70—72. szám (1908 július—december): Henri *Stein*, Henri de Saxe et son traité de médecine. — Léon *Lecestre*, Les appendices des «Mémoires de Saint-Simon». — G. *Lepreur*, Les imprimeurs de l'Académie française; notes additionnelles et documents inédits. — P. *Lorber*, L'incendie des archives des Basses-Pyrénées. — P. *Arnauldet*, Inventaire de la librairie du château de Blois en 1518. (Folytatólagos közlemény.) — Léon G. *Pélessier*, Note sur une correspondance perdue du cardinal Consalvi. — *Chronique des Archives*: Allemagne, Autriche-Hongrie, Espagne, France, Grande-Bretagne, Islande, Italie, Luxembourg, Norvège, Pays-Bas, Portugal, Russie, Suisse. — *Chronique des bibliothèques*: Bibliothèques de Paris et de Londres. Allemagne, France, Grande-Bretagne, Italie, Turquie. — *Chronique bibliographique*: Bibliographie anthropologique. Nouveaux périodiques bibliographiques. Les annuaires du royaume de Prusse. Bibliographie du Coran. Bibliographie musulmane. Livres liturgiques. Littérature comparée. Une édition inexistante de la Divine Comédie. Sur la censure. Librairie et imprimerie. Bibliographie bourbonnaise. L'Edinburgh Bibliographical Society. La Bibliographical Society. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: C. F. Müller, Inventare des grossherzoglich Badischen General-Landesarchiv. III. (H. S.) Alfred Leroux, Les sources de l'histoire de la Haute-Vienne pendant la révolution. (H. S.) Berthold Bretholz, Das Mährische Landesarchiv, seine Geschichte, seine Bestände. (H. S.) V. Verlaque, Bibliographie raisonnée des oeuvres de Bossuet. (H. S.) Joh. Ax. Alnquist, Sveriges bibliografiska litteratur. II. (H. S.) Marius Barroux, Essai de Bibliographie critique des généralités de l'histoire de Paris. (H. S.) Antonio Manno, Bibliografia storica degli Stati della Monarchia di Savoia. VIII. (H. S.) Gustav Binz, Die deutschen Handschriften der öffentlichen Bibliothek der Universität Basel. I. (H. S.) Karl Sudhoff, Deutsche medizinische Inkunabeln. (A. R.) Alfred Wolquenne, Conservatoire royal de musique de Bruxelles. Catalogue de la bibliothèque. (H. de Curzon.) François Pazdírek, Manuel universel de la littérature musicale. XIII—XIV. (H. de C.) Bibliografia zaragozana del siglo XV. Juan M. Sanchez, Impresores y libros impresos en Aragón en el siglo XVI. (H. S.) Bandrier, Bibliographie lyonnaise: Recherches sur les imprimeurs, libraires, relieurs et fondeurs de lettres de Lyon au XVIIe siècle. (H. S.) — *Table* du tome XII.

Revue des bibliothèques. *XVIII. évfolyam.* 10—12. szám. (1908. október—december): Léopold *Delisle*, Instructions élémentaires et techniques pour la mise et le maintien en ordre des livres d'une bibliothèque. —

Juan M. Sanchez, Note sur deux éditions espagnoles des Economiques et Politiques au XVe siècle. — *Bibliographie*: Ch. de Le Roncière, Bibliothèque nationale. Catalogue de la collection des cinq cents de Colbert. (A. B.) Léon Vallée, Catalogue des plans de Paris... conservés à la Section des cartes et plans de la Bibliothèque Nationale. (A. B.) — Jean Cordey, Inventaire des archives des ducs de Crillon, conservées chez M. le marquis de Grammont. (A. Boinet.) L. Delisle, Le livre de Jean de Stavelot sur saint Benoît. (A. B.) Ch. V. Langlois, Les papiers de Guillaume de Nogaret et de Guillaume de Plaisians au Trésor des Chartes. (A. B.) Antonio Ive, Canti popolari Velletrani. Albert Maire, La technique du livre. Typographie, illustration, reliure, hygiène. (A. B.) — *XIX. évfolyam. 1—4. szám.* (1909. január—április): Charles Beaulieu, Catalogue des ouvrages de la Réserve, XVIe siècle (1501—1540.) de la Bibliothèque de l'Université de Paris. — *Bibliographie*: Annuaire des Bibliothèques et des Archives. (Emil Chatelain.) Ph. Renonard, Bibliographie des impressions et des oeuvres de Josse Badius Ascensius imprimeur et humaniste. (Ch. Beaulieu.) André Langie, Les bibliothèques publiques dans l'ancienne Rome et dans l'Empire romain. (A. Boinet.) H. Omont, Anciens inventaires et catalogues de la Bibliothèque nationale. (A. B.) Gustave Lanson, Manuel bibliographique de la littérature française moderne. I. (A. B.) Henry-André, Les ex-libris de médecins et de pharmaciens. (A. B.) — *5—6. szám.* (május—június): Louis Léger, Georges d'Esclavonie, chanoine pénitencier de la cathédrale de Tours. — H. Chamnard, Un ancien exemplaire de Joachim du Bellay. — Jacques Madelaine, Un exemplaire des oeuvres françaises, de Joachim du Bellay. — H. O., Rapport de Dom Poirier sur le réunion à Paris des Cartulaires. — Etienne Deville, Les manuscrits de l'ancienne bibliothèque de l'abbaye de Bonport. (Folytatolagos közlemény.) — *Bibliographie*: Eugène Morel, Bibliothèques 2 vols. (Émile Chatelain.) — Alfred Franklin, Guide des savants, des littérateurs et des artistes dans les bibliothèques de Paris. (Émile Chatelain.) Th. Simar, Etude sur Erycius Puteanus. (Henri Lemaitre.) — Eug. Capet, Catalogue du fonds scandinave de la Bibliothèque Sainte-Geneviève. (A. B.) I. Van den Gheyn, Chroniques et conquêtes de Charlemagne. (A. B.) Pierre Champion, Le prisonnier desconforté du château de Loches. (A. B.) — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne, Angleterre, France, Italie. — Melléklet: M. Prevost, Inventaire sommaire des documents manuscrits contenus dans la collection Châtre de Cange au Département des imprimés de la Bibliothèque nationale.

The library journal. XXXIV. kötet, 4. szám (1909. április): Arthur E. Bostwick, William H. Maxwell, Nicholas Murray Butler, Jame Hulme Canfield. — *Public libraries and libraries in schools.* — Mary E. Hall, What the librarian may do for the high school. — Ada F. Liveright, How may the use of books and library catalogs be made a subject of study in normal schools. — Iva M. Butlin, Honor system in college libraries. — Alice Wemott Clark, The story hour. — Miss Hewins in New-York. — A. C. M., Cleveland public library's children's work. — Ara Don Dickinson,

The encouragement of literature in libraries. — *H. E. H.*, Library legislation in California. — *Be-state* library meeting at Atlantic City, March 18—20. — *A. C. M.*, New-York public library children's books in foreign languages. — *Order* from the french minister of public instruction. — *Reviews*: Valfrid Palmgren, Bibliotek och Folkuppostran; anteckningar från en studieresa i Amerikas förenta Stater. (Adam Strohm.) — *5. szám* (május): Clara W. *Herbert*, Establishing relations between the children's library and other civic agencies. — Frederick C. Hicks, The public library in political theory and in practice. — Ernest Cushing *Richardson*, Book matters at home and abroad. — John *Hay* library of Brown university. — Jessie F. Hume, The queen's borough public Library. — *Librarianship* of Chicago public library. — The *librarian* situation in Chicago. — *Public* library statistics for ten American cities. — Theodore W. *Koch*, The registration of English librarians. — *American* library institute. — *Ontario* library association. — Josephine Morris *Rowan*, Reading rooms and libraries for the blind. — *A. L. A.*, Membership. — *Reviews*: Albano Sorbelli, I primondi della stampa in Bologna, Baldassare Azzognidi. (William Werner Bishop.) George M. Wrong and H. H. Langton, Review of historical publications relating to Canada. XIII. (L. J. B.) — *6. szám* (junius): Montrose J. *Moves*, The experimental temptation; or the attractive power of books versus the librarians method. — Mary Emogene *Hazeltine*, Methods of training in one library school. — Sophie H. *Hulsizer*, How to make a library useful to a small town. — *Reports* from New Zeland on book disinfection. — *C. Recht*, Active library membership: a suggestion. — William Alanson *Borden*, On classifying fiction. — John Adams *Lowe*, Personal contact through the catalog. — *Libraries* in bookstores. — A. S. *Graver*, Samuel Swett Green, an appreciation. — *From* the library copyright league. — *American* library institute. — *Reviews*: John Collon Dana, Modern american library economy as illustrated by the Newark (N. J.) free public library. (Frederick C. Hicks.) *Rivista de la bibliotheca nacional*. I. 1. (Frederic C. Hicks.) — *Állandó rovatok*: Editorials. American library association. State library commission. State library associations. Library clubs. Library schools and training classes. Library economy and history. Gifts and bequests. Librarians. Cataloging and classification. Bibliography. Notes and queries.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVI. évfolyam, 4. szám (1909. április) Konrad *Haebler*, Zur ältesten Geschichte des Buchdrucks in Spanien. Nachträge zur Bibliografia Iberica. — Paul *Schwenke*, Der Umzug der Königlichen Bibliothek. — *5. szám* (május): A. *Hiller*, Über die Infektionsgefahr durch Bücher und die Desinfektion von Büchern. — Valfrid *Palmgren*, Der Ferienkurs für Schulbibliothekare im Sommer 1908 zu Stockholm. — H. *Simonsfeld*, Zur Geschichte der Münchner Hof- und Staatsbibliothek. — *Literaturberichte und Anzeigen*: I. F. von Someren, De Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, paar geschiedenes en Kunstschaten vor 1880. (A. Hortzschansky.) Ch. G. Hollinger, Tituli librorum e bibliotheca

sua electorum. (Hy.) Proceedings and papers of the bibliographical Society of America. Der Münchener Boccaccio. Catalogue of books printed in the XV. = th. Century now in the British Museum. I. W. L. Schreiber u. Paul Heitz, Die deutschen «Accipies» und Magister cum discipulis-Holzschnitte als Hilfsmittel zur Inkunabel-Bestimmung. Isak Collijm, Lübecker Frühdrucke in der Stadtbibliothek zu Lübeck. (E. Voulliéme.) Ulrich Bones, Der Edelstein. (P. S.) Jahresverzeichnis der Schweizerischen Universitätschriften. 1907—1908. Karl Goedecke, Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung, 2. Aufl. (W. Sch.) Felix Müller, Führer durch die mathematische Literatur. (G. Valentin.) — 6. szám (junius): Franz Ehrle, In Sachen der Internationalen Konferenz von St. Gallen. — W. Ermann, Bestand und Vermehrungsfonds der öffentlichen wissenschaftlichen Bibliotheken des Deutschen Reiches. — Entwurf eines Reglements für den direkten Leihverkehr mit Bibliotheken anderer deutschen Bundesstaaten und des Auslandes. — Literaturberichte und Anzeigen: Ch. Enschedé, Fonderies de caractères et leur matériel dans les Pays-Bas du XV. au XIX. s. (P. S.) Max Schneider, Von wem ist's doch? (Hans Daffis.) — *Allandó rovatok*: Umschau und neue Nachrichten. Kleine Mitteilungen. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Personalmeldungen.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1909. ÉV II. NEGYEDEBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

ALAPSZABÁLYAI ÉS KÖNYVJEGYZÉKE, A gyalári olvasókör —. Déva, Kroll Gyula. 1909. 8-r. 32 l.

CATALOGUL cărților din biblioteca societății de lectură Andreiu Șaguna. A elevilor din secț. pedagogică, până la 30 iunie 1909. Nagyszeben, 1909. Egyházmegyei kny. 8-r. 52 l.

CATALOGUL cărților din biblioteca societății de lectură Andreiu Șaguna. A elevilor din secț. teologică până la 31 iunie 1909. Nagyszeben, 1909. Egyházmegyei kny. 8-r. 103 l.

CZIMJEGYZÉKE, A magyarországi könyvkötők és rokonszakmabeli munkások és munkásnők szakegyesületének könyvtári —. Budapest, 1909. Világosság ny. r.-t. 8-r. 47 l. Ára 20 fill.

CSONTOSI JÁNOS. Újabb adatok Attavantestől festett Corvin-codexekről. (Archaeologiai Értesítő. 1909. 221—232. l.)

CZIMJEGYZÉKE, A budapesti magyar királyi tudományegyetem könyvtárának —. XXXII. 1907. évi gyarapodás. Budapest, 1909. M. kir. tud. egyetemi ny. 8-r. XXX, 215 l.

CZIMJEGYZÉKE, A magyar kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet könyvtárába 1908. évben ajándék és vétel útján szerzett könyvek 7-ik — (egyszermind a könyvtár név- és tárgymutatójának folytatása.) — 7-tes Verzeichniss der für die Bibliothek der königl. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus im Jahre 1908 als Geschenk erhaltenen und durch Ankauf erworbenen Bücher (zugleich Fortsetzung des Namen- und Sachregisters der Bibliothek). Budapest, 1909. Heisler és Közöl. 8-r. 51 l.

ÉVKÖNYVE, Magyar könyvkereskedők. XIX. évfolyam. L. Magyar Könyvészet.

FERENCZI SÁRI. Ráday Pál Lelki Hódolás című imádságos könyvének első kézírata. Budapest, 1909. Franklin-társ. kny. 8-r. 23 l. (Különlenyomat az Egyetemes Philologiai Közöny XXXIII. évfolyamából.)

GULYÁS PÁL. Magyar vonatkozású francia népkönyv a XVI. századból. Budapest, 1909. Stephaneum kny. 8-r. 15 l. Négy szöveggéppel.

HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar philológiai irodalom 1908-ban. Budapest, 1909. Franklin-társ. kny. 8-r. 114 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Diplomatariumok és monumenták a M. Tud. Akadémia könyvtárában. Budapest, 1909. Hornyánszky Viktor. 8-r. 172 l.

JEGYZÉK, Krasznai olvasó-egylet könyvtári —. 1907. Zilah, 1908. «Szövetség» kny. 8-r. 24 l. Ára 40 fill.

JEGYZÉKE, A soproni Szent Benedek-rendi főgimnázium tanári könyvtárának —. Második rész. Sopron, 1909. Röttig Gusztáv és fia kny. 8-r. 113 l. (A pannonthalmi Szent Benedek-rend soproni katolikus főgimnáziumának Értesítője az 1908—1909. iskolai évről.)

JEGYZÉKE, A besztercebányai kaszinó könyvtárának —. 1909. Ezen jegyzék az 1908. év végéig beszerzett műveket tartalmazza. Besztercebánya, 1909. Havelka József kny. 8-r. 72 l. Ára 50 fill.

JEGYZÉKE, Az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára feles számú könyveinek —. Második füzet. Kolozsvár, 1908. Stief Jenő és társa kny. 4-r. 70 l.

JEGYZÉKE, A szentgotthárdi m. kir. áll. főgimnázium ifjúsági könyvtárának — 1909. Szentgotthárd, 1909. Wellisch Béla kny. 16-r. 56 l.

KAÁN GÉZA. Könyvtári pótgjegyzék 1909. évben. Összeállította albesti — könyvtárnok. Budapest, 1909. Szent László kny. 8-r. 8 l.

KATALOGUSA, A győri kath. főgimnázium ifjúsági könyvtárának —. Győr, 1909. Győregyházmegye kny. 8-r. 1—52 l. (Értesítő a pannonhalmi Szent Benedek-rend győri főgimnáziumáról az 1908/9. isk. év végén.)

KLEEMEIER J. FR. A könyvek gyűjtéséről. Ford.: *Steinhofér Károly*. Budapest, 1909. Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 32 l. (Különlenyomat a Csak szorosán 1907—1909. évfolyamából.)

KOZMA LAJOS ex librisei. Kiadja a «Ház». Budapest, 1909. Világosság-nyomda r.-t. 8-r. 32 szílan levél.

KÖNYVEK, Uj magyar —. (Budapesti Szemle. 1909. június. 480 l.)

KÖNYVÉSZET, I. Magyar. 1908. II. Könyvkereskedelmi üzletbiztosítók. III. Közhasznú üzleti tudnivalók. A Magyar Könyvkereskedők Egylete megbízásából szerkesztette: *Steinhofér Károly*. Budapest, 1909. Pallas r.-t. kny. 8-r. LXXXV., 468 l. (Magyar könyvkereskedők *évkönyve*. XIX. évf.)

KÖNYVÉSZET, Külföldi. II. Classicaphilologia. (Egyetemes Philologiai Közlöny. 1909. 397—400 l.)

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A magyar szent korona országainak vasutas szövetsége székesfehérvári kerületének —. Székesfehérvár, 1909. Singer Ede. 8-r. 10 l. Ára 20 fill.

KUMLIK EMIL. Pozsony szab. kir. város közkönyvtárának címjegyzéke. Harmadik (1908. évi) pótfüzet. Pozsony, 1909. Kath. irod. r.-t. könyvnyomdája. 8-r. VI, 102, 2 l.

MÁNDOKY SÁNDOR (Alfalvi). A m. kir. pécsi honvéd hadapródiskola tanítói és tanári nagykönyvtárának címjegyzéke. Pécs, 1909. Taizs József. 8-r. 234, 2 l.

SMIDA ISTVÁN. A besztercebányai kir. kath. főgimnázium tanári könyvtárának alaptára az 1907/8. isk. év végén. (Folytatás). Besztercebánya, 1909. Havelka József kny. 8-r. 86 l. (Megjelent a besztercebányai kir. kath. főgimnázium Értesítőjében az 1908—1909. iskolai évről.)

STEINHOFFER KÁROLY. I. Magyar Könyvészet. 1908. L. Magyar Könyvészet.

TARTALOMJEGYZÉKE, A pécsi kath. kör könyvtárának —. Pécs, 1908. Taizs József. 8-r. 24 l. Ára 20 fill.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Laubmann György †. A müncheni K. Hof- und Staatsbibliothek nagy-nevű igazgatója, dr. *Laubmann* György, titkos tanácsos, f. évi június hó 5-én életének 66-ik esztendejében egész váratlanul jobblétre szenderült. Szívszélhűdés érte a központi pályaudvaron, épen abban a pillanatban, amikor jegyet akart váltani, hogy nyaralóhelyére, Bernriedbe utazhasson. Vele a könyvtárügy egyik legkiválóbb képviselője szállt sírba. *Laubmann*, alighogy filológiai tanulmányait Münchenben és Bonnban elvégezte, tehát nem egészen 23 éves korában, mint asszisztens a müncheni udvari könyvtár szolgálatába szegődött s három évi megszakítással itt élte le egész munkás életét. E három évet (1875—78) a würzburgi egyetemi könyvtár élén töltötte, ahonnan *Halm* hívására mint főkönyvtáros tért vissza Münchenbe. A könyvtár élére 1882-ben került s 26 évig vezette ezt a fényes intézetet. Az ő igazgatása alatt emelkedett a könyvtár beszerzési javadalma évi 100.000 márkára, bővült ki az olvasóterem 84 helyett 200 olvasó számára s emelkedett a nyitási idő heti 29 órától 55-re. Irodalmi munkásságának súlypontja a germán és latin filológiára esik, de a müncheni könyvtár kéziratári jegyzéke kiadása körül is érdemeket szerzett. A német könyvtárosok egyesületének megalakulásában is élénk részt vett s kartársai bizalmából 1900-tól 1906-ig az alelnöki tisztet töltötte be. Kedves egyénisége, udvarias előzékenysége felejthetetlenül bevették alakját mindazok emlékezetébe, a kik akár mint könyvtári szakemberek, akár mint kutatók, a Hof- u. Staatsbibliothekban az utolsó emberöltön át megfordultak. Σ.

Válasz. *Gl.* jelzéssel a M. Ksz. ezidei 177—8. oldalán az Otto Fröhlich szerkesztésében megjelenő Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft ötödik, 1906-ról szóló kötetéről ismertetés jelent meg, a mely az alulirotnak szerkesztésében megjelent magyar részt bírálja.

Hangjukban kevésbé objektív bírálatok rendszerint nem tarthatnak arra számot, hogy komolyabb figyelemben részesüljenek; ezúttal azonban a dologgal járó elvi kérdések teszik szükségessé, hogy ama bírálatnak megfeleljek.

1. Az I. B. d. Kw. minden kötete elején olvasható a szerkesztői utasítás a vállalat irányelveit illetőleg: «*Vollständigkeit* ist hiebei nur insoweit angestrebt, als es sich nicht um ephemere und vollständig unbedeutende Publikationen handelt, deren Verzeichnung den *Ballast* jeder Wissenschaft bildet.

2. Az e szakasz által diszkrécziómra bízott anyagkiválasztás tervszerű volt. *Elvem* az volt, hogy minden a művészettanba vágó eredeti hazai jelenség, vagy külföldi mozgalmaknak nálunk való letükröződése *képviselve* legyen és pedig a lejjebb tárgyalandó praktikus körülmények adta legopor-

tunusabb módon; valamint hogy a külföldi szakirodalom hazai recenziói regisztráltassanak. Kerültem minden igénytelen fordításnak, vagy átültetésnek, elévült hazai művek esetleges (indokolatlan) újra kiadásának; végül a teljesen népszerű, a legkisebb tudományos eredmény hijján szűkölködő, minden pretenzió nélkül való cikkek publikálását. S e tekintetben *Gl.* úr, a láthatóan laikus, a kritériumot nyugodtan rám bízhatja, a ki művészet-történeti erudícióval felszerelve, benne is élek mindama movimentumok világában, a melyeket röviden művészettani kutatásoknak neveznek.

3. *Hazai* bibliográfiától *Gl.* úr helyesen megkövetelhetné a lehető teljességet; *nemzetközi* praktiko-tudományos célra készülő bibliográfiánál ez a teljesség csak káros lehet. Rendszeresen-*eklektikus* bibliografia jobban útbaigazítja a kutatót, mint a címek tömege; a mely címek mögött rejlő cikktömeget a rendszerint idegen kutató amúgy sem érti s így fölvilágosításért magához a szerzőhöz fordul; ha tehát számtalan különböző értékű cikk közül *egy*, eléggé alapos és hozzáférhető (tehát nem chiffre-es) szerzőre utalom, nagyobb szolgálatot tettem a nemzetközi kutatásnak, mint az összes magyar címek elsorolásával.

4. Nem tudom, *Gl.* úr miért esett épen ezen kötetnél ilyen kritikai fölbuzdulásba, ehhez sokkal több alkalma lett volna az előző kötetek egyikénél-másikánál, a melyeknél megesett, hogy távolról sem követtek ilyen elv- és tervszerűséget, vagy mondjuk, sokkal szabadabban éltek az 1. alatt említett diszkrecziós joggal, mint én. Így pl. az 1904. évi elődöm: Gulyás Pál, a ki hogy csak hozzám és hozzá is elég közel fekvő példákat említsek (Hellebrant-ot nem veszem elő), a művészet-történeti tekintetben egyik legfontosabb folyóiratunkat, az Archaeologiai Értesítőt sem találta szükségesnek kellően kiaknázni, de annyi fáradságot sem vett, hogy pl. az asztalon fekvő nemzeti múzeumi évi jelentésben nézett volna utána az idegvágó irodalmi munkásságoknak. S hogy az önálló műveket sem vette tekintetbe, arra legjobb példa, hogy Meller Simonnak abban az évben megjelent Michelangeloja kimaradt az az évi bibliográfiából.

5. Ha *Gl.* úrnak tetszett részletesen kidőltetüzni a Hellebrant bibliográfiáját, kénytelen vagyok az ottan abc-sorban közlöttek közül legalább az elejéről néhányat sorra venni, hogy a «hiányok» tervszerű voltát ezzel is igazoljam; teszem pedig ezt a nélkül, hogy az ott felsorolt cikkekről való esetleges magánvéleményemnek indokolását adjam: állandóan csak a szerkesztői utasítás «Ballast» szavára utalok.

Alexander Bernátnak a «Vasárnapi Ujság»-ban a finnekről írott cikkével szemben, Lyka Károlynak ugyane tárgyú a «Művészet»-ben megjelent cikkét idézem; B. M.-nek «Az impresszionista festészet elvei» című cikke a Budapesti Szemlében, kevésbé aktuális (1906-ban való) átültetése — ha emlékezetem nem csal — Maclair könyve egyik fejezetének, vagy hozzá hasonló műnek, a mely azon alkalomból jelent meg, hogy a Caillebotte-gyűjtemény 1904-ben a Louxembourg-ba került — s hogy tényleg minden nagyobb pretenzió nélkül készült cikkek, az mutatja, hogy szerzője megelégedett kezdőbetűinek aláírásával (s e tekintetben lásd a 3. pontot);

Bihari Sándor övr-jét a «Szerdá»-ban megjelent és nálam idézett cikk igen jól ismerteti; Divaldnak Gundelfinger cikke valamely technikai tévedés folytán maradhatott ki, mert hiszen a «Művészet» cikkeit majdnem kivétel nélkül fölvettem összeállításomba; Fenyő Miksa Vincent von Gogh cikkével szemben Hevesi Lajos cikkét idézem; Schöpflinnek a «Vasárnapi Ujság»-ban Ferenczy Istvánról a nagy közönség számára, teljesen népszerűen írott cikke fölöslegessé válik ott, a hol magát az eredeti munkát, Meller könyvét idézem; a Szent István-templom felszentelése alkalmából megjelent cikközönből a legalaposabbat, Éber Lászlónak a «Művészet»-ben historiai áttekintéssel, tervkülönbözetekkel megjelent tanulmányát idézem s ezzel teljesen eleget teszek annak a külföldi kutatónak, a ki p. o. ezen épületünkkel akar foglalkozni. És így tovább. Egyáltalán messzire vezetne, ha minden egyes nem idézett cikkre vagy műre vonatkozólag, diszkrétziós jogomnál fogva fölállított véleményemet elmondanám: *én nem vagyok kritikus* («Haut et ihn nieder, den Hund», ahogy Goethe mondja).

6. Hogy *Gl.* úr bírálata nem bir jogos alappal, erre legjellemzőbb példa *Gl.* úrnak egy engem közelebből csak annyiban érdeklő sora, a mennyiben úgy van megszerkesztve, hogy ezt az *állítólagos* hibát is az én zseembe tolja. *Gl.* úr így szól: «Így pl. hiányoznak összeállításából — már a mennyire a szerzőkről és tárgyakról készült s mint többször tapasztaltam nem egészen megbízható mutatók (Wollanka I. pl. kimaradt az Autorenregisterből) alapján megállapíthattam...» stb. Nos ha *Gl.* úr *többször* tapasztalta ezt a nem egészen megbízhatóságot, kár volt el nem sorolni az eseteket, mert a felhozott példa nem talál: a Wollanka I. neve ott van épen az *Autoren*-register betűsoros helyén, a kötet 367. oldalán, a harmadik hasáb I. sz. 7. sorában, ezt azért irom ennyire részletesen, nehogy *Gl.* úr esetleg újra a *Sach*-registerben keresse. Ezzel szemben most már követelem, hogy *Gl.* úr az *összes többszöri* tapasztalásait publikálja; e nélkül kijelentését a *valóságnak meg nem felelőnek* vagyok kénytelen tartani s összes többi «megállapításait» az ennek megfelelő értékre leszállítani.

7. A mi végül *Gl.* úr *tónusát* illeti: *Le style c'est l'homme!*

A Hellebrant-féle bibliografia használatát illető tanácsáért egyébként valóban mély lekötelezettséggel mondok hálás köszönetet; de *Gl.* úr tőlem is, meg pl. Gulyás Pál úrtól is megtudhatta volna egy kevés jóakarattal, hogy az I. B. d. Kw. anyagát minden év első három hónapjában kell beküldeni, a mikor a Hellebrant érdemes összeállítása még nem jelent meg; s azontúl se korrekurát, se korrektet, se egyéb hírt a kötet megjelenéseig nem kapni.

Budapest, 1909 július 5.

Supka Géza.

Viszonzv́alas. Supka Géza fenti válaszára a következőket jegyzem meg:

1. Supka azon tanácsát, hogy a fölveendő cikkek megválogatásánál, mint «láthatóan laikus, a kritériumokat nyugodtan rábizhatom, a ki művészettörténeti erudícióval fölszerelve, benne is él mindama movimentumok világában, a melyeket röviden művészettani kutatásnak neveznek» (??) épen «laikus» voltomnál fogva bajos követnem s azt hiszem nincs ellenére, ha ezen önmagáról táplált véleményét illetőleg a döntést a *hivatott szak-*

emberekre hagyom. Azt azonban konstatálnom kell, hogy a pontosság, a mely talán ép olyan fontos kellék egy bibliográfia összeállításánál, mint a movimentumokban élő erudíció, sem megbírált munkájában, sem válaszában nincs meg abban a mértékben, mely egy elfogadható bibliográfia *sine qua nonja*. Egy-egy példa támogassa állítástomat: az Internat. Bibliographie V. kötetében Supka egész idevágó irodalmi munkássága két kis czikk s maga a szerző még ezek egyikét is teljesen hamis czímen repertorizálja: Műemlékvédelem czímen veszi föl, holott tényleges czime Műemlékek lajstromozása s a «Budapesti Hirlap» július 17-iki számát idézi, holott a július 16-iki számban jelent meg. Honnan eredt e hiba, bajos elképzelni, mert hiszen a M. N. Múzeum 1906. évi jelentésében, melyet pedig Supka mint segédeszközt másoknak nem győz eléggé figyelmébe ajánlani — a helyes czímen van fölvéve. A másik példát fenti válaszából vesszük. Szoros személyi kapcsolatot látva a *Gl.* jegyű bíráló s az Internat. Bibliographie 1904. évi magyar munkatársa, dr. Gulyás Pál között, ez utóbbit megrója, a miért «Meller Simonnak abban az évben megjelent Michelangelója kimaradt az az évi bibliografiából». Hogy kimaradt az igaz, de az is igaz, hogy *joggal* maradt ki, miután a szóban forgó, különben évjelzés nélküli kötet 1903-ban jelent meg s így az 1904. évi bibliográfiában nem lehet helye. Hogy ez így van, azt, évszám nem lévén a köteten, bizonyítom a könyv nyomtatójának Hornyánszky Viktornak az 1903. évi október-december negyedévi nyomdai kimutatásával, mely 1904 január 14-én kelt s 1423/1903 sz. a. van elkönyvelve a M. N. Múzeum kötelespéldányt nyilvántartó irodájában. A kérdéses mű e kimutatás II. részének 25. tétele alatt van fölemlítve. S hogy nem csak 1903-ban nyomtatott, de 1903-ban jelent is meg, azt bizonyítja a Lampel-czégnek a «Budapesti Hirlap» 1903. évi 354. számában a 60. lapon közzétett hirdetése. Ha tehát az 1904. évi összeállítás hiányosságára ez a «legjobb példa», akkor ugyancsak jók lehetnek a többi, kevésbé jó példák!

2. Supka amaz állítása ellen, mintha a register fogatkozásait is az ő «zsebébe tolnám», csak azt jegyzem meg, hogy ilyen inszinuáció részemről képtelenség, mert hiszen a ki egy könyv szerkesztésének technikai részével tisztában van, az igen jól tudja, hogy a mutatókért a felelősség kizárólag a szerkesztőt, de nem a különböző munkatársakat terheli. Különben Wollankára nézve neki, Irták urra nézve pedig nekem van igazam. Ez utóbbi a szerkesztőre nézve ép oly jellemző, mint az, hogy munkatársa czimével nincs tisztában — mert hisz az előszóban dr. G. Supka-t emleget!

3. A Hellebrant-féle könyvészet használatát éppen dr. Gulyás Pál tapasztalásából kiindulva ajánlhattam, a ki arról semmit sem tud, hogy az *Internationale Bibliographie* «anyagát minden év első három hónapjában kell beküldeni», miután dr. Gulyás Pál-t néhai Jellinek Arthur az 1904. évi adatok beszoigáltatására 1905 június 30-án kelt levelében kérte föl s a válasz vétele után, ugyanez év július hó 3-án bizta meg, kérve hogy még e hó folyamán küldje be az adatokat. Így tehát dr. Gulyás Pál-nak módjában állott Hellebrant összeállításából kiindulni. Azóta mint változtak a

viszonyok: nem tudom, de épen Supka válaszából kitetszik, hogy az a három havi határidő ha meg is van, csak papiroson van meg. Különben Supka nem ajánlaná a M. N. Múzeum évi jelentésének értékesítését, a mely tudvalevőleg Hellebrant könyvészetével körülbelül egyidejűleg szokott megjelenni. Ezt Supkának, a ki évek óta áll a M. N. Múzeum szolgálatában, illenék tudnia.

4. A tónusra tett megjegyzést elfogadom és Supka fenti válaszára teljes mértékben alkalmazom. *Gl.*

A felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum új igazgatója. A kassai múzeum államosítása ez év folyamán megvalósulván, a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium *Varju Elemér* m. n. múzeumi segédőt, a ki miniszteri biztosként már több mint egy év óta vezette a múzeum ügyeit, az intézet igazgatójává nevezte ki.

A VI. könyvtári szaktanfolyam. A Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelősege 1909. július 5—17. napjain tartotta meg VI. könyvtári szaktanfolyamát dr. *Fejérvataky* László vezetésével s teljesen az V. tanfolyamhoz hasonló beosztással. Előadók voltak a tanfolyam vezetőjén kívül dr. *Ferenczi* Zoltán, dr. *Gulyás* Pál és *Varju* Elemér. A könyvtári tanfolyam rendez hallgatói a következők voltak: Ifj. *Biás* István Marosvásárhelyről, *Brósz* Károly Miskolczról, *Harsányi* István Sárospatakról, *Juhász* Ferencz Aradról, *Kauffmann* Aurél Lőcséről, *Maróthy* Ernő Győrről, dr. *Rónaky* Kálmán Pécsről, *Székely* János Hódmezővásárhelyről, *Tankó* Béla Szászvárosról, dr. *Vass* Antal Bártfáról. Az önként jelentkezők közül résztvettek: *Danielisz* Sándor, *Gaberdeen* Rezső Lajos, H. *Fekete* Péter, *Kemény* György, *Kiss* Béla, dr. *Órvényi* Béla, *Raj* Ferencz, *Semsey* Gyula, *Szász* Ferencz, dr. *Tóth* Zsigmond és *Varga* Antal. — A tanfolyam hallgatóinak egy része *Fejérvataky* László igazgató vezetésével Kolozsvárra is lerándult, az ottani egyetemi könyvtár új épületének megtekintésére.

Változások a magyarországi nyomdáknál 1909. július és augusztus hónapokban.

Bruckner Gyula. I., Attila-u. 13.	<i>Főváros.</i>	Schwartz István. VI., Izabella-u. 78.
** Domanek István Pál és Hauptmann Béla. VI., Aradi-u. 31.	** Leitersdorfer Józsefné Litzmann Róza. VII., Rombach-u. 4.	** Vég Szmaj Zsigmond. II., Fő-u. 60.
** Dózsa Izidor és Müller József. VIII., Rókk Szilárd-u. 20.	** Müller Károly. II., Albrecht-út 3.	Vég Szmaj Zsigmond. II., Margit-körút 7.
Dus Márton. V., Árpád-u. 6.	* Rákosi Vilmos. I., Attila-u. 75.	Weber Károly Lajos. VIII., Baross-u. 4.
	Rózsa Jenő. VI., Ó-u. 2.	
	<i>Vidék.</i>	
Bekés. Papp József.	Zala hirlapkiadó és ny. r.-t.	Oraviczabánya. ** Boldurean Miklós. Progresul kny. rt.-t.
Losoncz. * Kredens Béla.	Nagykároly. Petőfi ny. r.-t.	Szokolca. Dr. Bayer és társa.
Nagykanizsa. ** Fischel Fülöp fia. Goldberger Vilmos.	** Sarkady N. Zsigmond.	
	Nagyvárad. Ifj. Csávásy Gyula. Sebő Izsák Imre.	Vinga. Heinrich Károly.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVII. volume. III-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Juillet-Septembre 1909.

SOMMAIRE.

Etienne Harsányi. La bible polonaise de Sárospatak et son troisième fragment nouvellement découvert. (Troisième et dernière partie, avec deux planches.)	Page 193
Dr. Eugène Vértesy. Les livres de souffleur du Musée national hongrois	211
I. Adolf Zsák. La bibliothèque Ottoboni de Rome par rapport à la Hongrie. (Première partie.)	244
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le II. trimestre de 1909 ...	252
La bibliothèque de l'université de Budapest en 1907	255
Littérature. Emeric de Szalay. Manuel pour la construction et l'ameublement des musées et des bibliothèques. Par Σ . — E. Morel, Bibliothèques. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i>	272
Revue des périodiques étrangers	277
Ignace Horváth. La littérature bibliographique au II. trimestre de 1909	282
Notices. George Laubmann †. (Σ). — Réplique. (<i>Géza Supka</i>). — Duplique. (<i>Gl.</i>) — Le nouveau directeur du Musée Rákóczi. Le VI ^e cours de bibliothèque	284
Changements dans l'état des imprimeries hongroises pendant les mois de juillet et d'août de 1909	288
Supplément. Les périodiques hongrois en 1909... ..	1—20

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*,
Budapest, Musée National Hongrois.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV., Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—16. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészítik: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben, illetve 1908-ban. I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Egy-egy füzet ára 50 fill.